

OČI

EDO POPOVIĆ

d:p:k:m

SADRŽAJ

1.	1
2.	5
3.	13
4.	18
5.	22
6.	27
7.	32
8.	36
9.	41
10.	47
11.	51
12.	54
13.	59
14.	66
15.	70
16.	75
17.	80
18.	85
19.	91

20.	96
21.	101
22.	106
23.	111
24.	116
25.	121
26.	129
27.	134
28.	137
29.	141
30.	145
31.	151
32.	156
33.	160
34.	167
35.	171
36.	177
37.	183
38.	187
39.	193
40.	197

O autoru	202
Impresum	203

1.

Rođen sam, to je sve što se može reći o početku. Ni kasnije se tu nema bogznašto reći, mislim – da otkrivaš neki misterij. Ne postoji misterij života. Postoje biološki procesi, simptomi, dijagnoze, bolesnički kartoni, statistički podaci, svjećice na torti, svjedodžbe, operativne informacije, otpusna pisma, opomene pred tužbu, zapisnici, izjave, optužnice, smrtovnice, ali ne i misterij.

Postoji i pitanje što je ono dvoje imalo na umu kad su petljali oko tvog začeca? Najvjerojatnije ništa. Malo je vjerojatno da se žena i muškarac, kad se zavuku u krevet, bave nekim filozofskim pitanjima, ili krajnjim posljedicama tog čina. Mozak se ne petlja u te poslove, srce samo pumpa krv, o posljedicama se razmišlja poslije. Poslije, to znači da je situacija debelo izvan kontrole. Da si već u optjecaju, i da se tu više ništa ne može učiniti. Nema koraka unatrag. Junaci smo života, jebemti, ovoga lijepog, velikog života, da slučajno ne zaboraviš.

Za prvu ruku potrebno ti je malo klope, malo pažnje, suha pelena, možda pokoja uspavanka, ali to košta, kako to samo ponekad košta. Ispočetka ništa ne shvaćaš, samo tako sisaš i puniš pelene, a onda se, bez upozorenja, na tebe počnu obarati razne stvari. Gomila raznih stvari ruši se na tebe svaki dan, svaki jebeni božji dan, i zapitaš se tko ovdje kontrolira situaciju, netko bi tu, misliš, morao držati volan u rukama, a stvari se i dalje u neredu obaraju na tebe, i ako imaš sreće, ako imaš nevjerojatno puno sreće, nekako ćeš izaći na kraj s njima. Ali, malo je tih sretnika, jedan na sto tisuća, jedan na milijun. Zato su tu shopping centri, Crkva, socijalna skrb, Crveni križ, psihijatrijske klinike, igraće konzole, telka, Rainbow, Ku Klux Klan, ogromna paukova mreža u kojoj se koprcaju oni koji nisu imali sreće.

Stvarno, zapitaš li se ikada kako netko može naštancati dijete i onda reći: Žao nam je, zeznuli smo se, mi bismo radije neku mačku ili nešto slično.

Dobro, pričam gluposti, naravno da se to može. Štoviše, svi smo mi više-manje proizvod takvog načina. Najprije zadovoljstvo, a onda... Pa, već ćemo nešto smisliti, ne. Nesporazum, uvijek se tu radi o nekom nesporazumu. O klasičnom nesporazumu izazvanom pećinskim

strahom, recimo. Uopće mi nije teško zamisliti olujnu noć, u kojoj su gromovi bili tako snažni i udarali su tako blizu, da su pobudili iskonski strah u ono dvoje mojih, i oni su se instinktivno priljubili jedno uz drugo... Moguće je i da se majka preračunala u vezi s plodnim danima, ili se otac zalaufao i prekasno izvukao svoju stvarčicu...

Kad pravo razmislim, uopće mi nije važno što se tada dogodilo. Ne razbijam si glavu time, jer na to nisam mogao utjecati. Da sam mogao birati, ne bih se rodio. Rođen sam, dakle, protiv svoje volje, na tuđu inicijativu i odgovornost. A kad tako postaviš stvari, onda te malo što u životu može sputavati. Onda si slobodan.

Rođen sam u znaku škorpiona. To je bila prva velika podvala, ne računajući samo rođenje, naravno. Škorpion je životinja kao i svaka druga, nemam ništa protiv škorpiona, dapače, jednom sam se u Pakoštanima rukom oslonio na neki zid, i tu je bio taj škorpion, gotovo sam ga dodirnuo dlanom, ali me nije ubo, samo je otklaparao dalje... no škorpion u Zodijaku!

Škorpion, osmi znak Zodijaka, zauzima sredinu jesenskog tromjesečja, kad se, ljudi, životinje i biljke vraćaju kaosu u otkivanju preporoda života. Znakom upravljaju Mars i Pluton, mračne, nemilosrdne sile podzemlja i unutrašnje tmine, najbolje mu odgovara klima nevremena, a zavičaj mu je tragedija.

Fantastično, a? I samo mi nemoj sad reći da je roditi se u tom znaku stvar slučaja. A povrh svega, tog istog dana Rusi su ispalili u svemir raketu s onom kujom Lajkom u kapsuli. Spominjem ovo zato što smo tada oboje dobili jednosmjernu kartu – Lajka za let prema zvijezdama, ja za gmizanje Zemljom. Kad te u startu zajebe neka kuja, a pritom te zapadne i znak škorpiona, stvarno se moraš zapitati je li to doista bio tvoj dan.

I tako sam ispaljen u život. Tih godina sateliti su u rojevima zujali orbitom, astronauti su plesali pogo na Mjesecu, škvadra se LSD-om i svetim gljivama upucavala u paralelne svjetove... a moj svijet? Moj svijet je bio ravna, kvadratna ploča između Ulice Prosinačkih žrtava, koju smo zvali Glavna ulica, na sjeveru, i željezničke pruge na jugu, između Osječke ulice na istoku i potoka na zapadu. Planet Dubrava u galaksiji Zagreb, razumiješ, gdje su samo ulice okomite na Glavnu cestu bile asfaltirane. Ne kažem ovo zbog socijalnog štiha, već zato što su asfaltirane ulice bile arterije što su vodile do Glavne ulice, do njezinih slastičarnica, buffeta, galanterije, cvjećarnice, trgovine mješovitom robom i tekstilom,

željezarije, papirnice, ambulante, voćarnice, trafike i kina Bratstvo, gdje se odvijala velika, uzbudljiva predstava života.

Tim ulicama, također, svakodnevno su u kvart stizala neka nova lica. Sva jugoslavenska sirotinja slijevala se tih godina u Dubravu: prolazeći ulicom uho ti je od dvorišta do dvorišta hvatalo razne jezike i narječja, kao kad šaltaš stanice na radiju, a i moji su se, dok sam bio klinjo, iz Bosne dokotrljali tamo. Izvan tih granica postojao je samo neproziran, neprijateljski prostor kamo nije bilo pametno zalaziti. I tako otprilike do moje devete godine kad sam, u svojim najboljim hlačama i košulji (hlače su bile karirane, košulja vrištavo zelena, goleme špicaste kragne) s čitavim bogatstvom u džepu, sjeo u jedanaesticu.

Nikada dotad nisam bio u gradu. Roditelji me nikamo nisu vodili. Bilo im je teško otići sa mnom i do Name u Glavnoj ulici i kupiti mi ovo ili ono, nisu to skrivali, i to je bilo pošteno. Odmah su mi dali do znanja da na njih ne mogu računati. Priče mojih vršnjaka o tom svijetu vani, o panterama, tigrovima i lavovima u zoološkom vrtu, o gradskim kinima s plišanim sjedalima i parkovima s vodoskocima i fontanama, bile su jednako uzbudljive kao epizode Bonanze i stripovi o Tarzanu, Rayu Carsonu ili Čeličnoj pandži. Sjedio sam tada na neudobnu drvenom sjedalu, gledao kroz prozor tramvaja i stiskao u džepu kovanice po pedeset para. Limene kovanice u mom džepu bile su teške kao zlatnici, i zvečale su poput zlatnika. I dok je tramvaj tutnjao pokraj Dinamova stadiona i kina Partizan, mojih prvih orijentira, sinulo mi je. Shvatio sam da asfaltirane ulice moga kvarta nisu arterije što vode do srca svijeta, Glavne ulice, već da su one zapravo samo kapilare koje vode do jedne beznačajne žile, odakle je asfaltni krvotok tekao dalje Maksimirskom i Vlaškom do Trga Republike, a odatle... Odatle do austrijske i talijanske granice, i dalje, u svijet o kojem tada ništa nisam znao, ali su znali ljudi poput moga oca, koji je otišao i nije se vratio, pa mi o tome nije mogao ništa reći, ali je bilo logično da zna nešto o stvarima o kojima se u našem kvartu, tada, nije mnogo znalo. I što je još važnije, shvatio sam da mi nitko nije potreban da bih stigao nekamo.

Jesam li išta naučio od oca? Pa vjerojatno jesam, ali ne bih to pripisao njegovoj namjeri. Taj nije puno razmišljao o drugima. Bio je dovoljno mudar da vodi brigu samo o sebi. Nije me opterećivao savjetima i poučnim pričama o boljoj prošlosti, materijalom kojeg na lagerima mnogih očeva i majki ima na tone. Uopće, rijetko je pričao sa mnom, ništa više od uobičajene konverzacije, tipa kako je u školi, ili tko te je to zviznuo u oko? Nije se razbacivao riječima, i baš zato je valjalo znati čitati njegovo lice – da bi ga se izbjeglo kad je bio gadno raspoložen. To je bio zeznut posao: na licu brončane biste nekog narodnog heroja u

predvorju škole moglo se pročitati više osjećaja nego na licu moga oca.

Hoću reći, vidjeti ne znači samo moći imenovati ono što gledaš. Vidjeti, prije svega, znači znati pročitati izraz lica koje gledaš, dešifrirati govor tijela, a to sam naučio vrlo rano, zahvaljujući, kažem, svome ocu. Ne tvrdim ovdje da je on bio nasilan. To ne. Nije čak ni vikao na mamu i mene. U našoj se kući nikad nije čula galama, niti plač. U njoj je uvijek vladala tišina, ona jeziva tišina što prethodi katastrofama, gusta, gotovo opipljiva tišina uoči praska groma i kiše nošene olujnim vjetrom. Godinama smo mama i ja pazili da ne uprskamo stvar i ne razljutimo oca, i to nam je pošlo za rukom. Otac je ostao neprobuđena oluja.

Danju je uglavnom spavao, noću je oblačio svoja najbolja odijela i odlazio kartati, a onda je sve to fino poslao u kurac. I kartanje za sitnu lovu, i mamu, i mene, sve.

Jedne proljetne večeri šutke se spakirao, otišao u Kazališnu kavanu, gdje su se svakog proljeća okupljali jugoslavenski kockari i dogovarali pohod na Europu, i više nam se nije vratio. Otada su do nas stizale samo vijesti o njemu. Iz Austrije, Njemačke, Nizozemske... Bio je gad, ali mu se ne može poreći europska širina. Pokatkad je, valja biti objektivan, osim vijesti stizala i lova.

Mami se fućkalo za sve. On joj, kao mužjak, nije bio potreban ni dok je bio tu. Znam to jer je često, s jastukom i poplunom u rukama, usred noći bježala iz spavaće u dnevnu sobu i spavala na sofi. Sto se love tiče, imala je siguran posao u papirnici na Trgu Republike, pa je nije bilo briga za to hoće li on poslati nešto ili neće.

Uopće, bila su to vremena kad ste mogli živjeti od vlastita rada. Mogli ste biti posve pristojno sretni, ukoliko niste tražili previše, a moja majka je spadala u tu vrstu sretnih ljudi.

2.

Doktor Galin blago negoduje svaki put kad ga oslovim s doktore, jer je, veli, on samo psihijatar, ali ja osjećam da mu je zapravo milo kad mu to kažem, pa sam i dalje s njim na doktore. Inače, on nije skroz od one stare škole – kauč, masturbacija, incest i te stvari, a na seks gleda vrlo sportski. Misli da je opsjednutost seksom znak zdravlja, a ne neka psihička falinka, i to je u redu.

To što je Freud bio zaljubljen u svoju mater, a kasnije u sestru svoje žene, što je spavao s kim je stigao, to je posve u redu, veli doktor Galin, no napraviti od vlastitog slučaja čitavu nauku, to je ipak previše.

Ono u čemu se Galin slaže s frojdističkom gardom, koliko sam shvatio, jest da su uzroci psihotičnih slomova, kako se to stručno kaže kad posrneš i strmoglaviš se u podrum svoje duše, skriveni negdje u prošlosti. I ako se želiš iščupati iz mraka, nema ti druge nego sjesti na kauč i vrtjeti stare filmove.

Okej, nema frke, marširat ću natrag ako treba, ali tu se postavlja pitanje koliko se daleko čovjek mora vratiti. Do primanja u pionire, do pelena, Oktobarske revolucije, velikog pokolja bizona, Bokserskog ustanka, Džingis-kanovih pohoda, ili skroz tamo do Velikog praska.

Vrata do mene živi momak koji zna odgovor na to pitanje, ali ga ne želi reći. Igor je doktorirao biologiju na sveučilištu Columbia, bio šef razvoja u nekoj bioinženjerskoj firmi tamo u Americi, karijera, lova, budućnost, Nobel i sve to, a onda se jednog dana vratio doma s tim očima. Dijagnosticirali su mu shizofreniju, proglasili ga neupotrebljivim, ali jebeš ti to kad on u istom trenutku vidi prošlost, sadašnjost i budućnost. Jasno je to iz njegovog pogleda fokusiranog u jednu točku, naime takve ledene, kristalne oči može imati samo onaj koji vidi Vrijeme. Popričamo ponekad na stubištu, nas dvojica. Svašta taj napriča.

Kaže, na primjer, da su današnja znanja donesena na Zemlju prije deset tisuća godina, samo što tadašnja tehnologija ništa nije mogla učiniti s njima. I onda razveze o Horusu, Sebeku, Anubisu i drugim egipatskim božanstvima. Jednom je iz džepa izvadio crtež na kojem je biće ljudskog tijela i zmijske glave u rukama držalo čovjeka.

Sve smo krivo shvatili, rekao je. I danas ovo, nastavio je s gađenjem, upirući u čovjeka, pokušava stvoriti tvorca, upro je u čovjeka-zmiju. Ovca Dolly, nervozno je presavio papir i strpao ga u džep, samo je prvi korak.

I tako sam ga jednom upitao što misli o tome što psihići vole kopati po tuđim djetinjstvima.

Ah, koja glupost i površnost, prosiktao je. Struktura molekule DNK, počeo je izvijati ruke i ispreplitati ih, samo je primitivna skica u usporedbi sa strukturom ljudske svijesti.

Djetinjstvo, djetinjstvo, posprdno je zafrktao, to legendarno djetinjstvo nije ništa drugo već svršetak procesa započetog prije milijun godina. Matrica je ispisana u genu prvog stvorenja koje je iz oceana stupilo na kopno, a ostalo je stvar nijansi. Pojma oni nemaju.

Pa je uzrujano odmahnuo rukom i sprasio niz stepenice.

U svakom slučaju, to je gadan posao, kopanje po prošlosti. Previše je očaja i patnje zatrpano u ljudskom kršu. Upravo zato je tu doktor Galin, i njegova ordinacija oličena u nježno žuto, iz koje se lijepo vidi statua bacača diska na Sveticama. Nije uopće loše gledati tu snagu tamo, to atletsko tijelo na kojem je sve na svome mjestu, dok ti doktor Galin ispaljuje pitanja u glavu, i guli te kao naranču, i cijedi iz tebe kapi o kojima pojma nisi imao da postoje, a ti se pritom osjećaš manjim od soja zrna. Kažem soja zrna, jer je makrobiotika ovih dana u modi, i jer je mak opasna biljka, opijum i te stvari, a ja ne želim poticati mlade u tom pravcu.

I tako se vozim tramvajem prema Sveticama. Rijetko kad idem tamo autom, jer me doktor Galin zna tako demontirati, tako rastrančirati, da nisam posve siguran da bi se ti razni dijelovi mene na kraju mogli dogovoriti i oko sasvim običnih stvari tipa stisneš li prvo kuplung, pa onda šaltaš, koja je papučica kočnica, a koja gas. Zato, velim, tamo radije idem tramvajem.

Tramvaji su danas drukčiji nego šezdeset i neke, puno su udobniji, bilo bi glupo da nisu. Ako u četrdeset godina ljudska rasa nije u stanju poboljšati pišljive tramvaje, kako će onda poboljšati išta drugo. Vidio sam neki dan u novinama slike budućih tramvaja. Da ti mozak stane. Ali, kak se ono veli, jebeš tramvaje, ne živiš u tramvajima. Ne živiš ni u svom stanu, ako baš hoćeš. Cijeli život provedeš tu unutra, u ovom kožnatom šatoru napetom preko tvojih kostiju, i reci: osjećaš li se imalo bolje nego jučer? Osjećaš li se bolje nego lani, ili prije dvadeset godina?

Ja nisam u nekom super stanju, zašto bih inače pohodio doktora Galina, ali tu svejedno još nema mjesta panici. Zašto? O, pa postoji milijun stvari na svijetu zbog kojih možeš sasvim pristojno ne paničariti, samo ih trebaš pronaći. Gadno je kad se čovjek ustrtari, pa počne njušiti vlastiti strah, pa se onda stvar počne umnožavati, što više njušiš vlastiti strah, to ti je veća panika, čisti perpetuum mobile.

Dakle, vozim se. U džepu mi kao i onda kad sam se kao klinac vozio ovom prugom zveči nešto sitniša, ali oni više uopće ne zvuče kao zlatnici. To je samo običan sitniš za novine, žvake i mentol bombone. I tramvaj već prolazi preko Kvaternikova trga, a tamo više nema tržnice, nema ni kina Partizan, samo sam ja još uvijek tu, i pomisao na to me, jebiga, ipak veseli.

Kino Partizan bilo je u onom haustoru tamo, i najprije su mu promijenili ime, jer su neka imena otrovna, vrlo zarazna i smrtonosna, pa ih se mora izolirati i uništiti. Naposljetku su kino zatvorili, jer tyranosaurus rexi nemaju nikakve šanse protiv multiplexa. Ali, velim, sve i da opet otvore kino, i da mu vrate staro ime, to više neće imati nikakve veze s kinom u koje sam kao klinac ulazio pun svečanih i uzvišenih osjećaja, razumiješ o čemu govorim. I tu se moja euforija ispuhuje, jer kapiram da ni ja više nisam onaj isti. Dobro, nisu mi dirali tablu s imenom, niti su me zatvorili, ali sam unutra sav derutan, i sad se doktor Galin trudi da me renovira. Dobro.

Doktor Galin se smiješi. Drago mu je što me vidi, kako mu ne bi bilo drago – dvjestopedeset kuna u džep svaki put kad me posjedne u fotelju. Otuda i one fine krpice na njemu, i superioran izraz na licu, njegovana koža, manikirani nokti, pravi slatki, dragi pederčić. Inače, u strogo profesionalnom smislu, on nema neke velike koristi od mene. Hoću reći, ja ga možda i mogu učiniti bogatijim, ali ga sigurno neću učiniti slavnim, jer moj slučaj nije originalan, kao što su slučajevi Čovjeka-vuka, Čovjeka-štakora ili Anne O., na primjer. Sve njih sjebali su starci, koliko sam shvatio. A ja, ja sam gotovo cijeli život proveo izvan roditeljskog staklenika, da tako kažem, u divljem vrtu, kao velebitska degenija, bez špricanja i vrtlarevih ruku, tako da na moje roditelje ne mogu svaliti ništa, osim da su me naštancali, naravno. Otac me nije silovao, ja nisam silovao susjedovog psa (osim što sam ga kljukao

tabletama za spavanje), nisam silovao čak ni vlastitu majku, nisam palio ni ptice, ni mačke, niti bilo koje druge životinje, nikakva guvernantica nije mi pilala živce, nikakve bake i tete nisu me razdragano štipale i šopale slatkim, nikakva sestra seksualno iskorištavala... Ukratko, ja sam sasvim normalno nenormalan, sasvim neambiciozan po tom pitanju, skromno i samozatajno opaljen. A to obeshrabruje doktora Galina, moje neuklapanje u šprance.

Dođavola, mrmlja on, pa vi se uopće ne uklapate.

Naravno da se ne uklapam, kažem mu, da se uklapam, ne bih sjedio ovdje.

Sve ovo vrijeme nismo daleko odmakli. On misli da ne surađujem dovoljno, štoviše – da se opirem, da sam se zabirakadirao, i zato napada svim oružjima. Uvjeran je da su odgovori skriveni u bunkeru koji sam načinio od titanija, da je ključ zakopan negdje duboko u djetinjstvu. Ali moje djetinjstvo, velim, uopće nije spektakularno, nema tu ničega tajnovitog i mračnog, sasvim obično, ušljivo djetinjstvo koje ne zaslužuje naslovnu stranu. Često mi je neugodno zbog toga, nudim mu friške priče, ima tu par škakljivih stvari, zgodnih za razmišljanje.

Recimo, Mars vrlo loše djeluje na Škorpione, a nedavno je bio blizu Zemlje, nikad bliže u posljednjih šezdeset tisuća godina, i najnormalnije je onda da se zapitaš koliko je ta udaljenost sigurna u kozmičkim razmjerima i kako se sve to odražava na nas.

Ili ta gomila meteorita koji fijuču uokolo.

Kad malo bolje razmisliš o tome, jebemti, skužiš da si u sličnoj situaciji kao u onoj igrici, gdje voziš svoj svemirski brod i pucaš k'o sumanut, i obaraš neprijateljske letjelice, ali i oko tebe zuje rojevi neprijateljskih projektila, i savršeno ti je jasno da je samo pitanje sekunde kad će te neki projektil zdrmati i oboriti. I onda se zapitaš tko pilotira ovom našom svemirskom kuglom, i koliko ta sekunda iznosi u kozmičkom vremenu.

Ili, da se prizemljimo, čitaš u novinama da je automobil zdrmao nekog čovjeka na ulici. I onda zamišljaš tipa kako izlazi iz stana, hoda niz ulicu, sjeda u autobus i vozi se prema centru, mora kupiti neki formular u Narodnim novinama. U trenutku u kojem on izlazi iz stana na drugom kraju grada neki čovjek sjeda u auto i kreće prema centru na dogovoreni sastanak, ali Masarykova ulica zatvorena je zbog nekih radova i on skreće dolje na zeleni

val, bijesan jer će zakasniti, i traži parking na zelenom valu, ali to je tek gadna komplikacija, pronaći slobodno parkirno mjesto u centru grada; vozeći se uokolo, tip se sve više pjeni i živcira i tras!, rokne na pješačkom onog čovca koji je pošao u Narodne novine. I onda počneš razmišljati o toj situaciji, vrtiš razne kombinacije. Onaj frajer bi ostao živ da mu je zbrisao autobus, ili da su semafori bili drukčije pošteleni, ili da je u pothodniku susreo nekoga poznatog i popričao malo s njim, ili da je onaj tip uspio parkirati auto u Prilazu Gjure Deželića.

Razmišljaš, dakle, o tome i obeshrabriš se kad skužiš u kakvom kaosu živimo, i kakve nas trice drže na površini. Što više razmišljaš, pronalaziš sve više razloga za zabrinutost, logično, ne, bilo bi glupo da te ćopi euforija pri pomisli na to da je neki auto jutros izašao iz garaže samo zato da te ubije, strijela je odapeta i te stvari. I tako shvatiš da bezbrižni i mirni mogu biti samo tipovi koji ne koriste tintaru za povezivanje stvari, da samo oni ne trtare u životu, a da svi ostali pate od raznih strahova i drugih sindroma.

Skužiš da je tu situacija postavljena naglavačke, da su munjare okej u glavi, a da su zdravi munjeni, no, razumiješ. Ali doktor Galin to ni mrtav neće priznati, to da oriđiđi munjara zapravo i nema na bacanje, i da se njegova sorta bavi pogrešnim ljudima. I zato, kad mu spomenem nešto takvo, on samo odmahne glavom i nastavi po svome.

No, bez obzira na sve poteškoće, doktor Galin pretpostavlja da se u mom slučaju radi o anksiozno-depresivnom sindromu, i što da ti kažem. Još sam dobro i prošao, jer je, koliko sam shvatio, vrlo gadno kad sindrom postane stanjem, a kod mene se stvar još razvija, sve je još friško, u procesu, ne zna se na koju će stranu prevagnuti. Dobro.

Znate što mi je jutros palo na pamet?, pitam ga.

Namrštio se, nije mu bilo drago kad bih ja poveo igru.

Skužio sam, nastavio sam, da su slova u vašem prezimenu ista kao i u prezimenu Laing.

Nije izdržao, nasmiješio se samodopadno. Vole oni kad ih usporedite s velikim facama, nisu ni oni od betona.

Što ste radili posljednjih dana?, pita me namještajući se u fotelji.

Ništa naročito, rekao sam. Jeo sam, spavao, disao, takve stvari.

U vezi s onim vašim snom...

Noćas sam sanjao da ljuštim tapete s nekog zida, uskočio sam ne želeći se opet vraćati na san iz kojeg je on izvukao kojekakve gluposti.

Kao, prolazim ja onim parkiralištem za kamione kod Velesajma, zima je, parkiralište je zaleđeno, a na njemu, umjesto kamiona, parkirane tisuće dječjih kolica s bebama unutra koje se deru i vrište, živi užas, jebemti, cijelo jutro nisam mogao doći k sebi.

Doktor Galin je rekao da se tu radi o jakom osjećaju krivnje, o osjećaju teške potištenosti, ili kako se već izrazio, a sve to jer sam napustio sina i ženu...

Laž! Kurvin sin laže! Uopće ih nisam napustio, samo sam otišao od njih. Napustiti znači zbrisati, odmagliti, dezertirati, ostaviti na cjedilu. Otići je nešto posve drugo, odlazi se u miru i po nekakvom dogovoru, i to je sve što zasad želim reći o tome. Dakle, tapete.

Kakve tapete?, doktor Galin sumnjičavo me je gledao.

Pa, neke debele, masne, glatke tapete, štajaznam... Skidao sam ih s nevjerojatnom lakoćom, a na svakoj su se otkrivali neki prizori.

Kakvi prizori?

Sasvim obični prizori, mislim, ponegdje zamućeni i iskrivljeni... kao kad prstima dirate LCD monitor. Što su točno predstavljali ti prizori? Ne sjećam se.

Promatrao me je nastojeći otkriti neku zamku, ali nije bilo nikakve zamke. Na meni je da pričam, a on je zadužen za zamke, koliko ja kužim stvar.

Jeste li u djetinjstvu imali neki uzor?, vratio se on svojoj omiljenoj temi.

Uzor?

Jeste li željeli biti netko drugi?

Tu je doktor Galin dobro potrefio. Naravno da sam želio biti netko drugi. Želio sam biti svatko samo ne ja, razumijete, i počeo sam mu nabrajati.

Pa, ovako, Tom Sawyer, Huckleberry Finn, Hawkins...

Hawkins?, podigao je obrve.

Doktor baš i nije bio nešto naročito načitan.

Jim Hawkins, dječak iz *Otoka s blagom*, objasnio sam mu.

Prešutio sam da sam jedno vrijeme žarko želio biti morski pas, to kad sam negdje pročitao da su morski psi neprestano u pokretu, da uopće ne spavaju, da cijeli život samo šibaju naokolo. Tko zna što bi sve dobri doktor izveo iz toga da sam mu to spomenuo. Već sam vidio naslov u novinama: Čovjek-morski pas.

Pa onda, nastavio sam, Larigan, Fantomas, Diabolic, Winnetou, Ray Carson, Alica...

Vidjelo mu se po faci da pojma nema tko su Larigan, Ray Carson, Diabolic, pa čak ni tko je Winnetou, ali je reagirao na Alicu.

Zanimljivo, živnuo je, Alica, zašto Alica?

Zašto Alica? Pa zbog zemlje čudesa, valjda. Mislio sam da bi bilo zanimljivo vidjeti Ožujskog Zeca, onu gusjenicu s nargilom, Klobučara i sve te likove tamo.

Nije vam smetalo to što je Alica djevojčica?

Ne, zašto bi mi smetalo? Uostalom, kad sam fantazirao da propadam kroz onu rupu, zamišljao sam sebe u hlačama, a ne u suknji, ako ste na to ciljali.

Jeste li željeli biti netko iz stvarnog svijeta?, ignorirao je moju laganu ironiju.

Ne, rekao sam. Znaite, na televiziji tada nije bilo toliko sporta, glazbe i sličnih stvari.

A netko iz susjedstva, iz vašeg kvarta?

Pa ne baš, rekao sam. Bilo je tamo raznih zanimljivih likova, ali ne mislim da sam želio biti kao oni. Samo sam se, možda, divio nekima od njih.

Zašto?

Bili su, onako, opasni žicari, nisu se plašili nikoga, nitko im ništa nije mogao.

Koga ste se vi bojali?

Zapravo nikoga, ali su mnogi bili jači od mene, mogli su me istući kad god se sjete, kužite?

Osjećali ste nekoga kao prijetnju, kao opasnost?

Ne. Mislim, nikoga određenog. Ali Dubrava je takav kvart. Nije to neki fini, budžovanski kvart. U Dubravi ste uvijek mogli računati na to da će vas netko iz čista mira napasti i zbombati.

A je li postajala neka osoba s kojom ste bili bliski?

Pa, dobro, drkadžijo, pomislio sam, ja možda i nisam neki svjetski prvak u bliskosti, nisam baš širio ruke i bacao se svakome u zagrljaj, ali nisam ni jebena santa leda.

Kasim, rekao sam.

3.

Kasim i ja zbližili smo se u školskom veceu. Bilo je to ovako. Negdje na početku petog razreda zatekao sam u zahodu četvoricu, petoricu starijih dječaka kako se bave Kasimom, kincem iz mog razreda koji je tog ljeta doselio u kvart. Okružili su ga tamo i nagurali ga govoreći mu: Ajde, balijo, da te vidimo. Šutke sam stajao postrani i gledao kako ga nagurali. Pojma nisam imao o čemu se tu radi. A šutio bih i da sam znao o čemu se radi, ako ćemo pravo. Mislio sam da je balija prezime, i pitao sam se u čemu je problem. I dečki koji su ga okružili, i Kasim, i ja, svi smo u tom veceu bili Bosanci, ali je, jer mene nisu primjećivali, iz nekog tajanstvenog razloga samo Kasim tu stršao. Mislio sam da je taj sukob onako privatne naravi, da je Kasim nešto dobacio nečijoj sestri, ili se neprikladno izrazio o nečijoj materi, što je bio čest povod gužvama i šorama. A onda su oni počeli pričati nešto o rezanju. Jel boljelo kad su te rezali?, upitao ga je jedan, a ja sam si mislio kakve sad to ima veze s mozgom. Pa su ga, šamarima, prisilili da skine hlače i gaće i da nategne kožicu. Bili su, kako da kažem, vrlo bijesno zadovoljni rezultatom pregleda. Na kraju su ga otjerali iz vecea. Kasim je otišao. I ja za njim.

Nedugo nakon toga, jednog nedjeljnog jutra, otac je banuo u kuću i počeo se ponašati kao ludak.

E pa, stara moja, rekao je, zagrlio mamu i poljubio je.

Njoj je bilo neugodno, izvlačila se iz njegova zagrljaja, crveneći. Nije bila navikla na takav tretman.

A vidi ti njega, zgrabio me je i pošakljao po rebrima.

Boljelo me je, ali se nisam otimao. Čudio sam se što mu je odjednom. A on je blebetao i blebetao i smijao se, kuća je bila puna zvukova. Onda nas je pozvao u dvorište.

Opel rekord, rekao je pokazujući crni, elegantni automobil parkiran ispred naše kuće.

Stajali smo tamo i blejali u taj automobil, ne znajući što učiniti niti što reći.

Čiji je?, upitala je konačno mama.

Sad je naš, rekao je otac i pozvao nas da sjednemo u auto.

Sjeli smo u auto, njih dvoje naprijed, ja otraga. Tata je okretao volan i pričao kud ćemo sve ići, koje gradove posjetiti, mama je govorila Da, Drago ne vjerujući ni jednoj jedinoj riječi koju je izgovorio, a ja sam iznebuha upitao:

Što znači obrezan?

Što?, rekao je tata.

Ivane!, rekla je mama.

Što znači obrezan?

E, to ti je zajebana stvar, rekao je tata.

Drago!, rekla je mama.

Dobro, dobro, rekao je tata. Obrezan, to je kad ti odrežu malo kože s čune.

Razmislio sam o toj situaciji.

Zašto to rade?, pitao sam.

Šuti, Ivane, rekla je mama.

Zašto to rade?, rekao je tata. Bez veze. Nekoga polijevaju hladnom vodom, nekome obrezuju čunu... Sve same gluposti.

Ništa nisam razumio.

A što je balija?, upitao sam.

Ma otkud ti sve to?, pitala je mama.

Pusti ga, rekao je tata. Najkraće rečeno, balija je naziv za muslimana, a musliman je Bosanac s obrezanom čunom. A kažeš li muslimanu da je balija, dobit ćeš šakom u glavu, ako je jači od tebe.

To je već bilo razumljivije. Osim što mi i dalje nije bilo jasno zašto su oni Bosanci napali Kasima, koji je također Bosanac.

Ja sam Bosanac, rekao sam.

Jesi, rekao je tata.

I nisam obrezan.

Gledali su me kao da me prvi put vide.

Nisi, rekao je tata.

Znači da sam ja pola balije, zaključio sam.

Može se i tako reći, rekao je tata.

Njih dvoje tada je otišlo u kuću, a ja sam još neko vrijeme sjedio na stražnjem sjedalu i osjećao se dobro. Osjećao sam se drukčijim od većine djece u školi. Bio sam napola balija i to me je činilo drukčijim. Drukčijim od onih tipova što su maltretirali Kasima, ali drukčijim i od samog Kasima. Moje raspoloženje nije moglo pokvariti ni to što mi je bilo jasno da nas tata nikad neće povesti na obećanu vožnju autom, niti ćemo ikad zajedno posjetiti gradove o kojima je pričao.

Pa onda Timbo i Mirek... Vidiš kako ta sjećanja idu kad razvežeš samo jedan čvor. Timbo i Mirek bili su neuspjeli blizanci iz Osječke ulice. Timbo je bio golem, bilo ga je za dvojicu, a Mirek je bio kratak i žgoljav. Kao one ruske babuške. Odvrneš gornji dio Timba i iznutra izvadiš Mireka.

Nisam nikako volio tu dvojicu. Pojavljivali su se bez najave, niotkuda, i onda bi te iskosa gledali onim lukavim, vodenastim, pokvarenjačkim očima. Nisu mnogo pričali, samo bi, velim, banuli i gledali te poprijeko. Bio sam otporan na poglede, ali svejedno nisam volio da me tako gledaju. Jednom su se tako stvorili na gradilištu u susjedstvu, pikulalo se i ja sam gubio. Igrao sam svojom posljednjom pikulom i baš je na meni bio red da gađam, kad su se pojavila njih dvojica. Timbo je ostao na ulici, a Mirek je ušetao u dvorište i hop, uzeo mi pikulu.

Gracka placovina, rekao je i strpao pikulu u džep.

Taktika im je bila prozirna. Ja sam, kao, trebao biti glup i napasti Mireka, i dok bih se ja bavio njime, uletio bi Timbo i razbio me. Vidio sam takvu scenu mnogo puta ispred kina

Bratstvo: Cigići bi u frku uvijek slali nekog klinca, a onda bi, ako je zatrebalo, u igru uskočio neki stariji buraz. Bilo mi je, dakle, jasno da trebam ili zaboraviti pikulu i otići odatle, ili odmah napasti Timba. Pogledao sam ga. Stajao je na ulici i podrugljivo se smiješio.

Kae?, rekao je.

Ne govoreći ništa, uzeo sam ciglu s hrpe u dvorištu i krenuo prema njemu. On je i dalje stajao tamo mirno, opuštenih ruku, ne vjerujući da ću ga ciglom, a ja sam ga opalio ciglom. Ciglom u glavu. Uhvatio se za glavu i srušio se.

Majko moja, majko moja!, zapomagao je dolje, ruku punih krvi.

Zajahao sam ga i opalio ciglom preko leđa. Majko moja, majko moja!

Gledao sam gdje bih ga još udario, učinilo mi se zgodnim da ga klepim po ramenu, zamahnuo sam, a onda me je nešto stislo oko zapešća i podiglo s Timba.

Lakše, mali, ubit ćeš ga.

Bila je to Mađarica. Susjeda koju su svi zvali Mađaricom. I moj tata zvao ju je tako. Gledao je kako prolazi ulicom i govorio:

Ma vidi ti Mađaricu, kako samo vrti guzicom!

Ili:

Ma vidi ti Mađaricu, kako trese sisama!

A imala je stvarno čime vrtjeti i što tresti. Sad nije ničim vrtjela ni tresla, samo me je podigla s Timba i gledala me, onako, sa zanimanjem. Činilo se da nije bila pretjerano zabrinuta zbog toga što se Timbo dolje grčio i jaukao Majko moja, majko moja! Gledao sam i ja nju, šutke, još uvijek stišćući ciglu u ruci. Onda je ona odmahнула glavom i rekla:

Ajde, baci to i bježi doma.

Ispustio sam ciglu, ali nisam odmah otišao doma. Zastao sam ispred Mirekovih razrogačenih očiju i ispružio ruku. Vratio mi je pikulu.

To popodne na vratima su nam se nacrtali Timbovi i Mirekovi starci. Njihova majka je vikala: Luđak! Kriminalac!, i takve stvari. Njihov otac je prijetio da će otići u školu i prijaviti stvar

direktoru, da će ovo i ono. Mama je stajala u hodniku i uzdisala, a tata je stajao na vratima i slušao ih bez riječi. Kad su konačno ušutjeli, tata je rekao zbogom i zalupio vratima, i njih dvoje se pokupilo iz našeg dvorišta. Onda me je otac pozvao da dođem. Mama je i dalje očajavala, a otac je mirno sjedio i gledao me. Nisam osjećao krivnju, strah, niti išta slično. Ništa nisam osjećao.

Što su ono dvoje htjeli?, upitao je otac.

Ne znam, rekao sam.

Što si učinio?

Lupio sam Timba.

Lupio si Timba?

Ciglom.

Ciglom?

U glavu.

Zašto?

Mirek mi je uzeo pikulu.

Zanimljivo, rekao je tata.

Stajao sam tamo i čekao da se dignu i učini ono što očevi inače čine u takvim situacijama. Čuo sam mnogo priča o tome što su sve očevi u stanju učiniti kad nešto zezneš, mnogo tih horor priča iz područja pedagogije. Jebemti, kad se sjetim toga, kakvu sam sreću imao što moji nisu pokazivali nikakav interes za to područje. Što se nisu obazirali na mene. Nisam im bio ni u peti. A ako jesam, onda su me osjećali više kao nekakav žulj, ne baš bolan, ali za koji bi ipak radije da ga nema. Ni tog popodneva nije bilo drukčije – tata nije pokazao nikakvu želju da učini nešto sa mnom, samo me je gledao onim kartaškim pogledom u kojem se nije moglo ništa pročitati.

Mislim da se o ovome više nema što reći, rekao je.

4.

Ja ovdje pričam vijugajući, napreskokce, zato jer su zakoni fizike jači od ljudskih planova, uvijek te nešto skrene s putanje, nema idealnih uvjeta, nismo u laboratoriju. Pogotovo kad marširaš unatrag da bi, kako veli doktor Galin, stigao naprijed. Dobro. Uostalom, bolje je ići u bilo kojem smjeru nego stajati.

Sinoć sam opet sanjao morskog psa. Kao, ja sam u nekoj staklenoj kupoli usidrenoj na dnu mora, a on kruži oko mene, gleda me i govori: Moraš se pokrenuti, mali, iziđi iz tog sranja, more je tako veliko.

A ja sam u jednom trenutku stao, onako totalno stao, sledio se. U jednoj jedincatoj milisekundi, u onom trenutku kad se napucana lopta zaustavi gore u nekoj točki, i lebdi tamo taj nemjerljivi trenutak, tako sam se i ja, kad je patronažna sestra pokazujući Tamari i meni kako se kupa beba skinula flaster s trbuha našeg sina, i kad sam ugledao njegov pupak koji još nije bio zarastao, tako sam se sledio. Nikako nisam mogao odvojiti oči od pupka, sleden sam zurio, ne shvaćajući da su moje suze ono što kapa po toj još svježoj rani i natapa je, i onda sam se strmoglavio.

Prošlo je otad između tri dana i deset godina, pojma nemam, jer strah i zebnja tako sfrču vrijeme da se tu ni Bog ne bi snašao, pod uvjetom da se i on prethodno rasplakao nad ranama svoga sina. Bez obzira na tu vremensku zavrzlamu, evo me, tu sam, u stanu na drugom katu betonske zgrade na jugu Zagreba, u mentalnoj pukotini između Otomanskog carstva i K.u.K., kako se o Hrvatskoj izvolio izraziti ona munjara Igor.

E, dakle, taj mi već lagano počinje ići na živce. Non-stop se susrećemo na stubištu, jebemti, imam osjećaj da po cijeli dan čuči tamo, da samo čeka kad ću naići. I onda mi prepriječi put, dodiruje me rukama, vršcima prstiju uzima rukav moje jakne i gužva ga kao da isprobava kvalitetu materijala, a pritom mi se unosi u lice i sikće iz svojih mrakova. A onda mi povrh svega jutros pozvoni na vratima.

Imaš li kave?, prošaptao je, gurnuvši mi pod nos svoju facu kao da me hoće poljubiti.

Izbezumio sam se.

Imam, čovječe, kave, naravno da imam kave, tko nema kave u kući.

Izbezumilo me pitanje, šaptanje, blizina njegova lica, i konačno to što mi je banuo na vrata. Nikad to dosad nije učinio.

A hoćeš li mi skuhati kavu?

Nisam se ni snašao, a on se već ubacio u hodnik. Što sam mogao učiniti?

Okej, okej, skuhat ću ti jebenu kavu.

Moji ne vole što pijem kavu, rekao je kad je dobio šalicu nesice. Vele da kava ubija san, a da je meni san jako potreban, da će mi on pomoći, a ja, pogledao me je ispod oka i lukavo se nasmiješio, ja već godinama ne spavam, to jest spavam sat-dva dnevno, ne više.

Super, čovječe, promrmljao sam.

Ni pušiti mi ne daju u stanu, izvukao je iz džepa kutiju cigareta. Smijem li?

Ovo je slobodan teritorij, stari, rekao sam i uzeo ponuđenu cigaretu.

Pušio je one cigarete kupljene negdje u inozemstvu ili na aerodromu. Na kutiji, u crnom pravokutniku koji podsjeća na osmrtnicu i zauzima dvije trećine kutije, ogromnim crnim slovima pisalo je – Smoking kills. Bez veze. Koga oni misle uplašiti. Da pušenje ubija? Naravno da pušenje ubija. Ali i žderanje ubija. Trčanje također. Rad, kako tek on ubija! Hodanje ovim ulicama, plaćanje računa, sjedenje pred televizorom, seks... Sve ubija, jebemti, i nećemo se sad valjda živcirati zbog toga.

I tako smo neko vrijeme sjedili, srkali kavu i pušili svaki svoju smrt, a onda je Igor progundao:

Pukotina, duboka pukotina između civilizacija, eto gdje se mi nalazimo.

Ništa nisam rekao. Što se tu, uostalom, moglo reći? Samo sam želio da što brže popije kavu i nestane, a on je zureći u me onim svojim očima nastavio:

Neurociklona je prošla ovuda na putu od Istoka prema Zapadu. To je ruta razvoja ljudske

rase, nitko to više ne poriče, stvari su savršeno jasne. Pogledaj ovo: Egipat, Atena, Rim...

Nisam se ni pravio da ga slušam. Samo sam pušio i čekao da se ispuca. Njemu je opet, bilo svejedno slušam li ga ja ili ne, samo je pričao. Ubrao bih tu i tamo pokoju riječ, ali to nije bilo dovoljno da sklopim cjelinu. Ako je tu uopće i bilo neke cjeline.

Pa, potrajalo je to prije nego što je konačno stavio točku na tu stvar i otišao. U svakom slučaju, više mi se nije činio egzotičnim primjerkom, kao na početku. Bio je samo još jedna dosadna munjara, kakvi se cijeli život lijepe na mene. Tu bih mogao nešto poduzeti, pomislio sam, uzeti stvar u svoje ruke, jer to baš i nije slučaj za javnu raspravu ili neku ekspertnu grupu, ali što?

Ima jedna woodoo čarolija protiv dosadnog susjeda – uzmeš mrtvu crnu kokoš, baciš je preko njegove kuće i gotova stvar, ali ta mi se ideja činila malo preradikalnom. Gdje, uostalom, pronaći mrtvu crnu kokoš i kako je zavitlati preko deveterokatnice? Bio je tamo u Dubravi neki tip koji svojem nedjeljnom ručku nije odsijecao glavu nožem ili sjekirom, kao svi normalni ljudi, već bi to obavio rukama. Jednom rukom zgrabio bi izbezumljenu kokoš za noge, drugom za glavu, i jednim trzajem sredio stvar... Samo sam htio primijetiti kako je nekad svijet bio jednostavan, kako je sve bilo poštelano po mjeri žrtvovanih ljudi, kokošiju, božjih sinova i raznih drugih magija, i stvari su nekako klapale, a danas?

Danas je četvrtak, trinaesti, prema Microsoft Outlook kalendaru, a unutra nikakve pošte za mene, čak ni onih spamova. No new messages, jebemti, kakav hladan, beščutan odgovor na sva moja nadanja. Ti gadovi mogli su dolje staviti Sorry, no new messages ili nešto slično, to ih ništa ne bi koštalo, no dobro. S druge strane, već dugo ne pišem nikome, pa zašto bi onda netko pisao meni, ali opet, imaš pravo dobivati poštu, ne. To nije zabranjeno. A onda je u sobu sunuo neki oštar miris. Metalni miris, kao onaj u strojarskim radionicama, pomiješan miris strugotine i tekućine za galvanizaciju. Otkud sad taj miris? Njušio sam i slušao kako vani netko doziva nekoga. Ne znam u kakvoj je vezi doktor Galin s tom mirisnozvučnom slikom, ali mi je sinulo: Jebemti, upravo sam propustio seansu. A Galin je inzistirao na redovnim dolascima, inače sve to ne bi imalo previše smisla, kontinuitet i te stvari.

Oprostite, sipao sam u slušalicu, naprosto mi isparilo, bio mi je tu susjed na kavi i tako, zapričali smo se...

O čemu vi pričate?, hladno me je prekinuo doktor Galin.

O čemu ja pričam?!, začudio sam se. Pa o tome da sam danas trebao doći do vas.

Čuo sam kako je doktor uzdahnuo.

Slušajte, Kalda, rekao je, koga vi vučete za nos? Ima već mjesec dana kako se ne pojavljujete, a sad mi...

Mjesec dana! Kakva je to šala?

Ja se nikad ne šalim, rekao je doktor Galin.

Istina, on se nikad ne šali, glava je ozbiljna stvar i tako dalje.

Pa što sam radio sve to vrijeme?, bio sam iskreno zaprepašten.

Što ste radili cijeli život?

Dobro pitanje, pomislio sam.

5.

Opet se vraćam ocu, jer tu stvar s njim moram istjerati na čistac kako bih prešao na važnije teme. Osim toga, moram se paziti emocionalnih stresova, pošto je jedan takav, čini se, bio proizveo onu jednomjesečnu vremensku rupu, a najsigurniji način da izbjegnem emocije jest da dumam o ocu. Dobro.

Očev odlazak nije ništa promijenio u lokalnom smislu. Lako moguće da je to negdje drugdje izazvalo ozbiljne poremećaje, da su oni uragani, velike poplave, potresi i vojni udari u svijetu bili povezani s njegovim odlaskom, leptir je zamahnuo krilima i te stvari, ali je u Dubravi, velim, sve ostalo na svome mjestu. Ulice paralelne s Glavnom ulicom ostale su neasfaltirane, kvart je i dalje nedjeljom mirisao na pileću juhu i pečenu piletinu. I danas često, nedjeljama, osjetim taj miris, a pred očima mi iskrсну slike toplih popodneva – muškarci u bijelim potkošuljama sjede u vrtovima, slušaju Želje i pozdrave i prijenose nogometnih utakmica, a uvečer oblače perlon košulje, i dok zvona Crkve sv. Mihovila pozivaju na večernju misu, oni odlaze u Tri hrasta ili u Bosnu, na pivo, partiju karata i bilijara. Te slike uljevale su sigurnost, značile su da je kod nas sve u redu, da se nesreće događaju drugima, daleko od nas. Miris piletine, glasovi sportskih komentatora i perlon košulje bili su pouzdan štit od svih katastrofa.

Ne mogu reći da mi je otac nedostajao. To jest, kako mi je moglo nedostajati nešto što, zapravo, nisam ni imao? Možda sam se ispočetka i nadao da ću njegovo lice ugledati na ulici među tisućama drugih, a i danas, iako se tamo kockari već odavno ne okupljaju, uhvatim sebe kako ga tražim među licima ispred Kazališne kavane, ali, kažem, to je više zbog potvrde umijeća gledanja nego zbog stvarne želje da ga vidim. U svakom slučaju nisam mnogo razmišljao o njemu. Imao sam i drugih problema.

Sise, na primjer.

Cure iz razreda već su se okitile tim stvarima, napinjalo je to njihove bluzice i majice, a muški razgovori sve češće su započinjali time tko je pipao čije sise i kakve su tvrdoće i veličine koje. Istina, te žlijezde još nisam povezivao s nekim određenim užitkom, ali su me

one silno uznemiravale. Svakako sam ih želio malo pipati. Ali, postojao je tu jedan problem: da dođeš do sisa, moraš pripremiti teren za to. Prići curi, započeti razgovor, pozvati je u kino ili na sladoled; mislim, ne možeš je odmah zgrabiti za sise, ne. A ja sam u tim stvarima bio loš. Bio sam nula po pitanju konverzacije. U našoj kući nije se baš radilo na umijeću razgovora i retoričkim finesama, to sam već rekao. Nisam, dakle, pojma imao kako započeti razgovor s nekom curom a do to dovede do njezinih sisa. Morao sam upitati nekoga kako idu te stvari, ali koga? Majku? Moja je lista po tom pitanju bila prazna.

Konačno sam se obratio Zdeni, frajeru iz susjedstva. Zdena je bio mehaničar, stalno je u garaži prčkao po motorima, sklapao ih, rasklapao, glancao i isprobavao u luđačkim vožnjama po kvartu. Mogli ste ga jasno čuti kako turira i šalta gore, skrećući iz Glavne ulice u Štefanovečku, i kako onda motor urlajući ubrzava. Dopuštao mi je da se motam po garaži, a ja sam mu zauzvrat pomagao, dodavao mu alat i šarafe, ili sam mu išao po pivo i cigarete, i takve stvari. On mi se činio pravom osobom. Nije svisoka gledao na mene, kao većina starijih frajera iz kvarta, i što je još važnije – djevojke su bile stalni gosti njegove garaže. Često sam gledao Zdenu kako briše ruke onom kudjeljom, pa ih onda pere na pumpi u dvorištu i zatim se s djevojkom zatvara u garažu. Gledajući ih tako, ta mi se stvar činila vrlo jednostavnom. Kao kad na telki gledate tenis i mislite si kako biste i sami bez problema mogli izvesti jedan takav potez.

Zapravo je Zdena otvorio temu cura. Jednog dana, složivši fergazer, pripalio je cigaretu i ponudio meni jednu.

Ovo ti je prva, a?, upitao je gledajući kako držim cigaretu.

Da.

Uvlači pomalo, da ne šokiraš pluća.

Povukao sam prvi dim, lagano, i neka se peckajuća slast javila u mojim prsima, nisam zakašljao, samo su mi oči zasuzile, i isprve sam skužio da je to prava stvar. Pušili smo tako u tišini, mene je obuzimala ona čarobna vrtoglavica, a onda je Zdena upitao:

Je li, imaš li kakvu curu?

Oborio sam pogled i zurio neko vrijeme u komad krpe natopljen uljem.

Ne znam ti ja to, promrsio sam konačno s nelagodom.

Kaj ne znaš?

Pa to, s curama.

Kaj se tu ima znat?

Pa ono, kako im se mora prići, što im se mora reći, i to.

Zdena me je primio za bradu i podigao mi glavu tako da sam ga morao pogledati u oči.

To se ne uči, rekao je. Nemreš to naučit, onak kak naučiš rastavljat motor, il neku lekciju iz geografije, kužiš?

Ništa nisam kužio.

Pa kako se onda to radi?, upitao sam potišteno.

Niš lakše, rekao je, to odmah znaš. Pogledaš neku curu u oči i odmah znaš ima li tu sreće il nema.

Lako je tebi govoriti, mislio sam.

A kako im se to vidi u očima?, upitao sam.

Fino, rekao je Zdena. Ak dobro gledaš, vidit ćeš da im se oči smiju, a i faca im bude onak malo blesava.

Hm, rekao sam sumnjičavo.

Probaj, nemaš kaj izgubit, rekao je Zdena. I budi uporan. Ak ne prođe kod jedne, oće kod neke druge. Samo se nemoj sramit i to. Znaš ono, ništa ti neće samo skočit u ruku, pa ni vlastiti pimpek... Al, ajmo radit, dodaj mi desetku.

Isprobao sam Zdenin recept. Nekoliko puta, da se ne kaže da nisam bio uporan. Svaki sljedeći pokušaj bio je gori od prethodnog. Tu nešto nije bilo u redu. Izgleda da su cure na mom licu vidjele ono što je Zdena rekao da mogu očekivati na njihovim licima.

Kaj se ceriš ko idiot?, rekla mi je jedna kad sam joj poslije škole prepriječio put i zagledao joj

se u oči.

Ni s ostalima nije bilo ništa bolje. A ako bi im u očima slučajno nešto i bljesnulo, bila je to zloba:

Kaje, Kalda, kaj ti nije jasno?

Ili: Kaj zevaš, mutavi?

Mutavi, tako su me zvali. Razgovor mi nije bio jača strana, to sam već rekao. U društvu sam uglavnom šutio i snimao što drugi pričaju. Mislim, zašto bi bez veze pričao, ako nemaš što reći.

Pa sam odustao od sisa.

Bio je to problem s kojim se tada nisam mogao nositi. Vratio sam se na sigurniji teren, stripovima i knjigama. To me nije zbunjivalo. Tamo je sve bilo na svom mjestu, a kad bi se stvari zakomplicirale, uvijek bi se našao netko tko će riješiti problem. Ray Carson, na primjer. "Uspravljen u sedlu na divnom bijelcu usamljeni jahač gledao je zapaljenu preriju. On je poznavao sve neobične i plahe čudi divljine. Bio je to najbolji među prerijskim izvidnicima..." Čitajući, činilo mi se da stvari imaju nekog smisla. Ne samo one o kojima sam čitao, već i ostale stvari. Susjedov pas koji bjesni na poštara. Susjeda koja bjesni na psa. Gliste u našem vrtu kojima se hrane ptice, i mačke koje se hrane pticama. I Talijani koji, pročitao sam u nekoj knjizi, jedu te mačke. I tipovi koji su sjedili na terasi gostionice Bosna, i jedan je, kad sam jednom prolazio onuda, upitao: Je li ono Kaldin mali?, a drugi je povikao: Ej, mali, jel ti se ćaća vratio?, a ja sam odmakao niz ulicu, pa sam se okrenuo, uzeo kamen i bacio ga prema njima svom snagom, a oni su poskakali psujući, i kamen je zviznuo u stol, a ja sam stajao tamo i gledao ih, a jedan se nasmijao i rekao: Je, to je Kaldin mali.

Ali, Ray Carson je rješavao svačije probleme, samo ne moje. I dalje sam bio prepušten samome sebi. Gledao sam svoja posla i usavršavao vještinu gledanja. Nastojao sam opaziti ljude koji su mi dolazili u susret prije nego što oni opaze mene. Bilo je važno vidjeti prvi, pročitati tuđe lice. Tako si na vrijeme mogao postaviti neku taktiku, predvidjeti poteze, sigurnije hodati kroz život. Umijeće gledanja tada sam koristio uglavnom kao obranu od drugih. Od onih tipova na terasi Bosne. Ili od Surle, glavnog štemera u Dubravi, koji je poput gorile hodao ulicom, a svaki pogled u oči tumačio kao izazov i odmah napadao, i bilo je mudro pokraj njega proći smjerno, očiju uprtih ustranu. U redu, Surla nije dirao klince, ali opet, valjalo je trenirati, pripremati se za budućnost. Bilo je ispred kina Bratstvo i mnogo

Cigoša i ostalih žicara koje se isplatilo ugledati prvi i zaobići ih, inače ste se mogli oprostiti s novcem i filmom Sinovi Katie Elder, na primjer. Nisam bio neki trtaroš, ali također nisam bio ni lud za gužvama, nastojao sam ih izbjeći kad god sam to mogao. Bio sam rođeni promatrač, odlično sam zapažao, a kad imaš tu sposobnost, onda zbilja moraš biti lud da upadneš u gužvu.

6.

Jebote, rekla je Tamara, pa gdje si?

To je Tamara. Nema tu bok, kako si, kako glava, srce, zubi, jetra, ona odmah prelazi na stvar, in medias res, čovječe. I što sam joj mogao reći o tome gdje sam bio posljednjih mjesec dana? Istinu.

Ne znam, rekao sam.

Ne znaš? Mjesec dana te nema, nazivala, poludjela, pa mogao si, kretenu, javiti da putuješ, uostalom, gdje si bio?

Ne znam, ponovio sam potišteno.

Tamara je majstor u otkrivanju petljancije, ne treba te uopće gledati u facu da skuži da nešto petljaš, dovoljno je da ti čuje glas, neviđeni talent. Tako i sad. Skopčala je da ne petljam, osjetio sam da je to skopčala, s druge strane žice vladao je muk, intermeco prije napada panike.

Ma nije to ništa, rekao sam, ovaj put bodro, želeći popraviti situaciju. I ja sam se nazivao doma, slao si mailove, zvonio si i lupao na vratima, i ništa. Bit će da sam stvarno nekud otišao.

Nemoj ti tu meni, rekla je. Možeš li doći do nas?

U Tamarinom glasu nije odzvanjala molba, već zapovijed, nenametljiva, blago intonirana, ali svejedno zapovijed, kako i priliči osobi poput nje.

Sada?

Da, sada.

Nisam siguran da sam u nekom reprezentativnom izdanju, rekao sam.

Bolje ti je da budeš, rekla je.

Tamara je armenska princeza, ali to sigurno nećete čuti od nje, o tome ona ne priča na sav glas. Njezin otac Adam Atamian predstavlja se kao inženjer šumarstva, na grobu njezine majke Kristine gore na Mirogoju nema nikakvih kraljevskih oznaka, naprosto ne žele publicitet i sve to, a znate i sami kakvi su ljudi, vječno gladni senzacija i ostaloga. Ni meni to Tamara nikad nije priznala, ali to nije moglo promaći mojem oku. Držanje, pokreti, crte lica, oči, boja glasa – pljunuta armenska princeza. Osim toga, bilo je u oči zanimanje starog Adama – šumar! Nije li to omiljeno zanimanje von Habsburga? Pa ako je ono dobro za austrijsko plemstvo, zašto ne bi bilo dobro i za armensko? Mene, dakle, nisu mogli prevariti u vezi s tim, jedino što mi nikad neće biti jasno zašto se Tamara udala za mene. Ja uopće nisam neki tip na koji bi plava krv odvaljivala, nema ništa u meni, na meni i oko mene što bi moglo privući neku armensku princezu, velim to iskreno, gledam se svako jutro u ogledalo, osluškujem svoje misli i sve to, i jedino suvislo objašnjenje koje mi je padalo na pamet jest da princeze imaju neke svoje mušice.

Vrata mi otvara Tamara i šaca me. Čini se da je zadovoljna, ljubi me u obraz i propušta unutra.

Tata i David su vani, kaže, i ja se trgnem.

Ali će se brzo vratiti, dodaje.

Razumijem, kažem.

Ne razumiješ ti ništa, kaže ona.

Sjeli smo na terasu preuređenu u zimski vrt. Ima tu raznih biljaka na terasi, i sve izgledaju spokojno, zadovoljno, jer stari Adam, osim što ih zalijeva i okopava, znade satima razgovarati s njima. Ej, curo, kako ljubav ovih dana, kaže tako juki, a ona sva uzdrhti od dragosti, tko ne bi. Na zidu uramljene fotografije drveća i bilja s potpisima. Hrast lužnjak. Atriplex prostrata. Marcanthia polymorpha. Tu sve izgleda tako mirno. Čak i ta histeričnocrvena atriplex prostrata zrači mirom. Ovako valjda izgleda raj, jebemti, tu samo životinje fale.

Nemam pojma, rekao sam, nemam ti što reći, naprosto sam preskočio jebelih mjesec dana.

Sranje, rekla je Tamara. Hoćeš li čašu vina?

Dakle, pomračenje, kaže Tamara natočivši vino u čaše za vodu od debelog stakla, jer ona uopće ne šljivi finoću.

Ne znam, rekao sam. Doktor Galin priča o nekakvoj spirali. Nešto kao one spiralne stepenice, samo što ne ideš ni gore ni dolje, već se na jednoj razini vrtiš u krug. Kao, normalno živiš, ali mozak to ne registrira. Veli da je to posljedica nekakvog anksiozno-depresivnog sindroma. Bez veze.

A nije to neka tvoja...

Neka moja igrice?

Tamara je kimnula. Izvukao sam iz džepa limenu kutijicu.

Fleur de Savane, rekla je Tamara sa savršenim francuskim akcentom jer je to vodeni žig plemstva. Otkad to pušiš?

Nema tomu dugo, pripalio sam cigarillos, otpuhnuo oblačić dima i gledao kako se ustremio gore prema svojoj nebeskoj braći, ne sluteći da se između njih ispriječila staklena nadstrešnica.

Fuj, kako smrdi.

Kako to možeš reći jednom cvijetu?, pogledao sam Ta-maru. I nije nikakva moja igrice, zašto bih to, uostalom, izmislio?

A što kaže Galin, hoće li se to ponavljati?

Ne zna. Iskreno, on misli da nešto muljam.

Jebemti, rekla je Tamara zadivljeno, kod tebe ništa ne može proći bez komplikacija. Sjećaš se kad si onda pošao na vece, a na tebe se iz čista mira srušio onaj ormar za cipele?

Bila je to istina.

Ili kad si na buvljaku kupio onu kutijicu, a unutra je bio živi škorpion.

I to je bila istina. Tamari je krenulo s tim glupim situacijama u kojima sam se zatjecao, i tko zna dokle bi ih nabrajala da se nisu pojavili stari i David.

David se ošišao otkako sam ga zadnji put vidio.

Bok, tata, kaže on.

Bok, Davide, kažem mu.

Gledamo se suzdržano, kao dva čovjeka koji se dugo znaju, ali se ne viđaju često i nemaju mnogo jedan drugome reći. Za njega sam više osoba s fotografija o kojoj mu Tamara priča, nešto kao lik iz stripova. Pozitivac, pretpostavljam, ali ipak samo lik koji se zove Tata. On za mene nije lik iz stripova, već izvor nelagode, i zato ga ne zovem sinom. Ne bi bilo pošteno s moje strane, ne. Osim toga, kako zakrčljalo dijete, što Tamara tvrdi da jesam, može ikoga zvati sinom? Isto tako, Tamaru nikad nisam nazvao svojom ženom, ali ne zbog poštenja ili zakrčjalosti, već jer to zvuči prostački. Moja žena. Moj auto. Moj pas. Dobro.

Gledam Davida i mislim si kako je ispao tako lijep zato jer mu to nismo namjerno učinili. Nismo te noći imali nikakvih namjera po tom pitanju, nikakvih pretenzija i slično, a mora da je začeo baš one noći u šumi rogača pune neke čudne kemije i munja u zraku, Tamara je bila tekuća svila, a meni je srce lomilo rebra, bio sam tada koma, imao sam težak period iza sebe, i nije izgledalo vjerojatno da će se išta promijeniti, ali bilo je trenutaka u kojima sam mogao zaboraviti neke stvari koje je vrijedilo zaboraviti i još neke druge stvari, kao kad brisačem prebrišeš vidik ispred očiju, ostane neka mliječna magla, i na trenutak ti se učini da postoji neka šansa, da će se pojaviti nešto novo, nešto još neviđeno, neki vidik od kojeg će srce početi kucati drukčije, i mišići će se pokrenuti u nekom novom uzbuđenju, a stari Adam gura se u to sjećanje i pita me što mislim o odlasku nekoga na svjetsko prvenstvo.

Kakvo svjetsko prvenstvo?, pitam ne skidajući očiju s Davida. Tko ide na svjetsko prvenstvo?

David sliježe ramenima.

Pa naši nogometaši, veli stari nestrpljivo, sinoć smo tukli Slovence, zar nisi gledao utakmicu?

Ah, zato se pucalo po kvartu, kažem i upitam Davida: A jesi li ti gledao tekmu?

Ma kakvi, odmahne on, igrao sam Play Station.

Razbili smo ih, kaže stari.

Za jednog potomka armenskih kraljeva, kažem mu, vi ste poprilično napaljen Hrvat.

Bez uvrede, Kalda, ali to sam rekao samo onako, da uspostavim kontakt, a to mi je uvijek problem kad si ti u pitanju.

Bez nervoze, kažem, cijeli život je pred nama.

Osim toga, kaže on, to s kraljevima, to ti je glup štos, dosadan si, stalno to ponavljaš.

Samo vi pričajte, kažem, znam ja dobro tko ste vi.

Ima nešto u kući Atamianovih, nešto što ti pruža osjećaj da ti se tu ništa loše ne može dogoditi. Tu ti olabave sve one kočnice, počneš sličiti sebi, to jest onome kakav bi trebao biti. Pričaš s Tamarom, gledaš Davida kako se udubio u neku igru, malo podjebavaš starog Adama, dobro se osjećaš, i počneš vjerovati da stvarno postoji neka šansa da se to i sutra ponovi, i sutra, i sutra, i sutra, razumiješ što hoću reći. Ali onda Tamara kaže nešto, nešto za što nikome od njih ne treba posebno objašnjenje, naprimjer hoćemo li Ligreto? Nato se David ozari, živne malo i šumar, a ti se upitaš jebemti što je to Ligreto, što se to uopće događa ovdje, a onda skopčаш da si iskopčan, iskopčan iz njihovih života, i da je vrijeme za polazak. I digneš se, a David, te pita zar nećeš s nama Ligreto? Drugi put, kažeš mu i ruka ti pođe prema njegovoj glavi, ali ti si već u svojoj staroj koži, u dobroj staroj sjebanoj koži, zakopčan do grla, i ruka ti se zaustavlja na pola puta, i razmišljaš o tome kako nikad nisi prešao više od pola puta prema Davidu, nisi ni mogao, ti putevi ostali su ti nepoznati, a kad si mu se i pokušao približiti, uvijek si se mučio, gubio, lutao, udarao, upadao, strahovao, i na kraju odustajao, i dok Tamara zatvara vrata za tobom plače ti se, ali ne kao kad gledaš rane svoga sina, plače ti se kao kad se rušiš s nekom glazbom, koja te cijelog obuzme i digne, i ti lebdiš znajući da će već u sljedećem trenutku glazba prestati, da ćeš s posljednjim tonom i ti pasti, tako ti se plače.

7.

Kako se otac nije vraćao doma, Bosančerosi su me odbacili. Nije da sam dotad bio nešto specijalno dobar s njima, ali su me trpili u stilu svi smo mi naši. Međutim, to što je učinio moj otac, to je prevršilo svaku mjeru. To se kosilo s nekim njihovim principima, vrijedalo ih. Njihovi očevi otišli su raditi u Njemačku, i uredno su dolazili kući ljeti ili o Božiću, ali moj otac, taj je zdimio u jednom smjeru, i oni preko toga nisu mogli prijeći tek tako. Pritom ništa nije značilo to što su njihovi očevi poimence znali sve frankfurtske i berlinske kurve, jer su na najvišim katovima duše svoje oni ipak bili brižni ljudi, dobri katolici, razumijete. Dolazili su za Božić s hrpom poklona, i išli na polnoćku, i krstili se prije jela, dok je moj otac kilometrima zaobilazio crkvu, mamu, mene, samo je kartao i visio po birtijama... Ukratko, odbacili su me, i otad sam bio u rangu Kasima, otprilike. Ne mogu, međutim, reći da mi je bilo nešto naročito žao zbog toga.

Od one epizode u veceu Kasim i ja smo se sprijateljili. Iste me je godine pozvao na rođendan. Pozvao je još neke klince iz razreda, ali sam se jedino ja odazvao. Rođendansko slavlje meni je bila novost. Nitko me prije toga nije pozvao na rođendan, a moji rođendani nisu se slavili, ako to moram posebno istaknuti. S tog rođendana pamtim da Kasimu nisam ništa poklonio. Nisam znao kakvi su običaji. Također pamtim da sam, posrkavši tanjur masne pileće juhe, Kasimovoj mami rekao da mi je to dosta, jer ja doma za ručak jedem, citiram, samo jedan obrok. Htio sam zvučati pametno. A ona me je pogledala i nasmijala se, rekavši da juha nije obrok, već predjelo, a da je cijeli ručak jedan obrok. Nisam se baš snalazio s tom terminologijom, pa mi je bilo malo neugodno, ali nisam popustio.

Za Kasimov trinaesti rođendan njegovi su se starci pokupili u grad.

Šta ćemo biti sami?, upitao sam ga, znajući da od onog rođendana Kasim više nije pozivao društvo.

Nećemo, rekao je.

Koga si pozvao?

Jacu.

Jaca je bila školska kurva, to se znalo. Godinu starija od mene, s dvanaest se već žvalila i šlatala okolo, a u trinaestoj je prešla na jače stvari. Roditelji su joj bili glavni alkosi u

Dubravi, buraza nije bilo briga za nju, i s te strane nije bilo nikakvih problema. Socijalna služba nije se bavila Jacom, jer u komunizmu takvi slučajevi nisu postojali. Takvi slučajevi bili su u suprotnosti sa samom srži sistema, pa zato nisu postojali, a kad nisu postojali, onda se socijalna služba nije mogla njima baviti. Jaca se neko vrijeme fukala od srca, a onda je stvar pukla. Njezin buraz se upetljao u to. Nanjušio je tu posao. Skužio je da tu može dignuti neku paru, pa je postao Jacin makro. Znao sam to, jer sam vidio kako je jednom uhvatio Jacu s nekim dečkićem u zapuštenom voćnjaku u Kanarinskoj ulici, koji je inače bio glavni jebarnik u kvartu. I Jacin buraz je, velim, usred frke uletio tamo, totalno je poludio i zaurloao na dečkića: Pizda ti materina škrta, plati pa jebi!

I sad Jaca dolazi na Kasimov rođendan.

Šta je, upitao je Kasim, nije te valjda strah?

Nije, rekao sam.

Pa šta je onda, šta si se ukočio?

Nisam se ukočio.

Jel zato što još nisi...

Ma ne, prekinuo sam ga, nije to. Nego, jesi to sredio preko njezina buraza?

Ma kakvi, odmahnuo je Kasim rukom. Ko ga jebe. Ovo je drugo, rođendan mi je.

A što ako sazna?

A što ako sazna?, oponašao me je. Ništa. Ako će se bunit, dobit će letvom preko očiju i gotova stvar.

Kasim nije pričao bez veze. Tada je već bio pošteno zagazio u pubertet, bio je za glavu viši od mene, s pripadajućim mišićima i sve to, plus što je već drugu godinu zaredom trenirao hrvanje. U svakom slučaju, Kasim više nije morao trtariti od ulaska u školski vece.

Čuj ovo, kaže Kasim. Velim ti ja njoj da dođe bez grudnjaka i gaćica, a ona meni: Naravno. Ha, šta veliš?

Jaca je došla picnuta od glave do pete, u sivoj minici i prozirnoj bluzi, propisno našminkana, nalakiranih noktiju i sve to, no uopće nije bila oduševljena što me vidi.

A kaj će on tu?, uprla je prstom u mene.

On je moj prijatelj, rekao je Kasim. Moj jedini prijatelj, dodao je.

Jaca je frknula, ali ništa nije rekla. Kasim je pustio neku muziku, mislim neku ploču Beatlesa, i Jaca je sjedečki počela mrdati ramenima i glavom. Njih dvoje sjedili su na kauču i pili ajerkonjak ili tako nešto, a ja sam sjedio u fotelji, jeo kekse i pravio se da se ludo zabavljam. Onda se njih dvoje diglo i počelo plesati. Ja sam pušio i gledao ih.

Jaca sigurno nije imala grudnjak, a mislim da nije imala ni gaće. Hoću reći, nisam joj na suknji primijetio one crte od gaća. Ali sam zato skužio masnu fleku, točno tamo gdje joj je dupe najžešće napinjalo suknju, i to me je oraspoložilo. Ta fleka rugala se na sav glas Jacinom gardu odrasle cure. Kakva si mi ti ženska, mislio sam, s takvom flekom posred guzice. Pa sam se i ja digao i smijuljeći se počeo mrdati glavom i kukovima.

To nije ostalo neprimijećeno.

Kaje, mutavi, kaj se ceriš?

Šutio sam i mrdao se u ritmu glazbe.

Pusti čovjeka, rekao je Kasim.

Kak da ga pustim, kad mi se tu glupo cereka?

Ne cereka se tebi.

Nego kome?

Nikome, rekao je Kasim. Lijepo mu, pa se smije.

A onda je počela neka lagana stvar i njih se dvoje plešući priljubilo jedno uz drugo. Koji je to ples bio, jebemti. Jaca je zagrlila Kasima, a on ju je jednom rukom zgrabio za sisu, drugom za guzicu. Istodobno joj je među butine gurao koljeno, a ona je, oslobađajući prolaz koljenu, odmicala jednu nogu ustranu, kao u onoj gimnastičkoj vježbi. I tako su plesali. Ja sam sjedio

u fotelji i gurno šaku u usta da ne riknem od smijeha. Jaka se, očito, fiksirala na mene pa je i to skužila. To da ja guram šaku u usta i da to ima nekakve veze s njom.

Ja ovak više neću, rekla je i odgurnula Kasima.

On se okrenuo i pogledao me.

Stvarno, šta tu izvodiš?, upitao je.

Ništa, rekao sam, lud sam.

Idem ja, rekla je Jaka.

Kasim je raširio ruke, gledajući čas Jacu, čas mene. Nije znao što da učini. Ali zato sam ja znao što ću učiniti.

Ne mora ona, rekao sam, ja ću otići.

Izišao sam na ulicu i pošao gore prema Glavnoj. Bila je topla proljetna noć, netko je negdje palio korov i mirisalo je na dim i mokraću. Razmišljao sam o tome hoću li u kino ili do grada. Onda sam se sjetio Jacine fleke. Pomisao na to više mi nije bila smiješna. Zapravo, uopće mi nije bilo jasno zašto sam se smijao tome. Danas znam da sam smijao od straha. Od straha da ću na neki štos ostati nasamo s Jacom. Plašio sam se Jace. A Jaka je bila samo sjebana klinka koja nije znala kako odrasti. Kao što sam i ja bio samo sjebani klinac koji se nije snalazio u odrastanju. Bio sam pravi mutavi.

8.

Jutros su zvali iz redakcije Starlighta i ponudili mi gažu. Na telefonu je bio Daničić osobno.

Nema te ništa u ovim krajevima, počeo je, jesi dobro?

Savršeno, rekao sam.

Drago mi je to čuti, ali ne vidim da nešto radiš u zadnje vrijeme.

Trošim lov, čovječe, uživam, ne stignem ni pomisliti na posao.

Usiljeno se nasmijao.

Radimo veliki intervju s Lulu, prešao je konačno na stvar, i mislim da bi tvoje fotke tu savršeno sjele.

Lulu!, začudio sam se. Tko je Lulu?

Nemoj me zezat, stari, Lulu je na svim top listama, ljudi se tuku za njezin novi cede.

Nemam pojma, vi tako masovno proizvodite tu bižuteriju, tko bi to sve pratio. Samo trepneš okom, i već je u igri guzica neke nove Lulu.

Nema veze, ti je samo trebaš snimiti.

Ne mogu.

Zašto?

Ne bih sad o tome, ali ako hoćeš nešto o životu Kitaibelova jaglaca, o tome možemo porazgovarati.

E, jebiga, prostenjao je, opet ti počinješ.

Mirko Daničić, vlasnik visokotiražnog tjednika Starlight i još nekih stvari, pragmatičan je, kako se ono veli, čovjek, i u svom poslu drži se triju jednostavnih principa.

Prvi: Postoji samo ono o čemu se piše u Starlightu.

Drugi: U Starlightu se piše o onome što je zanimljivo.

Treći: O tome što je zanimljivo odlučuje Daničić.

I to prolazi, nitko ništa ne pita. I zato je Lulu ljudima zanimljivija od nekog cvijeta, jer Daničić tako želi. Kitaibelov jaglac, na primjer, velebitski ljepotan od cvijeta čija fotografija visi u zimskom vrtu Atamianovih, kladim se da on ima originalniji unutarnji život od neke Lulu, a o društvenom da i ne govorim. Plus što je ljepši, kad se stvar sagleda sa svih strana. Kitaibelov jaglac u oluji. Kitaibelov jaglac promatra oblake u dolini. Nebo i planinski vrhovi iz perspektive Kitaibelova jaglaca. Susret Kitaibelova jaglaca i tetrijeba. Kitaibelov jaglac i bumbar. Koje bi to fotke i koja priča bila. Ali Daničić želi da ljudi žele Lulu i ostale guzice, i tu možeš samo vrištati.

Ništa ja ne počinjem, rekao sam, ja samo više ne želim futrati taj vaš fašizam.

Što ti sad to znači, pravio se kao da nema pojma o čemu pričam, kakav fašizam?!

Naravno da Daničić neće priznati. Nitko od njih to neće. Svi se oni prave blesavi, svi samo rade svoj posao, znamo dobro tu priču. Zasad ti Daničić diktira koje ćeš mlijeko piti, koje krpice nositi, kojim deterdžentom prati veš, kojim se parfemom špricati, kojim papirom brisati guzicu, koji uložak strpati u gaće, koju knjigu čitati, o čemu ćeš razmišljati i pričati u društvu, i slične bezvezarije. Ali što kad Daničić počne odlučivati o tome u kojem ćeš ritmu disati, kad ćeš ići u kupaonicu, kad na spavanje, kad ćeš se i kakav roditi, jebemti, a kad i kako umirati? Već ih čujem: Ali ja sam bio samo novinar, samo sam radio svoj posao. A ja sam se samo brinuo za distribuciju. A ja sam bila samo urednica rubrike, shvatite, imam obitelj, kredit za auto i stan. Hitler, Staljin, Pinochet, Milošević, Bush Jr., svi su oni imali svoje urednike, novinare, distributere, sve njih pušila je rulja u milijunskim nakladama, nijedan nije bio usamljeni jahač. I skretničar vlakova za Auschwitz, i Staljinov službeni fotograf, i Miloševićev brico, svi su oni samo radili svoj posao. I sad mi se tu Daničić pravi kao da ne razumije, kao da ja stvar isisavam iz palca.

Kakav fašizam!? Pa taj, medijski, eto kakav, zapalio sam se iz uvjerenja, i osjetio sam kako se pretvaram u bijeli plamen.

Parole, samo jebene parole, čuo sam ga.

Dajte šansu jaglacu i velebitskoj degeniji!, zaurkao sam.

Luđak, čuo sam ga, javi se kad ozdraviš.

Pizdo fašistička!, zalupio sam mu slušalicu.

Ja se vrlo rijetko zapalim, ali kad se zapalim, onda stvarno gorim. On će tu meni pričati. Čim pogledaš dalje od guzica, odmah te proglase kretenom. Uvijek ti netko... Jebote.

A ima takvih koliko hoćeš.

Ima tu jedan u kvartu, Tunjo, stručnjak za sve i svašta, čovječe. Hoćeš o alpskom skijanju, izradi svijeća, germanskoj mitologiji, gregorijanskom koralu, fergazeru, peronospori, samo reci, taj odmah počne verglati.

I još te gleda kao da si konj.

On je pametan, a ti si konj.

Pa jebem ti.

I tako vergla razne gluposti, o Georgu Bestu, o tome kako je Castro došao na vlast, o tome odakle bugenvilije na Mediteranu, i onda usred priče zastane i oholo zaokruži pogledom oko sebe:

Zašto svi šute kad ja govorim?!

Zato što su pristojni, jebote, čovječe, ljudi su pristojni i zato šute, čekaju da prestaneš, neugodno im je, eto zašto.

Uvijek ti hoće objasniti nešto, poučiti te, kao da...

I ti se onda zapitaš kad frajer stigne razmišljati o svim tim stvarima. Spava li on uopće, ili se samo...

Ma kog boli kurac za to.

I onda se vatra počne gasiti, mozak se ponovno uključuje, sve je opet u najboljem redu, picikato, tip-top. Jebeš Daničića, misliš si, zaboravi to, uvijek je neka guzica u pitanju, Luluina, generalova, predsjednikova, glumičina, ubojičina, boksačeva, tvoja, koja razlika!? To su samo opća mjesta, samo jebena opća mjesta, glupa, stara priča, znaš to, ali ti svejedno ne pomaže da se osjećaš bolje. Ne uvijek.

A stvar je vrlo jednostavna: ili igranj, ili se makni od stola, ili upucaj igrača, učini bilo što, samo nemoj stajati sa strane i blebetati. Kakva korist od priče? Ti si rođeni fotić, to ti je u krvi, nećeš valjda sad mijenjati život. Fotkaj, uzmi lovu i pusti sve drugo, zašto se zamaraš Daničićem? Daničić jest ološ, to nije neka tajna, ali što onda? S tom informacijom ne možeš ništa. Možeš sjesti i plakati. Važnije od svega je da Daničić ima lovu, ti oko. Da on tjedno ima sto tisuća prodanih primjeraka, ti seansi kod doktora Galina. Hoćeš li s Daničićem, ili ćeš na kolodvoru hvatati dotepence i derati ih za fotku ispod kralja Tomislava? Ali ni to više ne prolazi, danas svaka šušma ima digitalku.

Što ćeš, dakle?

Starlight, dobar dan.

Dobar dan, Kalda ovdje, Daničića bih trebao.

Samo trenutak, molim.

Cvrkutav glas silikonske fufice topi se u sintetičkoj glazbi. A to traje, čovječe, ta glazba od koje te polako počinje ćopavati paranoja, kao da si zaglavljen u nekom liftu, i sad se znojiš i čekaš da ti netko otvori vrata. Onda opet fufica:

Oprostite, kako ste ono rekli da se zovete?

Kalda, vičeš.

Samo trenutak, molim.

Još malo paranoje.

Gospodin Daničić je na sastanku, nazovite kasnije.

9.

Posljednja kuverta od oca stigla je one godine kad su studenti dizali frku po gradu. Neki leptir zamahnuo je krilima na Borneu, ili u Patagoniji, ili tako negdje, i zagrebački studenti su poludjeli. Mama mi je bila rekla nešto o tome, da pazim ako idem u grad, jer se tamo milicija mlati sa studentima. Vidjela je i sama nešto na Trgu, a nešto je čula od drugih, u svakom slučaju situacija je loša.

Pa što, mislio sam, velika stvar. Ako sam preživio razne bandite u Dubravi, onda ću preživjeti i to. Uostalom, ja nisam ni student niti milicajac, i njihovi me se problemi uopće ne tiču, a klince tamo valjda ne tuku. Ne tuče nas ni Surla, pa zašto bi nas onda oni tukli. Rekao sam to mami.

Ona je rekla da nije baš tako, da je loše kad studenti izađu na ulice, da je to politička stvar, taj Maspok.

Maspok. To mi je zvučalo opako. Kao neka tajna organizacija iz stripova.

Raspitao sam se još malo o tome i koliko sam shvatio situaciju studenti su kao tražili nešto, a murja im to kao nije dala. Uvijek ista stvar. Uvijek je to u pitanju. Uvijek netko hoće nešto, a drugi mu to ne daju. I onda dolazi do sranja. To je život, ne? Kao i kod nas u Dubravi. Jedan je Bosanac đirao s Janjevkom, ali mu njezini burazi to nisu dopuštali. I onda je počela paljba. Ili moj slučaj. Želio sam pipati sise, a cure mi to nisu dopuštale. Ali, jebiga, ja zbog toga nisam isfurao na ulicu i digao galamu. Ja nisam od te sorte. Ja šutim i gutam svoj poraz.

I tako sam, unatoč majčnim savjetima, otišao do grada, zanimalo me kako stoji stvar s tim Maspokom. Nisam tamo vidio ništa naročito. Uopće nisam bio impresioniran, s tim da sam, izgleda, došao na fajrunt. Jurišićeva, Trg Republike i Ilica bili su puni zgaženih transparenata, marica i milicajaca u šiljatim kacigama. Neki izlozi bili su razbijeni i murjaci su stajali tu i čuvali ih, u slučaju da netko pokuša iskoristi situaciju i drmnuti nešto. Šetao sam kroz taj krš, a murja me samo gledala. Imao sam trinaest i nešto godina, i nisam se isticao nekom visinom, metar i pedeset, otprilike, tako da me ni u ludilu nisu mogli zamijeniti za nekog studenta. Zastao sam ispred izloga one knjižare na uglu Ilice i Margaretske. Bio je razbijen, a ispred njega je stajao murjak. Nije mi izgledao neprijateljski

nastrojen. Nije imao onu šiljatu kacigu, već običnu šapku. Na pločniku je ležala knjiga zelenih korica. Bila je zgažena. Ispala je valjda iz izloga, pa ju je masa pregazila. Podigao sam knjigu i pročitao naslov. Vrlo zanimljiv naslov. Tajanstven. Čangi off Gottoff. Pitao sam se što bi to moglo značiti, a onda je murjak progovorio. Šta ćeš ti ovdje, mali?

Pogledao sam ga. I dalje ni traga neprijateljstva na njegovu licu, možda malo umora.

Ništa, rekao sam.

Stanuješ tu negdje?, upitao je.

Odmahnuo sam.

Nego gdje?

U Dubravi.

Gornjoj?

Donjoj.

E vidiš, zamalo smo susjedi, ja sam u Pionircu.

Kimnuo sam.

Mislio sam u kino, rekao sam.

U kino? Danas su kina u centru zatvorena.

Probaj na Kvatriću, čini mi se da tamo igra dobar film.

Vratio sam knjigu u izlog i pozdravio ga.

Ako hoćeš neku drugu knjigu, pokazao je na razbijen izlog, samo se posluži.

Odmahnuo sam.

Imaš pravo, rekao je. Unutra su same gluposti. Sve ovo, mahnuo je prema kršu na ulici, izazvale su te proklete knjige. Svijet bi bio mirniji da ih nema.

Bio je to moj prvi susret s nekom političkom manifestacijom. Inače, takvi događaji zaobilazili su Dubravu, kod nas se ništa značajno nije događalo, a i bolje da nije. U svijetu su se događali ratovi, vojni udari, atentati, Rusi, Amerikanci, sve sama sranja koja nitko pametan ne bi želio pred svojim vratima. Dubrava je, velim, bila mirna po tom pitanju, ljudima se živo fućkalo za takve značajne događaje. Taj kvart je bio otporan na politiku.

Ali ako Dubrava nije fermala politiku, jest druge stvari. Pravo oduševljenje, na primjer, izazvao je povratak Muhammada Alija u ring, ono kad je u tri runde razvalio onog tipa. Pa onda prije toga minica, koja se kao komunizam proširila Europom i vrlo brzo stigla i na Jacinu guzicu. Ili ona operacija srca, koja je toliko razveselila našu susjedu gospođu Poldrugač, ali se stara bez veze veselila, jer ju je srce streslo prije nego što je ta novotarija stigla u Dubravu. I još niz tih stvari, zbog kojih se u Dubravi radovalo ili tugovalo, ovisno o situaciji. Hoću reći da Dubrava baš i nije bila totalni šupak svijeta. Imali smo i mi svojih trenutaka.

I onda se, usred te frke sa studentima, jednog dana na našim vratima pojavio neki očevo prijatelj i donio nam kuvertu s novcem i tanti saluti e mile baci. Ne sjećam se što je sve rekao da nam je poručio otac, gdje je i hoće li se vratiti kući, iskreno, nije me bilo ni briga. Otac, onakav kakva sam ga se tada samo mutno sjećao, više mi nije bio potreban, jer sam pronašao novu zanimaciju – počeo sam masturbirati.

Nisu me, kao moje vršnjake, uzbuđivale djevojke iz erotskih magazina koje su tih godina trafikanti držali ispod pulta. Hoću reći, tijela tih žena bila su u redu, one su se smiješile i oblizivale usne, rukama gnječile sise i gurale ih prema objektivu, zavraćale prste u gaćice, što sve nisu činile.

Oči, gledao sam njihove oči.

A one su bile prazne, u njima nije bilo sjaja, vatre, života, jebemti, i stvarno si morao biti poprilično sjeban da ti se digne na takve fotke.

Mene su uzbuđivale žive djevojke. Vesna iz susjedstva, na primjer. Mađaričina kći. Njezine sise u laganoj ljetnoj haljini plesale su našom ulicom, radosne i čvrste, i izazivale bijes žena, i trnce u mom tijelu. Starija od mene nekoliko godina, nije me primjećivala, to jest vidjela

me je, vjerojatno, kao neko nezanimljivo biće koje, sa sebi srodnim bićima, napucava loptu na livadi pokraj njezine kuće. Zato sam ja primjećivao nju. Znao sam točan raspored madeža na njezinim ramenima i rukama. Vidio sam blijedi ožiljak na bedru, tik ispod ruba modre haljine, najkraće koju je imala. Vidio sam i karijes na dvici, gore desno, i fleku boje vina ispod ključne kosti. Sa zavišću sam gledao kako se ispred njezine kuće, šljafajući stražnjim kotačem crvene Rogove specijalke, u sportskoj opremi pripijenoj uz tijelo, zaustavlja onaj peder Goran, tip iz susjedstva koji je trenirao biciklizam i kojemu vjerojatno uopće nije bilo jasno tko mu to i zašto redovito buši gume, a na zvuk trenja gume o šljunak iz kuće je izlazila Vesna, naslanjala se na ogradu i smijala se nečemu što je onaj pričao, dok sam ja, zaklanjajući se iza stabla marelice u svom vrtu, brusio vrh šprihera što ću mu ga uvečer, dok bude odvodio Vesnu u zapušteni voćnjak na uglu Slavonske i Kanarinske ulice, lansirati drito u glavu.

A onda me je Vesna primijetila. Bio sam, kažem, već gadan mulac, probao sam pivo, pušio cigarete bez filtera, a znao sam i pronaći put do sisa. Te nedjelje bio sam u društvu, vraćali smo se s kupanja s Četvrtog jezera. Vesnu sam skinuo izdaleka, sunčala se na deki nedovršene kuće u susjedstvu. I dok smo prolazili ulicom ispod sunčajuće Vesne i svađali se oko toga koliko je puta tko preplivao jezero, začuo se njezin glas kako me zove. Svađa je utihnula. Zastao sam i pogledao uvis, a gore se Vesna u dvodijelnom kupaćem kostimu boje cigle pridigla iz ležaljke i gledala me.

Dodji malo, rekla je.

Bio sam posve miran. Tu scenu razradio sam mnogo puta u mašti, bio sam predvidio gomilu varijanti, imao spremne odgovore na svaku njezinu riječ i gestu, kakvo god bilo njihovo značenje. Moje lice bilo je takvo kao da to slušam svaki dan, već godinama. Kao da je najnormalnija stvar na svijetu to što mi se Vesna obraća i zove me k sebi, zbog ovog ili onog, a izraz mog lica bio bi isti sve da mi je tada, pred svima, bila rekla da je dođem povaliti, jer sam, kažem, proigrao mnogo varijanti s njom. Sigurnim korakom muškarca koji zna što hoće prešao sam dvorište posuto krhotinama cigle i cementnom prašinom, popeo se stubama s kojih nisu bili skinuti šalunzi i stao pred Vesnu. Frajeri su još uvijek stajali dolje na ulici, nijemi, i gledali me, jebote, kao da sam upravo dobio bingo, ili kao da sam genijalnim blefom, s parom sedmica, potegao prvi milijun nečega. Vesna me odmjeravala pogledom za koji se, iskreno govoreći, ne bi moglo kazati da je zračio požudom. Ja sam je gledao drito u oči i čitao je.

Njezin pogled najprije je bio nadmoćan pogled studentice medicine koja je zamorcu rasporila trbuh, i sad mu kuži organe. Pa joj se, jer nisam spuštao pogled, u očima pojavila nevjerica, potom ljutnja, a onda joj je oči zakrila zlurada mrena.

Namaži me, rekla je liježući na ležaljku.

Osvrtao sam tražeći pogledom kremu za sunčanje i, kako nigdje nisam vidio ništa slično, Vesna je prstom pokazala na limenu kantu pokraj ležaljke. U njoj je bila voda. Uzeo sam kantu i izmakao se korak dva, a Vesna je rekla:

Nemoj me polijevati, maži me.

Vodom?

Vodom.

To nisam predvidio, jebemti, mislim, mazati Vesnu vodom, pa sam neko vrijeme zbunjeno stajao tamo s kantom u ruci. Frajeri su zaključili da tu neće biti nikakve predstave te su otišli niz ulicu nastavljajući prekinutu svađu.

Kaj ti je, rekla je Vesna, nije vrag da se sramiš?

Šutke sam čučnuo, namočio ruku i počeo petljati nešto oko njezinih listova i koljena.

Namaži ovdje, i ovdje, i ovdje, prstima je prelazila preko vanjske i unutarnje strane bedara pa preko trbuha, namaži me svuda.

Mazao sam Vesnina bedra i trbuh, voda je brzo hlapila na kasnoproletnom suncu, prsti su klizili kožom, pimpek je opasno napeo moje crvene sportske gaće, a kad joj je nekoliko dlačica provirilo ispod kostima, prsti su izdajnički posrnuli, a ona se prevrnula na trbuh i rekla:

Sad malo otraga, možeš slobodno i po dupetu. Nego, znaš li ti slučajno tko buši Goranove gume?

Nisam ni trepnuo, prsti su bez zastoja klizili Vesnom, tu situaciju bio sam predvidio, samo što me je Goran trebao pozvati na red zbog probušenih guma.

Šta mu neko buši gume?, upitao sam sad već promuklim, drhtavim glasom, što me nije moglo odati u vezi s biciklom, ali jest u vezi s nečim drugim: kažiprst, srednjak i prstenjak baš su se otklizali ispod ruba kostima i napipali toplo, vlažno udubljenje, obraslo mekim kovrčama.

Znao sam vlažnost puževa, žaba i glista, ali tu vrstu vlage dotad još nisam susreo. Topla, ljepljiva vlažnost koja ne izaziva odbojnost i gađenje, koja se otvara i mami. Vesnino dupe streslo se i opustilo, pomakla se nekoliko centimetara unatrag, tek toliko da me anatomskim trikom natjera da trima prstima pridodam palac i malic i da se onda ona fino ugnijezdi na tom stošcu.

Mislila sam da ćeš to reći, rekla je glasom začuđujuće mirnim s obzirom na situaciju. Isto tako, nastavila je, pretpostavljam da niš ne znaš ni o šprihovima kaj ih svako malo dobije u glavu.

Drhtaji Vesnina tijela bili su snažni, tako mora da podrhtava zemljina utroba pred erupciju vulkana, i bilo mi je blesavo što ona u tako svečanom trenutku uopće spominje sitnice od šprihera.

To se klinci zezaju, rekao sam. I ja koji put dobijem špriher u leđa.

Tada se Vesna naglim pokretom skinula sa stošca mojih prstiju, okrenula se i bezizražajno me pogledala.

Rekla sam ti da me samo namažeš.

Gledao sam tupo svoje prste, vatreni udar, koji sam najprije osjetio u butinama, potom u preponama, zamro je u korijenu pimpleka, a rastuću slast zamijenila je reska bol, kao da me je netko tamo zarezao nožem.

Ostatak dana proveo sam u svojoj sobi ližući prste. Imali su okus Vesne, opor, ali ugodan. Te večeri, dok sam se u vrućici prevrtao u krevetu, uzdisao i stenjao, šaka je na svoju ruku otpuzala u gaće, prsti su najprije oprezno opipali ukrućen pimpek, onda su ga prijateljski zagrlili, i počeo je gore-dolje ples, isprva neskladan, a potom, kad su osnovni koraci savladani, sve elegantniji i strastveniji, pravi tango. Gore na stropu pojavila se neka svjetlucava maglica, plamen hladne vatre širio se od korijena pimpleka do utrobe i još više, sve do grla iz kojeg su, na vrhuncu, prokuljale riječi nekoga nepoznatog jezika. Tako je, vjerujem, morao zvučati prvi ljudski glas.

10.

Koja šljiva. Sumnjam da je bilo tako hladno onog dana prije dvije tisuće i nešto godina kad su najpoznatija Marija i najpoznatiji tesar dobili sina, ali to nije važno. Važno je što se odmah vidjelo da će od maloga biti nešto. Od prvog dana bio je tržišno potencijalan proizvod. Oni mudraci na putu prema Betlehemu, za koje se poslije utvrdilo da nisu mudraci, štoviše da uopće nisu muškarci, nego žene, svejedno, to troje moralo je negdje jesti i spavati, razumijete što hoću reći. A lako moguće da je i kasnije netko dizao sasvim pristojnu lovu prodajući piće i hranu hodočasnici na Maslinovoj gori i sličnim mjestima, bilo bi glupo da nije. S godinama je posao napredovao, širio se, na Isusovom raspeću i patnjama izgrađena je moćna multinacionalna korporacija, i danas imamo ovo što imamo. Čisti biznis. Zagrebački trgovi i ulice zakrčeni su štandovima, svi nešto kupuju, prodaju, varaju, lažu, krađu.

Grad smrdi po gomili.

Brzo sam obavio svoje, kupio sam neke sitnice za Tamaru, Davida i starog Adama, pa sam pošao doma. Skrenem iz Tkalčićeve u onaj prolaz prema Radićevoj, kad se u mene zaleti klinac očiju ispalih iz duplji, odgurne me u stranu pa preko onih betonskih stepenica gore na tržnicu. Za njim utrčavaju dvije uniforme, a onaj zdepasti, lica izmasakriranog boginjama, zaštopa ispred mene i propenta: Bok, Kalda.

Bok, čovječe, bok, ustuknem s nelagodom, nije mi drago što mi se neki murjak tako prisno obraća, a onda skopčam da je to Usmeni, murjak koji operira tamo po Cvjetnom trgu.

Zovu ga Usmeni jer se nacрта na kraju Masarykove ulice, pa počne redati aute ispred one slastičarnice i tražiti dlaku u gepeku. Nema šanse da se izvučeš, uvijek ti nešto fali, rezervna žarulja, trokut, ili je žmigavac crkao, ili neki sličan štos, a on te onda upita: Oćete li da pišem prijavu, il ćemo to sredit usmeno?

Jebenti, riknut ću, veli Usmeni držeći se za slabine.

Skidamo kile?, pitam ga tek toliko da nešto kažem.

Ma kakvi, kaže, izvodimo neku akciju.

Ispalo je da je klinac krao dolje u Benettonu, maznuo neku majicu ili nešto slično, i sad mu je hrvatska policija za petama.

I samo zbog toga dižete frku, čudim se, zbog jedne smrdljive majice?

Zločin je zločin, kaže Usmeni.

Božić je pred vratima, kažem mu, zar za murju ne važi mir ljudima dobre volje i sve to?

Jebiga, prijatelju, kaže Usmeni, ne možemo ga pustiti da zbriše tek tako. Znaš i sam da nas hrane multinacionalne kompanije, a ako one propadnu, odosmo i mi u božju mater.

Malo poslije, u Bogovićevoj naletim na Daničića. Nalaktio se na pult one drvene kolibe s kuhanim vinom i prženim kobasicama i kesi se uokolo. S njim je jedna vatrenocrvene kose, u kaputu od umjetne leopardove kože i onim opasnim špićokama, s licem na kojem nema nikakvih znakova života, inteligencije niti ičega sličnog.

Ne znam jesam li već spomenuo da je Daničić jedan od onih čija je zvijezda zasjala u ratu. Rat ga je zatekao kao vozača Ranka Burića, glavnog urednika dnevnika Glas naroda, a onda ga je karta krenula. Najprije je Burić ušao u politiku i postao ministar informiranja, što je Daničiću odlično sjelo jer je bio dobro informiran o Buriću. Znao je, tako, za njegovu ljubav prema bijelom prahu i šmrkavicama od trinaest, maksimalno četrnaest godina, i za razne druge pikanterije koje su imale određenu tržišnu vrijednost. Zato Burić nije mogao zaboraviti svoga vjernog vozača. Dapače, želio ga je povući za sobom, ruka ruku mije i te stvari, ali tu je nastao problem – Daničiću je bilo dosta volana, i tražio je promaknuće, preciznije: tražio je mjesto pomoćnika ministra.

Rat se još nije pošteno zahuktao, a običaj da konobari, pekari, vozači i slična škvadra preko noći postanu generali, ministri i biznismeni još nije bio dobro uhodan, pa je Burić mogao Daničiću ponuditi samo mjesto glavnog urednika novoosnovanog provladinog tjednika Hrvatski dom.

To ti je super posao, uvjeravao ga je Burić. Da samo znaš što se sve može učiniti s informacijama.

Daničić je pristao. Nije mu trebalo dugo da skuži što se sve može učiniti s informacijama, a naročito s dezinformacijama, i da stvari nisu onakve kakve jesu, već onakve kako piše u

novinama. I danas je on ponosni vlasnik tjednika Starlight, dnevnih novina Dnevni Starlight i muzičke agencije, naravno Starlight Music, i evo ga sad kako s božićnim osmijehom ispija kuhano vino u Bogovićevoj i domahuje poznatima.

Hej, Kalda, mahnulo je i meni, čuo sam da si me nekidan zvao.

Dobro si čuo pizdo, rekao sam.

Bio je dobar fotić dok nije prolupao, rekao je djevojci. I dodao: Bio mi je poput sina.

Pogledao sam ga mrtvim očima. Nije to trebao reći. I inače, ljudi se razbacuju riječima kao pljuvačkom. Bio mi je poput sina! Kako on može znati što nekome znači biti sin? Nazivajući nekoga sinom, možda mu upućuje najgoru uvredu, čupa mu krastu, baca otrov u lice, i mogao bi se raspitati, jebena svinja, prije nego što kaže nešto takvo. Pogledao sam djevojku.

Ti mora da si Lulu, rekao sam.

Iz očiju joj je sijevnula mržnja.

Lulu je ona početnica, ona... , tražila je pravu riječ, ona što nema ništa osim sisa, pogledala je Daničića tražeći pomoć.

Daničić me je bijesno pogledao.

Ovo je Korina, rekao je. Svatko zna Korinu, dodao je.

Nikad čuo, rekao sam.

Korina je prezrivo frknula i sfuflala nešto.

Ma pusti ga, rekao je Daničić, rekao sam ti da je prolupao.

I koliko će Korina još trajati?, upitao sam.

Tebi nije dosta, ha?, rekao je.

O čemu on priča?, rekla je Korina nervozno.

O šampanjcu, rekao sam gledajući Daničića. Nećeš joj valjda uz kuhano vino reći da je bajka gotova? Nekidan me je, pogledao sam je u oči, zvao da fotkam Lulu. A to znači da je s tobom svršeno, curo, povukao sam kažiprstom preko grla.

Jebat ću ti mater, Kalda, rekao je Daničić promuklo i uzeo Korinu pod ruku. Znaš da ću te uništiti.

Pa su otišli. Gledao sam za njima i razmišljao o njegovoj zanimljivoj prijetnji. Kako on to misli izvesti? Poslat će mi neke razbijače? Objaviti neku gadnu priču o meni? Nema šanse. Kad nemaš ništa, i kad te za sve boli kurac, nitko ti ništa ne može. Nedodirljiv si. To me je oraspoložilo.

Naručio sam čašu kuhanog vina i pijuću gledao ljude kako prolaze. Neki su imali onaj sjaj na licu, kao da ih je upravo zdrmala zvijezda betlehemska, a zapravo su bili samo urokani. Onaj debeli Cigan ispred izloga knjižare svirao je na harmonici neku rusku stvar i smijao se pokazujući zlatni zub. Čaša vina koštala je sedam kuna. Zapalio sam cigarillos i zagledao se u veliki poster koji je prikazivao Mariju i Isusa. Meni je malac sličio na djevojčicu.

E pa, sretan ti rođendan, curice.

11.

Ljubav je ugriz bijesne žene, kaže starodubravačka pjesma. Od one epizode na terasi Vesna mi se više nije obratila, iako sam cijelo to ljeto proveo na ulici. Nekoliko je puta prošla ispred moje kuće, ali nisam primijetio da je pogledavala prema prozorima. Ignorirala me je, može se reći. To je bio gadan udarac za mene. To što se Vesna nije nacrtala na mojim vratima, zgrabila me za ruku i odvela u voćnjak u Kanarinskoj. Doživljavao sam to kao poraz, i noćima sam tulio od tuge i bijesa. Bio sam zaljubljen, ali pojma nisam imao kako da izađem na kraj s tim nevjerojatno gadnim i žilavim osjećajem. Svakako sam želio to podijeliti s Vesnom, nekako joj to dati do znanja, ali kako? U četiri oka nisam imao šanse, sigurno bih umro od straha i stida. Zato sam pokušao s pismima.

Draga Vesna, započeo bih, volim te više od svojih roditelja...

A onda bih bijesno razderao papir.

To što sam napisao bila je teška glupost. Ja svoje roditelje uopće nisam volio. I što je onda moglo značiti to više od ništa? Kao da sam napisao da je volim više od mrtvog štakora. Nikad nisam napisao pismo Vesni. Nisam imao s čime usporediti svoju ljubav prema njoj. A ona je bila strašna. Čudovišna. Bilo mi je mučno od ljubavi. Želio sam gurnuti glavu pod Vesninu suknju i plakati. Želio sam srkati njezine sline. Želio sam izgorjeti ispred njezine kuće. Želio sam je zaštititi od neke goleme opasnosti. Želio sam da me rastrga na komade i pojede.... Želio sam joj pripadati.

Vesna nije ni slutila o čemu se tu radi. Zapravo, i bolje da nije. Da jest, ukočila bi se od straha pred tolikom masom ljubavi. Ne bi je mogla primiti, to sigurno. Gdje bi joj stala? Ubila bi je moja ljubav. Srećom, nije uvijek bilo tako gadno. U mirnijim trenucima furao sam se na sasvim pristojne scene, tipa Vesna i ja beremo jabuke u onom voćnjaku u Kanarinskoj i ljubimo se.

Vesna: Ivane, uz tebe se osjećam tako sigurnom. Nemoj me nikad ostaviti. (zagrije jabuku)

Ja: Neću, Vesna, nikad te neću ostaviti. (Privlačim je k sebi, propinjem se na prste, plazim

jezik, ona svojim jezikom isporučuje sažvakanu jabuku u moja usta, iza stabla se pojavljuje Jane Birkin i pjeva Je t'aime.)

Ili zagrljeni ležimo pod stablom i promatramo treperenje svjetla u krošnji.

Vesna (okreće se na bok, sunčeve zrake probijaju krošnju jabuke i pretvaraju njenu kosu u plamteći med): Ivane, uz tebe se osjećam tako sigurnom. Nemoj me nikad ostaviti.

Ja (milujem joj lice): Neću, Vesna, nikad te neću ostaviti. (Ljubim plamteći med, Vesnine oči pune se suzama, iza stabla se pojavljuje Jane Birkin i pjeva Je t'aime.)

Dakle, ludio sam.

A onda je na scenu stupila majka. Jedno popodne ušla je u moju sobu, što je inače vrlo rijetko činila, osim kad mi je mijenjala posteljinu, sjela je, dakle, na rub kreveta, nervozno se meškoljila i gledala me šutke, dugo. Prvo sam pomislio da je skužila da masturbiram, potom da je teško bolesna, ili da je maznula lovnu na poslu pa će u zatvor, pa da je umro otac, što mi sve nije prošlo kroz glavu. Konačno je progovorila. Oprezno, gotovo s nježnom pažnjom na koju nisam bio navikao i koja je, dakle, bila potpuno izlišna, obavijestila me je da prodaje kuću, da se selimo i da će se udati. Tim redom. Odslušao sam što ima reći, porazmislio malo o tome i onda sam počeo tuliti od smijeha. Ženi ništa nije bilo jasno, neko vrijeme zaprepašteno me je gledala, pa je onda i sama prasnula u smijeh. Smijali smo se tamo k'o šašavi, svatko iz svojih razloga, a smijeh je, ako sam to slučajno zaboravio reći, bio rijedak zvuk u našoj kući.

Nekoliko dana poslije dovela je frajera na upoznavanje. Donio mi je nekakvu čokoladicu, jebote, Životinjsko carstvo ili nešto slično, a ja sam već dobijao duhanski glas i bljuvao spermu k'o hidrant. Bilo mu je neugodno kad sam palcem i kažiprstom uzeo tu jadnu čokoladicu i spustio je na stol, promrmljao je nešto, a ja sam rekao sve je u redu, gospodine, zato jer s nepoznatima na početku treba igrati pristojno, na finjaka. Zvao se Pero, bio je, s obzirom na veličinu čokolade, gadna cicija, na licu mu je visio izraz neke zabrinute kokoši.

Bio sam malčice razočaran, vjerovao sam da je stara mogla naći boljega. Opet, kakve sam ja veze imao s njim? Nikakve. A to što me je dobio u paketu sa starom, to je već bio njegov problem u koji se nisam želio petljati. Samo da me ostavi na miru, mislio sam, da ne počne nešto izvoditi. Ako je već na mojoj staroj prakticirao vještine muža, to ne mora obavezno značiti da na meni može prakticirati one očinske, i nadao sam se da je dovoljno bistar da to shvati.

Stara je ispočetka bila nervozna. Jadnica, nije imala pojma što je s mojim ocem, nije znala je li uopće živ, a nije mogla dokazati da je mrtav, pa je štekalo s razvodom, ali je onda njezin frajer potplatio nekoga na općini, stvari su legle na svoje mjesto, oženili su se, i čiča-miča.

Preselili smo se kod očuha u Zaprudje. To je bio kvart po mojoj mjeri. Tu nije bilo Vesne, Bosanaca i sličnih gnjavaža. Tu ljudi nisu, kao u Dubravi, razvijali dobrosusjedske odnose. Tu te nitko nije šišao ni pet posto. U našoj zgradi nisu živjeli Susjedi, već ljudi s licima bezličnim kao prazni formulari; nitko me nije poznavao, niti me je želio upoznati, bio sam apsolutni anonimac, čista divota. S očuhom sam imao savršen odnos. Kao i s ocem, uostalom. Komunicirali smo kad smo baš morali, one uobičajene kuhinjske fraze, a inače – on svoje, ja svoje. Stara je bila u standardnoj formi. Sve u svemu, bili smo prava, mala, nesretna obitelj.

12.

Cigani su tih godina popravljali kišobrane, krpali lonce, brusili škare i noževe, pioniri su pjevali revolucionarne pjesme, otac je još uvijek živio s nama, a ženke sarkoptesa bušile su ljudsku kožu, ukopavale se unutra i marljivo legle jajašca. Iz jajašaca su se potom rađale larve, koje su kroz tunele u koži gmizale van, i pretvarale se u odrasle crve. A to je strašno svrbjelo.

Ne znam tko mi je uvalio te crviće, nije ni važno. Važno je da sam se noću do krvi češao po bedrima, i da o tome nisam govorio roditeljima, misleći zašto dizati paniku oko običnih prišteva. Ali onda se to preselilo na lice i tu više nisam mogao ništa.

Šta ti je to na licu?, upitala me je majka jedno popodne.

Ništa, rekao sam. Smrzao sam se.

Upravo sam se bio vratio s klizanja. Mi u Dubravi nismo imali neko pravo klizalište, već smo klizali po cesti. Sačekate automobil na križanju, zakačite se za stražnji branik i drapate niz zaleđenu ulicu, sve dok vas vozač ne primijeti, ili dok ne naletite na šaht i ne otpadnete. I to smo zvali klizanjem.

Daj da vidim, rekla je majka i zapiljila mi se u lice.

To nije od hladnoće, rekla je. Imaš li još toga po tijelu?

Kimnuo sam.

Gdje?

Tu, počeo sam se po bedrima.

Svrbi?

Da.

Skini se.

Skinuo sam hlače.

Svrab, rekla je. Ne mrdaj od kuće, idem do apoteke.

Već je pala noć, i majka me je namazala nekom smrdljivom kremom, a svu moju odjeću i posteljinu stavila na pranje, kad je u kuću banuo otac. Ušao je tegleći oblak hladnoće za sobom, i jelku u rukama.

Šta je to?, upitala je majka.

A on je nabrao nos i onjušio zrak.

Šta to smrdi?, upitao je.

Mazala sam Ivana kremom protiv svraba.

Zašto?

Zato što je dobio svrab.

O, jebemti. Imaš li i ti svrab?

Majka je odmahнула glavom.

I kako je?, upitao me je.

Sjedio sam na otomanu umotan u plahtu. Bedra i obrazi su me u isti mah svrbjeli i pekli. Smrdio sam po sumporu, tako mora da smrdi sam Vrag. Što zbog užarene kože, što zbog sumpornih para, suze su mi klizile niz obraze i kapale na plahtu.

Dobro, rekao sam.

Tako i treba, rekao je.

Majka je zurila u jelku koju je otac još uvijek držao u ruci.

Šta će ti to?, upitala je.

Šta će mi jelka?!. Pa danas je Badnjak, nije li?

Valjda jest, rekla je majka.

I mislio sam, rekao je otac, možemo i mi jednom okititi jelku. Red je da je i mi jednom okitimo. Šta su ovi pederi bolji od nas, pokazao je na prozor.

Rolette su bile spuštene, a iza njih nalazile su se kuće susjeda, sve kuće u gradu, sve kuće na svijetu u kojima su se u tom trenutku ukućani bavili božićnim jelkama.

Pa dobro, rekla je majka. Ali nemamo nakit za jelku.

Nema veze, okiti je bilo čime.

Nemamo ni postolje. Gdje ćemo je staviti?

Otac je stavio jelku u kut.

Može stajati ovako, rekao je. Bitno je da stoji, jel'da?

Majka je okitila jelku raznobojnim platnenim i papirnatim vrpčama, a na vrh jelke u mašnu je vezala široku zlatnu vrpcu. Bila je to vrlo lijepa jelka, mora se reći. Njih dvoje su onda sjeli večerati. Slušali su neke šlagere na radiju i šutke jeli. Meni nije bilo do jela, niti ičega sličnog. Sjedio sam na otomanu i izgarao u sumporu.

Što želim reći ovom božićnom pričom? Želim reći da nije bilo ama baš nikakve šanse da majka i otac od mene dobiju svrab. U medicinskim priručnicima jasno piše da se infestacije svrabom najčešće prenose osobnim kontaktom direktno, a osobni kontakt, ponavljam, u našoj kući nije se njegovao. Želim, dalje, reći da sreća nema nikakve veze s gramatičkim brojem. Tada nas je bilo troje, a svedjedno je to bila vrlo tužna noć. Ta božićna noć bila je naš kavez, i svatko je sjedio u svojem kutu, sa svojim crvima, svrabom i sumporom. Želim, konačno, reći da su mi poprilično nejasni ljudi koje uhvati panika kad ostanu sami. Pa se onda još ubiju, ili naprave neku sličnu glupost.

Bez veze.

Tamara i ja pokušali smo biti sretni zajedno, i nije nam išlo. Sreća nam se opet počela smiješiti tek kad smo se razišli. I zato si, jer smo bili pametni i razišli se na vrijeme, Tamara i ja danas možemo priuštiti malčice zajedničke sreće, ali ne prečesto. Nekoliko dana u godini, otprilike. Ovaj Božić nije jedan od tih dana. Prošli Božić bili smo zajedno, i sve je bilo tip-top, ali u takvim stvarima ne valja pretjerivati. Ne valja ponavljati stare trikove, ne ispadnu

uvijek dobro.

Kad smo već kod Božića, ne znam jesu li Atamianovi vjernici i, ako jesu, od koje su fele. Pojma nemam kako te stvari idu kod Armenaca, nisam to Tamaru nikad upitao, a ona se nije izjašnjavala, ali je za katolički Božić kod njih uvijek veselo. Ako vas baš zanima, ja nisam dovoljno ozbiljan i nepokolebljiv da vjerujem u nešto. U toj priči o Svevišnjem previše stvari ne štima. Stvoriti nešto od ničega! Od praznoga mraka napraviti svemir. Probajte danas uvjeriti porezne činovnike da vam je lova kapnula iz praznog neba, pa ćete vidjeti što će vam reći. Jedina stvar koja mi se tu čini mogućom jest ona priča kad razapnu Isusa, a njegov otac ni prstom da bi mrdnuo. To stoji, znam neke takve očeve.

Nepokolebljiv sam, dakle, jedino u svojoj kolebljivosti u vezi s Tvorcem, ali zato cijenim dobre običaje. Tamarin punč i božićni kolač sa suhim grožđicama, ili Adamova pašticada, evo, već mi sline cure. No bez obzira na to, ovaj ću put, kažem, biti sretan samo za svoj račun.

Najprije sam na radiju pronašao neke uzvišene pjesme. Onda sam zamatao poklone za Davida, Tamaru i starog šumara. Pa sam neko vrijeme sjedio i slušao zborove kako pjevaju. Nisam ni trepnuo kad je zazvonilo na vratima.

Jebi se, Igore, snađi se kako znaš.

U drvenu zdjelu stavio sam suhe smokve, dvije kriške jučerašnje pizze, čips i španjolske kapare. Tu kombinaciju sigurno nisu smislile dominikanke iz Bad Wörishofena. Spominjem dobre dominikanke iz Bad Wörishofena jer to daje štih otajstva ovoj noći. Grickao sam božićnu kombinaciju, pušio veliki Savanski Cvijet i tankirao se pivom.

Nakon svake boce piva suknuo bih čašicu jamajkanskog ruma.

Jako dobro.

Na radiju su zborovi i orkestri i dalje rokali muke, mise, i sve takve stvari, i to je dobro išlo uz cigare, rum i pivo. Ali onda me, negdje oko ponoći, zdrmla tuga, i poželio sam s nekim biti sretan i svoj bližnji. Pa sam nazvao onaj pravi broj. Mali slatki razgovori. Ljubavni sok. Ili: Okreni, ja sam tvoj broj, razumijete o čemu pričam.

Javio se neki poslovno-jebežljiv glas. Ali meni nije bilo do toga da sad pričamo o tome što bismo jedno drugom radili, ili što si upravo radimo, ili gdje bih joj stavio što, ili koliko je tko napaljen, i do takvih stvari. Meni je bilo do relaksacije sasvim druge vrste, pa sam joj predložio da pričamo o nekim običnim stvarima.

Kako to misliš?, upitala je sumnjičavo. O kakvim običnim stvarima?

Pa, o tome što si danas radila, predložio sam.

Provela sam cijeli dan na ovom prokletom telefonu, rekla je, eto što sam radila.

Dobro, rekao sam, onda o tome koji ti se film svidio u zadnje vrijeme, ili o nekoj knjizi koju si pročitala, takve stvari.

Šta je tebi?, rekla je s laganom primjesom panike u glasu. Šta si ti neki manijak?

Pa je prekinula vezu.

Evo što sam doživio, da me i zadnje kurvetine počnu odjebavati, pomislio sam. Najprije Daničić, onda ova sad... Ali jebeš to. To uopće nije važno. Na koncu konca, kad sve skupa zbrojite i oduzmete, važno je da imate kome zamotati dar za Božić. A sve ostalo je, kak se ono veli, pušiona.

13.

Bila je to očuhova ideja, da se upišem u tehničku školu.

S time ćeš moći zarađivati kruh po cijelom svijetu, rekao je.

Taj dobri stari kruh oko kojeg se sve vrti. Nisam imao nikakvih ideja u vezi s tim, to jest na koji ću ga se način dočepati. Mogao sam biti tokar, mehaničar, puškar, putujući trgovac, urar, činovnik u nekom uredu, mogao sam i konobariti, ili valjati devize na cesti kao toliki momci iz Dubrave, voziti kamion, možda završiti neki fakultet i biti gospodin čovjek, ili naprosto kockati kao što je radio moj otac...

Bilo je tu još raznih drugih zanimanja koja su me ostavljala ravnodušnim, plus što mi se budućnost u kojoj ću se boriti za taj legendarni kruh činila tako dalekom da uopće nije bilo vrijedno razmišljati o njoj.

Zato je, velim, očuh imao viziju. Vidio me je, sasvim jasno, na velikom platnu, u tehnicoloru i sve to, kao perspektivnog tehničara zaposlenog u njegovoj firmi. Po njegovom bismo, tako, na posao išli njegovim autom, imao je nekog jebenog fićeka, a mjesečni tramvajski blok koji dobijem od firme prodat ću nekome, što je sasvim pristojna ušteda, osim toga moći ću uz posao i studirati, i ako budem dovoljno....

Tip je bio skroz lud. Isplanirao je i na što ću trošiti godišnje regrese za ljetovanje, jer na ljetovanje, dakako, neću ići, s obzirom na to da je to glupi luksuz. Ispočetka je, doduše, dvojio je li perspektivniji elektrotehnički ili strojarski smjer, i dugo je tu vagao za i protiv, a onda je zaključio da su budućnost svijeta – šarafi.

Tip se tu malo zeznuo, jer u isto vrijeme dok se on klanjao šarafu, oni frikovi u Palo Altu uspjeli su sabiti dvije tisuće tranzistora na površinu nešto veću od nokta na malom prstu. Stvar je označena brojem 4004. Trideset godina kasnije na vršak igle sabit će milijun tranzistora, američki časopis Forbes objavit će da je stanoviti Bill Gates s četrdeset šest milijardi dolara obranih s tranzistora na vrhu igle najbogatiji čovjek na svijetu, a svejedno se, velim, u proljeće tisuću devetsto sedamdeset druge, moj očuh kladio na šarafe.

Jedne nedjelje za ručkom, blebećući o neakvim bodovima, ili bonovima, u neakvoj tvornici, ili nešto slično, predložio je da se upišem u strojarsku tehničku školu i značajno me pogledao.

Žvakao sam ono što je već bilo za ručak, vjerojatno pečena piletina i pire krumpir, jeli smo to svake nedjelje, i ništa nisam rekao.

Onda, šta veliš?, glas mu je bio dramatičan kao da je tu padala neka odluka o lansiranju strateških raketa s nuklearnim bojevim glavama.

Svejedno mi je, rekao sam.

Pogodio sam ga drito u živac. Bio je to namjeran izbor riječi. Mogao sam isto tako reći: Dobro, može. Ali nisam to rekao. Imao sam četrnaest godina, ali sam bio gad kao da mi je bilo pedeset. Pero je odložio vilicu i ustao od stola.

Kako ti, majku mu božju, može bit svejedno!, uzhodao se po blagovaonici kokodačući. Čuješ li ti ovo, Marija? Svejedno mu je. Kako mu može bit svejedno? Njegova budućnost je u pitanju, pa ja to ne mogu svatit.

Stara me je ljutito pogledala. Slegnuo sam ramenima i rekao:

A šta ja mogu kad mi je svejedno.

Tu je Pero eksplodirao:

Oš se ti upisat u tu posranu školu il' šta?

Išli su mi na živce šupci koji su drekom krpali manjak autoriteta, a naročito ako sam ja bio onaj s druge strane galame. Zato sam jako dugo žvakao taj posljednji zalogaj, progutao ga, isprao ga dobrim gutljajem vode, i tek sam onda pogledao Peru u oči.

Nema problema, rekao sam.

I tako sam pošao u strojarsku školu. Bezvezna škola, kao i sve druge škole, ako se mene pita. Nikakve razlike tu nema, važno je da te zatvore negdje na šest, sedam sati dnevno, da te nauče poslušnosti i disciplini, da slučajno ne zaboraviš u kakvom svijetu živiš, ne? Veliki plus je to što mi je iste sekunde postalo jasno da ću prije poletjeti u svemir u nekom NASA-inom programu, nego raditi kao strojarski tehničar. Bio je to dobar osjećaj, imati pred sobom četiri godine lufta. Po prvi put u životu bio sam privilegiran.

Zapravo, na školu sam gledao kao na još jednu prepreku do cilja o kojem nisam znao ništa,

osim što sam osjećao da postoji. Da mora postojati. U tim godinama, velim, nemaš neki kompas u glavi, neki žiroskop, samo zujiš okolo i tražiš nešto, pojma nemaš što. Uostalom, koliko ljudi uopće ima nekakvu viziju, nekakav plan, ideju? Jako malo, rekao bih. Samo tako šljakaju, spavaju, jedu... Onda umru. Bez veze. Nadgrobne ploče jedini su znakovi da su postojali. Ako je u tome stvar, zašto se onda ovoliko zezamo, kad možemo mirno sjesti i čekati, isto ga se piše. S druge strane, mislio sam, ako ta budućnost stvarno postoji i ako se trudimo za nešto što će nam se isplatiti neodređenog datuma, neodređene godine, onda je tvornička hala posljednje mjesto na svijetu na kojem sam želio dočekati taj dan.

I već je moja druga strojarska zima, i ja stojim ispred Turista u Masarykovoj, pušem u promrzle prste i zurim kroz izlog. Turist je bio self-service pajzl, azil za besposličare, simulante, markirante i ostale neambiciozne, devijantne tipove, gdje si satima mogao sjediti uz jedno piće ili porciju tjestenine. Nitko tamo nije pravio problem oko toga koliko ćeš dugo sjediti unutra. Kao što nikoga nije bilo briga drpaš li se ispod stola s nekim. Ne murjaci, već konobari, konobari su tada bili najveći neprijatelji mladih. Gradska kavana, recimo, bila je pravi gulag među birtijama. Kako su samo neumorno kružili oko stolova, kako su njuškali i vrebali, kako su im podmukle bile konobarske okice, i čim bi skužili da si popio svoje piće, da si se poljubio s curom, ili da si otresao pepeo na pod, napali bi u čoporu i istjerali te.

Kad je to bilo, pitaš me? U vrijeme kad je žene oplodivao sjeverac? U doba Inkvizicije? Bilo je to tisuću devetsto sedamdeset treće. Zagrepčani su davno prestali koristiti pješčane ure, ali su tek upoznawali pizzu. Kotači su bili u masovnoj uporabi, no nikome još nije palo na pamet da ih montira i na kofere. Da današnjim klincima kažem kako u to vrijeme nije bilo televizora, mislite da mi ne bi povjerovali? Bi, sto posto. Ludo neko doba. Vidio sam oko sebe mnogo toga, a maločemu sam znao ime. Bio sam junfer. Cigarete su se u trafikama prodavale na komade, u tramvajima su sjedili kondukteri, a kafići su bili prava rijetkost, pa smo dangubili i povlačili se po kavanama i raznim menzama.

Bio je tamo u Kršnjavoga jedan kafić, Matchball. Mračno i skupo mjesto gdje su zalazili deluks tipovi.

Premda su u socijalizmu, teoretski, svi ljudi bili ravnopravni, premda nije bilo izrabljivača i

izrabljivanih, i premda je dno piramide smatrano vrhom, sve to mogli ste lijepo zaboraviti u stvarnosti, u Matchballu i na sličnim mjestima. U stvarnosti, a naročito u Matchballu, važila su neka druga pravila. Ali pustimo to, to nije bio moj fah, politika i slična pitanja. Politikom su se bavili ambiciozni, ja sam, velim, samo pokušavao ostati na nogama i osjećati se dobro.

Ne mogu, međutim, reći da sam se u Matchballu osjećao dobro. Svaki put kad bih ušao, na čelu bi mi se automatski pojavio svjetleći natpis ULJEZ.

I tako sam cijelo vrijeme svijetlio tamo, nisam si mogao pomoći. Bio sam sirotinja, novac je bio rijetkost u mojim džepovima, i što je najgore – sve mi se to čitalo na licu. A ti tipovi tamo, velim, zurili su u moju reklamu, pri čemu bi iskopali facu kao da im se povraća. Ne znam je li im se zaista povraćalo, ili su se samo prenemagali, jer ta sorta uvijek se nešto prenemaze, uvijek prevrće očima, ali da su me prezirali, to sigurno. Kao što sam i ja prezirao njih. Takav je život, ne može uvijek uokolo bujati ljubav.

Ipak sam znao otići u Matchball, jer ako si računao na neku ozbiljniju vezu, morao si nekako impresionirati curu. A nećeš je impresionirati vodeći je u radničku menzu. I tako bih upao tamo s curom, a deluks društvo pretvorilo bi se u čopor, i čulo ih se kako reže: Koji je ovaj... Gle, kakve cipele ima... Zakaj ga uopće konobar pusti unutra... Svašta sam tamo mogao čuti na svoj račun, al nema veze. Ako te papak nazove papkom, nećeš se valjda raspaliti zbog toga? Ignorirat ćeš papka, ne? Izignorirat ćeš ga k'o svinju.

U redu, pederi, mislio sam naručujući glasno dva gin-tonica, gledajte što će braco fukati večeras.

Ali braco, kao što već rekoh, tih dana ništa fukao nije, samo je plaćao. Bilo je to loše, staro vrijeme.

Nego, vratimo se na moj teritorij, tamo ispred Turista, na pločnik okovan ledom, gdje smo me ostavili kako pušem u promrzle prste i zurim kroz izlog. Danas je na tom mjestu trgovina jedne poznate sportske marke, s besprijeckorno čistim izlogom u svako doba dana i noći. Izlog Turista, međutim, nije imao takav tretman. Veći dio godine stakla su bila presvučena smeđom, masnom, neprozirnom glazurom, ali sam ja te večeri svejedno za jednim stolom u kutu nazreo kričavu, ljubičastu bundu. A gdje se nalazio taj ogledni primjerak psihodelije, ni Majk nije mogao biti daleko.

Milan Radić, zvani Majk, momak je koji bi ne trepnuvši poslao Snjeguljicu na štajgu. Izgledao je kao da je pobjegao s omota albuma nekog rock benda, što je tada bila velika stvar, naročito u zoni iza željezne zavjese. Zvonasta bunda opšivena bijelim krznom, izvezene zvoncare i čizme visokih potpetica s metar debelim đonovima osiguravale su Majku golem autoritet među škvadrom iz Turista i diskoteke Big Ben i gore sa Strossmayerova šetališta.

Osječanin Josip Juraj Strossmayer studirao je u Pešti i bečkom Augustineumu, u đakovačkom sjemeništu predavao je vjeronauk, fiziku i matematiku, kralj Ferdinand imenovao ga je dvorskim kapelanom i ravnateljem Augustineuma, Franjo Josip I. imenovao ga je biskupom đakovačkim, u Đakovu je izgradio sjemenište, samostan, preparandiju i katedralu, osnovao je Jugoslavensku akademiju, i tako dalje, i tako dalje, a sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća po komadu gornjogradske asfalta nazvanog njegovim imenom gazila je, pljuvala, povraćala, plakala, pišala te krvarila horda mladih devijanata i delinkvenata.

No, kad je u pitanju Majkov autoritet, tu nije bilo sve u krpicama, imao je on i dobru priču. Znao je satima pričati o magičnom autobusu, Indiji, Afganistanu, ili o Londonu i Amsterdamu, gdje je ljeti zarađivao svirajući gitaru na ulici, a klinke su ga slušale i gledale kao da im se upravo obraća sam Gospodin Jimi. Od te točke do kreveta bio je samo jedan korak, i Majk ga je najčešće s lakoćom prelazio.

Ali Majk uopće nije bio Gospodin Jimi. Majk je bio najobičniji žicar iz mog kvarta. Stanovao je u Vanikinoj ulici, i vrlo često ste mogli čitati o njemu u novinama. "Nepoznati provalnik provalio je u kiosk Vjesnika kod Velesajma..." I slične stvari. Majk se zapravo bavio preprodajom cigareta, žestokih pića, traperica i drugih stvari sumnjiva porijekla. Tu je bio pravi umjetnik. Da, imao je on i neku gitaru, ali tri-četiri rifa koja je znao jezivo su zvučala u njegovoj izvedbi tamo na klupama u parku, a najdalje dokle je otišao na zapad bio je Trst, gdje je i pokrao sve te krpice koje je nosio... A ja sam sve to znao. I baš zato me je Majk, kad sam počeo zalaziti u Turiist, Big Ben i gore na Štros, jednom povukao u stranu i rekao: "Slušaj, Kalda, zineš li išta, pičku ću ti razbit".

Nije mi, naravno, bilo ni na kraj pameti da rušim Majkov autoritet. Živo me je boljelo što on sve izmišlja i priča, ali uopće nije bio loš osjećaj imati ga u šaci. I njemu je to bilo jasno, pa

se prema meni ponašao kao prema starom prijatelju, što je i meni osiguravalo izvjestan autoritet tamo u tom društvu. Ako nisi slavan, budi dobar sa slavnima.

Kako god bilo, nas dvojica funkcionirali smo čisto pristojno. Ja sam za Majka povremeno utapao neke stvari, uz uobičajenu proviziju: sve što uzmeš iznad cijene, tvoje je. A Majk je meni otkrivao haj lajf: danske porno-magazine, francuske cigarete bez filtera, longplejke Jimija Hendrixa, Janice Joplin, Jeffersona i Gratefulovaca, Optalidon tablete, albanski konjak, poljsku votku i razne druge zanimljive stvari.

Optalidon tablete, bila je to omladinska drogica, onako za nabrzaka, da vam omekša subotnje večeri. Zagreb je tada bio gotovo nevin po pitanju droga. Ni traga ovoj današnjoj raskoši, kad u svakom pristojnijem kafiću možeš nabaviti sve, od igle do heroína. Šit i travu tada ste mogli dobiti ako ste:

- a) uopće znali da takvo što postoji
- b) imali puno love
- c) znali pravu adresu.

A ako ste usto bili i faca kojoj su se klanjali u Matchballu i na sličnim mjestima, mogli ste nabaviti i nešto jače.

Ali ako ste bili netko poput mene, to jest ako niste znali pravu adresu, ako vam se nisu klanjali na deluks mjestima, ako religija nije bila drogica po vašem ukusu, a niste se drogirali ni Lenjinom i Marxom, a svejedno ste se htjeli puknuti nečim zanimljivijim od cuge, tu su bile razne tablete. Optalidoni, jer su bili jeftini i jer ih se bez recepta moglo dobiti u svakoj apoteci, bili su vrlo, vrlo popularni, a Majk ih je preporučivao u kombinaciji s votkom.

Staljinova ludara, tako je zvao taj koktel.

Rado sam gutao Staljinovu ludaru. Smanjivala je napetost. Činila je boravak u školi vrijednim. Život s očuhom mekšim. Usporavala je pokrete, a istodobno ubrzavala vrijeme. Jednom se samo tako trgneš iz tog usporenog hoda, streseš glavom i skužiš da su prošla tri mjeseca otkako si se posljednji put tako trgnuo. Pogledaš oko sebe i vidiš da si i dalje u istom kvartu, u istom gradu, u istom vremenu, očuh i dalje priča o tvojoj budućnosti, a majka je napeta i tiha. Kao da očekuje neku katastrofu. Zašto kao? Ona stalno očekuje neku katastrofu, neki gadan udarac sudbine koji će je zgromiti. I poželiš je zagrliti i upitati što je

muči, ne sjećaš se više kad ste zadnji put razgovarali vas dvoje, ali onda pomisliš: Jebe mi se, zašto bih ja brinuo o tome, ima žena svoj život, svoga muža, sama ga je odabrala, neka joj on bude oslonac i te stvari.

I onda se pukneš novom dozom Staljinove ludare.

I te večeri u Turistu bio sam puknut. Majk je bio tamo s dvije cure sa Štrosa. Znao sam ih iz viđenja, bile su starije od mene i gore me uopće nisu primjećivale. U njihovim očima bio sam obična mrlja. Moja standardna uloga.

Senka, Goga, predstavio ih je Majk.

Kimnuo sam.

Senku ću ja zabavljati, rekao je Majk. A ti ćeš se pobrinuti da Goga ne bude tužna i sama, u redu?

Nije bilo u redu. Što se mene ticalo, Goga je mogla umrijeti od tuge i usamljenosti. Ja nisam neki duhovit čovjek, uopće nisam tip zabavljača. Zašto bih i bio, neka sa svatko brine za vlastito raspoloženje.

I tako, Majk je tu vodio glavnu riječ, a ja sam sjedio prikovan za onaj stolac, totalaka raznesen. Optalidoni su mi pretvorili mozak u buktinju. Kad bi mi se netko obratio, tresao sam glavom gore-dolje u znak da sam živ i da čujem i razumijem što mi se govori. Ali čuo sam samo neko daleko mukanje, a razumio ništa nisam. Oči su mi bile vrele. Mogao sam vidjeti KROZ. Rendgen, oči su mi bile rendgenski aparati. Vidio sam Gogin krhki torzo s reljefom rebara i parom mršavih sisica. Vidio sam Majkovo lopovsko srce kako lupa iza nekih rešetaka. Vidio sam u Senkinom trbuhu tri jarkožute svjetiljke koje palucaju jezicima i leptirice koje oblijeću oko njih. I sve takve stvari.

Došao sam k sebi kasnije te večeri u Majkovom stanu. Goga i Senka nisu pokazivale da ih je moje stanje nešto impresioniralo. Očito nisam bio prvi obandačeni klinac kojeg su vidjele. Inače, nije ostalo mnogo detalja s tog tulumu. Osim da su se svu noć u sobi dimili pačuli štapići i da se svu noć okretala jedna te ista ploča. Pearl. Janice Joplin je već bila mrtva, i mi smo zapravo slušali glas duha, ali to nikome nije smetalo, niti je itko razmišljao o tome. Dobro smo se osjećali. Kao što se i ja sad dobro osjećam sjećajući se Majka, iako je i on već dugo među duhovima.

14.

Majkovi i moji putevi razili su se kad sam, spletom tragikomičnih okolnosti kao što ćete kasnije vidjeti, otišao iz Zapruđa. Štros, Turist, Big Ben i slična mjesta na koja smo zalazili tada su već bila ispala iz igre, život se preselio na neka druga mjesta u gradu, i ja godinama nisam viđao Majka, niti sam išta čuo o njemu. Što bi rekao Agejev, velika je Moskva, i mnogo je ljudi u njoj.

A onda je u rano ljetno poslijepodne tisuću devedeset druge Majk ušetao u Majmunjak u Ilici. Samo tako. Vani je bila neka gadna sparina, osim muha i šankerice bio sam jedino stvorenje tamo, nije bilo neko vrijeme za izlazak. Bavio sam se malo pivom, malo sam slušao radio, malo šankericu. Bila je mrzvoljna, očito sam pokvario njezinu popodnevnu dremku. Zurila je kroz izlog kafića i pričala o tome kako više nikoga nema, kako su ljudi otišli iz grada, ostale su samo te proklete muhe, i prosjaci... A onda je, velim, u kafeteriju ušetao Majk.

Zagreb je velik, ali ne baš kao Moskva.

Majk se promijenio. Bio je mnogo mršaviji nego u flower power fazi, imao je kratku, prosijedu kosu, kosti lica napinjale su mu kožu, usne su mu bile oštrije, oči tvrđe, ali sam ga svejedno prepoznao iz prve. Ni ja nisam bio u izdanju iz sedamdesetšeste, uopće, bio sam daleko od nekog pristojnog izdanja, ali je i on mene prepoznao od šuba. Stajali smo neko vrijeme za šankom i gledali se bez riječi, a onda se Majk pokrenuo.

Dakle, Kalda, rekao je.

Majk, lopino, rekao sam.

A ne, to sam bio u komunizmu. Sad se to zove ugledni poduzetnik.

Majk se uopće nije šalio. Svatko tko je u komunizmu sjedio zbog nečega, mogao se nakon tisuću devedesete bez problema ugurati na listu uglednih. Neki gadan šaljivdžija gore miješao je i dijelio karte tih dana, pa ste onda dobijali potpuno odvaljene kombinacije. Na primjer, u jednom trenutku državu su vodili redom bivši robijaši. Predsjednik države bio je robijaš. Predsjednik Sabora isto tako. I premijer je ležao, i nekoliko ministara, i stranačkih

vođa, i saborskih zastupnika, svi su oni odležali kao politički, ili kao lopovi.

S njima pod ruku išli su bivši špijuni, murjaci i cinkaroši. Društvo se držalo skupa. Što bi oni jedni bez drugih, ne? Bilo je tu onda i raznih drugih bivših, od bivših vozača i poslovođa u dućanima do bivših trafikantata, konobara, pekara, geometara i tako dalje. Isto tako bilo je tu i mnogo bivših emigranata, džepara, kokošara, švercera, prevaranata i raznih drugih propalica. I svi su oni skupa sad bili krema.

Deluks tipovi.

Domoljubi.

Dobro.

Majk nije imao političkih ambicija, niti se zamaskirao u domoljuba. On je bio samo lopov. U poslove je ulagao vlastitu kožu i sve što ide uz to. Ako te uhvate, najebao si. Ako te ne uhvate, glavni si. Dobra, stara pravila koja, otkad je svijeta, važe za sve ljude, osim za deluks tipove i domoljube.

Saznao sam tada u Majmunjaku da su, nedugo nakon što sam odselio iz Zapruđa, Majka zgrabili. Pao sam zbog prezervativa, rekao je gorko. Što je bilo? Napalio se na neku žensku, a ona nije htjela ni čuti bez prezervativa. Usred noći. Izjurio je iz stana narajcan, i lud od bijesa, i šipkom sredio trafiku kod autobusne stanice. Uхватili su ga na povratku, ispred haustora. S plijenom u rukama, nasmijao se, s jebenim prezervativima, žvakama i štekom cigareta. Odležao je dvije godine u Lepoglavi, a onda je otišao u Njemačku, u Frankfurt, gdje se, veli, snalazio. Nedavno se vratio u Zagreb, i sad se tu snalazi. Nešto u vezi s kockarnicama i poker automatima, rekao je neodređeno. Znao je čime se ja bavim, vidao je u novinama moje fotografije.

Tko bi rekao?, vrtio je glavom.

Što to?, upitao sam.

To da ćemo se opet sresti, rekao je. I da ćeš ti postati fotograf, a ja..., zašutio je.

Uspješni poduzetnik, ponudio sam mu odgovor.

Malo morgen, rekao je, prije ću dospjeti na naslovnu stranu.

Izvukao sam iz ruksaka Leicu u zmijskoj koži. Mogu li?

Samo naprijed.

Tada je iz zvučnika radija odjeknuo kreštavi plač Janice Joplin.

Naježio sam se. Ovdje nešto ne štima, pomislio sam. I Majk je osjetio da nešto nije u redu. Namirisao je moj strah. Osvrnuo se uokolo i, kako nije spazio ništa prijetee, upitao je u čemu je problem.

Sjećaš li se Senke i Goge?, upitao sam ga.

Isalo je da se Majk sjećao Senke i Goge i onog tulumu, ali se uopće nije sjećao da smo cijelu tu noć slušali Pearl.

Isto tako nije se sjećao da je te noći spržio najmanje deset štapića pačulija.

Miris pačulija bio je vrlo popularan šezdesetih, za vrijeme flower power pokreta. U Zagreb, glavni grad Socijalističke Republike Hrvatske, flower power i pačuli stigli su s uobičajenim zakašnjenjem. Oboje su u Zagrebu bili popularni sedamdesetih, a meni se, zahvaljujući onoj noći kod Majka, i dan-danas želudac okreće od pačulija.

Međutim, Majk se sjećao nekih drugih detalja, koje sam ja očito zaboravio.

Kad se samo sjetim kako si frkario od Goge, rekao je smijući se. A mogao si je prasnuti samo ovako, zapucketao je prstima.

Ma da, rekao sam, nisam imao nikakve šanse kod nje.

O da, imao si šanse, imao si jako puno šanse, rekao je Majk. Zapravo je njezina ideja bila da napravimo tulum kod mene.

Zezaš me.

Ma kakvi.

A zašto mi to nisi rekao?, upitao sam.

Zašto ti nisam rekao? Zato što to ne bi ništa promijenilo, rekao je. Nisi još bio spreman za to.

I onda više nismo spominjali prošlost, a nismo imali nikakvu rezervnu temu. Šesnaest godina

otkako se nismo vidjeli, mnogo je to vremena, i mnogo se šutnje nakupilo između nas. Nismo je ni pokušali srušiti. Majk je otišao prvi. Platilo je piće i rekao da mora ići. Nema problema, rekao sam. Nismo razmijenili adrese, brojeve telefona. Nije bilo potrebe. Tada sam posljednji put vidio Majka. Čitao sam poslije o njemu u vezi s obračunima u podzemlju, spominjalo ga se kao pripadnika južnozagrebačkog klana. A onda je osvanuo na naslovnim stranicama.

Ali pustimo sad to, nećemo se valjda sad pretvoriti u krtiće u kojima trunu uspomene. Nikakve koristi od uspomena. Naprosto ne djeluju. Nema načina da se otresete stvarnosti, zaboravite. Vidio sam mnogo ljudi koji su bježali, ali nije im bilo spasa. Stvarnost je kavez suroviji od koncentracijskog logora. Nema bijega. Možete pokušati, ali će vas prije ili kasnije zgrabiti. Psihijatrijske ustanove pune su onih koji su pokušali zbrisati. Klinike za ovisnosti također. Ne daju nam zbrisati, i točka. Moramo svi biti u jednom stroju, marširati istim korakom, i pjevati uglas, inače...

15.

Inače će pred nama Daničić zatvoriti vrata Starlighta i nekih drugih redakcija. Može on to, nema problema, ta škvadra drži se skupa, s njima nema šale. Dakle, pustio je priču da mi je on, bez obzira na to što zna da sam oдавно prolupao, i što, među nama rečeno, već dulje vrijeme posjećujem psihijatra, on mi je svejedno ponudio odličan posao, zbog dobrih starih vremena i sve to. I sad, vidite, sad ja stupam na scenu. I to kako. Ne samo da uopće nisam pokazao ni mrvicu zahvalnosti zbog ponuđenog posla, ma kakvi, ni govora, ja sam ga bahato odbio i predložio mu neku nebulozu, nešto totalno bez veze, živi užas, a kad je on to, sasvim razumljivo, odbio, ja sam onda učinio što mislite što? Ja sam pobjesnio. Počeo sam urlati, vrijeđati ga, prijetiti mu, a kao vrhunac nekidan sam u Bogovićevoj, pred svima i bez pardona, izvrijeđao gospođicu Korinu, ni krivu ni dužnu.

Naravno, tebi je jasno da je sve to laž. To jest, fali tu kontekst. Zašto sam mu rekao ono što sam mu rekao, plus što uopće nisam pobjesnio, niti sam mu prijetio, a nisam ni vrijeđao onu njegovu flundricu. Ovako, bez konteksta, priča stvarno izgleda loše i mene su počeli izbjegavati.

Normalno.

Nema ih baš puno koji žele imati posla s luđacima, ne? Luđaci su vrlo visoko na ljestvici zazora, odmah iza sirotinje, seropozitivnih i oboljelih od raka. Dođem tako u neku redakciju, a portir i tajnica zapilje se u mene. A samo sam rekao dobar dan, i upitao za nekoga. I oni već šoraju u gaće. Naravno da su čuli. SVI su ČULI da sam u međuvremenu postao opasan po život, da sam pištoljem prijetio Daničiću, njegovoj paraplegičnoj babi, siročadi i zlostavljanoj djeci i ženama, da ću ih sve pobiti k'o mačiće. Tajnica se zgrčila od straha, drži se za sisu i ajme, ajme, pa mi zato portir kaže: Gospodine, smirite se, budite razumni i otidite, ili ću zvati policiju.

A i on to blijed, gutajući slinu.

I sad ti ostani hladan.

Zapravo, ispočetka to i možeš, jebe ti se za utronjane tajnice, portire i sličnu kumpaniju. Ali onda se na tebe počnu obarati ozbiljnije stvari.

Na primjer ovo. Zora, gospođica s kojom sam po prijateljskoj cijeni od sedamsto kuna za noć

već nekoliko godina dvije noći mjesečno bio sretan i svoj bližnji, ona mi je odjednom uskratila sreću i bliskost.

Evo kako se to dogodilo. Nisam imao običaj spavati kod Zore, jer nisam očajnik i jer bi to bilo pretenciozno. A opet, nisam se noću ni iskradao od nje, kao neki lopov. Jutro smo dočekivali omamljeni od pića i fukanja, kao zaljubljenici koji su se netom upoznali, pili smo kavu, pušili, gledali radnike kako odlaze prema tramvajskoj stanici na Aveniji Dubrovnik, i tek onda bih ja odlazio. Tako i sad. Pili smo kavu, a ja sam razmišljao o tome kako je Zora mnogo jeftinija od doktora Galina, ali svejedno postiže bolje rezultate. Eto što ti ponekad znači diploma, mislio sam otpuhujući dimove prema prozoru, zureći u novozagrebački pejzaž.

Uvijek iste vertikale i horizontale, pravokutnici i kvadrati koji su u projektima možda i sličili na neko mjesto za život. A između njih gole grane drveća živčano strše svaka na svoju stranu. Borovi, ako su ono borovi, neka crnogorica u svakom slučaju, unose u to malo nade, plus komadić pamučnosivog neba. Ona limenka tamo, izgrađena šezdesetih kao privremeno sklonište za radnike, ona je s vremenom postala njihova grobnica, pravi mauzolej. San je glasio: kad radnici zarade neku paru, izgradit će si kuće u boljim dijelovima grada, a demontirane će limenke drito na historijski otpad. Onda se san rasprsnuo, počele su se graditi solidnije zgrade, a u limenkama, velim, trunu isti oni radnici, stariji, bolesniji, siromašniji.

A onda je Zora potegla to pitanje.

Mislim da više ne bi trebao dolaziti, rekla je.

Nesreće uvijek dolaze naglo, naravno, samo paranoici i danju i noću dumaju o nesrećama, ali ja nisam imao to na umu kad sam čuo Zoru kako veli da više ne dolazim. Pomislio sam da je u pitanju honorar, zakon ponude i potražnje i te stvari, pa sam joj, odvajajući oči od prozora, rekao neka odredi novu cijenu. Pogledala me je.

Uopće nije to u pitanju, rekla je.

Nego što je onda u pitanju?

Ništa. Gotovo je.

Je, ispao sam malo iz kože, i vidjelo se to. Ne događa se baš često da se raskopčam i iskočim, ali ne možeš stalno ploviti u kursu. Na kraju uvijek dođe neko sranje, nešto te opali s boka, i ti iskočiš iz kože.

Zašto se uzrujavaš?, upitala je Zora.

A ja sam počeo lupetati.

Tko se uzrujava?

I: Zašto je gotovo?

Pa onda: Šta ti se gadim?

I još: Imaš nekoga drugog?

I sve takve stvari.

I Zora je prasnula u smijeh. A kad se ona smije, onda tu zbilja imate što vidjeti. Iz očiju joj frcaju ne suze, već iskre, kao da su joj u oči zabodene prskalice.

Daj se saberi, Kalda, rekla je otirući iskre koje su joj pale na obraze, kakvo gađenje? Mi ne gutamo takva sranja. Nas pokreće nešto drugo, mi smo normalni ljudi.

Nas dvoje bili smo skupa određeno vrijeme i za određenu svotu, i baš zato je ta stvar mogla trajati vječno. Dosad nije bilo nikakvih problema, nikakvih trauma, scena niti ičega sličnog, pa zato nije, niti je moglo imati smisla to što je Zora sad raskidala ugovor.

Ispalo je, međutim, da Daničić tu ima svoje prste. Da su Zorin makro i Daničić dugogodišnji poznanici, još iz doba kad je Daničić bio vozač Ranka Burića. Burić je, kako ste već čuli, volio djevojčice i bijeli prah, a sve se to moglo pronaći na jednom mjestu, kod Gospodina Makroa, diskrecija zajamčena.

Kad smo već kod toga, nevjerojatno je da godinama nitko nije skužio da Burić nije brižni otac koji izvodi svoju kćerkicu na ručkove u restorane u okolici grada. I da kćerkica nije jedinica, već da ih ima barem deset komada, različitih veličina, boja kose, i što je najvažnije - različitih specijalnosti. I trajalo je to sve dok na scenu nije stupio Daničić koji je odlučio prvi broj Starlighta ukrasiti pričom o svojem dobročinitelju Buriću.

Priča je bila bomba. Bila je to prva pedofilska afera u visokom društvu. Na naslovnoj stranici Burić u akciji – na većoj fotki Burić izvaljen na nekoj sofi, a na trbuhu mu sjedi djevojčica u halterima, a na manjoj njegov crveni cugerski nos i tuljac od novčanice zaboden u hrpicu bijelog praha. Četiri stranice magazina, otisnutog na besprijekornom papiru, bile su krcate saftnim, optužujućim fotografijama, iz arhive Starlighta, kako je stajalo u potpisu. Taj broj je otišao u stopedeset tisuća primjeraka, a detonacija je odbacila ministra Burića skroz do Rusije. Glasnogovornik vlade je, doduše, izjavio da je sve to jedna obična komunistička urota s ciljem destabilizacije neovisne Hrvatske i rušenja demokratske vlasti, ali je svejedno Burić frknuo u Moskvu na mjesto kulturnog atašea. Nije dugo trajao u Rusiji. Diplomatski imunitet ne štiti od oštrice noža. Njegovo tijelo pronađeno je te zime pokraj tramvajskog okretišta u predgrađu, gdje se u noćnim sjenama, pod hladnim, blijedim mjesecom, skrivaju trinaestogodišnje prostitutke i ubojice.

I sad, tko zna kako je do Daničića doplivalo da ja vizitam Zoru, nije ni važno, važno da je Gospodin Makro rekao Zori da me otkanta, inače...

Ma ko ga jebe, rekao sam. Šta ti može, nisi njegovo vlasništvo.

Zora me je motrila i mjerila kao da me prvi put vidi.

Ostavi sve to, rekao sam, ima toliko stvari koje možeš raditi.

Na primjer?, upitala je.

Pa, šta ja znam, rekao sam.

Ništa mi nije padalo na pamet.

Za početak možeš biti kod mene, rekao sam.

Zora se počela smijuljiti.

Zašto se smijuljiš?

Zar se smijuljim?

Smijuljiš se.

Čuješ li ti sebe?

Evo, čujem se, povisio sam ton. Pa šta?

Njene su me oči i dalje motrile i mjerile.

Ne misliš me valjda ženiti, rekla je sumnjičavo.

Nikakva ženidba nije mi bila na pameti. Zapravo mi se živo fućkalo za Zoru. Zagreb je pun mjesta gdje za sitnu kintu možete biti malčice svoji i bližnji. Ovo naprosto nije moj dan. Ponekad se dogodi da lanete neku bezvezariju, i onda stvar krene nizbrdo, i samo upadate iz greške u grešku, i na kraju se živi ubijete dok ne uhvatite onu pravu nit. Tako sam se i ja na kraju obraćao Zori tonom nekog napuštenog rogonje. A ona je to protumačila kao ženidbenu ponudu. To je već bilo previše. Ovo je drugi put da mi neka kurva to govori. Izgleda da sam osuđen da vječno upadam u situaciju u kojoj će mi neka kurva reći: Šta je, ne misliš me valjda ženiti.

I ja više nisam izustio ni riječi.

Pokupio sam se iz tog kurvinskog stana. Vozio sam se kući bez nekih posebnih osjećaja. Tu se više nije imalo što osjećati.

16.

Postoji neki sadist gore koji se dobro zabavlja na naš račun. Pošalje nam stršljena u auto dok pretječemo cisternu, a iz suprotnog nam smjera u susret juri betonska miješalica bljeskajući svjetlima. Propušta na Jelačićev trg sve tramvajske linije, osim one koju čekamo. To što kažu da tramvaj ne kasni zato da bi izludio nas koji ga čekamo, to ništa ne mijenja na stvari, ne? Kakve to veze ima s mozgom? On kasni, i mi smo poprilično bijesni zbog toga.

Tako je tog ljeta u Pagu na Majka i mene sadist poslao dvojicu svojih vojnika. Tek što smo sišli s trajekta, dva milicajca su se okomila na nas. Imali smo dosta love, šator, uredne dokumente, u kampu su nas čekale neke Majkove prijateljice, ali ništa od toga nije zanimalo tu dvojicu. Nisu nas željeli na svom otoku. Murjaci su tada bili tako izrađeni da s njima nije bilo razgovora. Država nije imala novaca za neke naprednije modele, a oni koji su hodali cestom naprosto nisu razumjeli ni riječi od onoga što ste im govorili, nisu imali ugrađenu spravicu za dijalog. Bili su napravljeni samo da izvršavaju zapovijedi i naređuju, pa smo nas dvojica napravili nalijevo krug i istim se trajektom vratili u Karlobag.

Kasnije nas je palac odveo do Zadra i naš smo šatorčić podigli u autokampu Borik, tik do šatora obitelji De Jong. Za jednog proletara iz Zapruda bila je to neobična obitelj. Gospođa De Jong posebno. Znala je, tako, u sumrak sjesti ispred šatora i zapaliti lulu. Žena koja dimi lulu!? To mi je bila novost. A ona, pučkala je tu svoju dugu, elegantnu lulu, i zurila preda se, ne bendajući svijet oko sebe, kao da ga nema. Svih tih dana dolje nijednom me nije pogledala, a moji dobro jutro, dobar dan i dobra večer odbijali su se od željeznog plašta kojim se, nisam ni naslućivao zašto, ogrnula gospođa De Jong.

Gospodin De Jong bio je nešto komunikativniji. Na moje pozdrave digao bi palac u zrak i rekao: Tito dobar.

Tito je u redu, odgovarao bih ja.

I tako smo nas dvojica svaki dan njegovali kult ličnosti Josipa Broza Tita, i istodobno održavali na aparatima taj primitivni oblik dobrosusjedskih odnosa.

Ne mogu, međutim, tvrditi da su De Jongovi bili naporni, bučni susjedi, izuzmemo li one nedvosmislene zvukove, one prigušene grlene krikove koji su pokatkad noću izlijetali iz njihova šatora, divlje lepršali oko mojih ušiju i tjerali moje srce da brže pumpa krv. Imao sam šesnaest godina, a u tim godinama hormoni brzinom svjetlost putuju krvlju, svi ti steroidi i neurosteroidi jure uspaničeno unutra i sudaraju se, i događala se nevjerojatna stvar: mene bi istodobno roknule erekcija i melankolija.

Medicinski paradoks, kako mi je kasnije objasnio doktor Galin, to jest kad sam mu priznao da melankoliju liječim tako što masturbiram. To s masturbiranjem razumijem, češkao se zbunjeno dobri doktor, ali da steroidni hormoni izazivaju melankoliju...

I tako sam se ja u melankoličnoj erekciji prevrtao s trbuha na bok, s boka na leđa, s leđa na trbuh, i sve u krug, slušajući stenjanje, uzdahe i krikove iz šatora De Jongovih.

Ali, u principu, fućkalo se meni za njih dvoje. Mene je zanimala njihova kći Carla. Krhka petnaestogodišnjakinja, teških, melankoličnih sisa, crvene, melankolične kose, tijela posutog melankoličnim pjegama bila je, onako, više irski tip. Te pjege, jebemti, zamišljao sam da su to zvijezde na njezinu tijelu, čitava galaksija svijetli noću samo za mene, tako sam zamišljao blisku budućnost.

Nije se, međutim, činilo da ja zanimam Carlu. Plus što sam bio blago retardiran po pitanju žena, što sam se jako, jako teško snalazio u zamršenim mrežama putova što spajaju žene i muškarce. Ne, nisam bio kamen, dapače. Moji osjećaji bili su snažni, bujali su tu unutra, metastazirali i proždimali me, ali nisam znao kako da ih izvučem i poklonim nekome. U tim stvarima bio sam zelen i gorak.

I tako su prolazili moji melankolični dani u Boriku.

A onda je jedne noći, tek što su krici kod De Jongovih utihnuli, Carla izašla iz šatora i ugledavši me kako sjedim ispred svog šatora, prišla mi i sjela pokraj mene. Majk je otišao s nekim Švabama na plažu, a ja sam se puknuo Staljinovom ludarom i čekao da se počnem osjećati dobro.

Gledao sam Carlu kako ukršta noge, spušta guzicu na borove iglice, a onda me je zagrlila i naslonila glavu na moje rame. U tom trenutku nisam tu vidio ništa čudnoga, dapače. Votka i analgetici dobro su radili svoj posao i uopće ne bih trepnuo ni da je Jane Fonda sjela pokraj

mene i zagrlila me. Sjedili smo tako tamo i slušali pijanu pjesmu s plaže. Činilo mi se da čujem Majka kako razvlači Yesterday, u svakom slučaju bio je tamo netko tko je gadno falšao. Onda je pjesma utihnula, a mi smo i dalje sjedili ispred šatora, nepomični, samo što sam u međuvremenu i ja zagrlio Carlu. Sjedili smo još dugo bez riječi tamo, sve dok nam guzice nisu pošteno odrvenjele, a onda me je Carla poljubila i otišla natrag u šator.

Ako to nije ljubav, onda ga jebi, mislio sam tada.

Otad su dani postajali sve bolji i bolji. Činilo mi se da ih imam u izobilju, da ih ne mogu potrošiti pa da živim milijun godina.

Jedne nedjelje popodne sva se škvaldra iz kampa okupila oko televizora na terasi restorana. Igrala se neka utakmica, neki tipovi u bijelim dresovima protiv tipova u narančastim dresovima. I Carla i ja našli smo se tamo.

Tek što je počelo, neki tip u narančastoj majici sjurio se s loptom preko igrališta. Na terasi je nastao muk. I dok je tip u bijeloj majici progonio onog u narančastoj majici, Carla se privila uza me, a ja sam je zaštitnički zagrlio. I onda se tamo na terenu odnekud pojavio još jedan tip u bijeloj majici i uletio u onog tipa u narančastoj majici, i taj se odlijepio od tla, a sva rulja na terasi urlajući skočila je na noge, skočili smo i Carla i ja, zgrabio sam je oko struka, i što je najbolje – u kadru se stvorio neki tip u crnom i upro prstom u zemlju, na što su Carla i svi ti Nizozemci tamo pomahnitali od sreće.

U redu, znao sam ja da se igralo finale svjetskog prvenstva na Olimpijskom stadionu u Münchenu, znao sam da je onaj u narančastoj majici bio nizozemski igrač, kao što sam znao da su oni u bijelom bili Nijemci, ali me bolila patka za to. Važno je bilo to što se u trenutku kad je narančasti zabio gol iz penala Carla okrenula prema meni i poljubila me u usta, i ja sam osjetio strašnu simpatiju prema frajeru u crnom koji je svirao penal. U toj gužvi pogledom sam potražio Majka. On je igrao drukčiju ulogu, tješio je neku Švabicu, ali bilo mu je super, isto kao i meni. Cerili smo se i namigivali jedan drugome.

Hoću reći, kad si neutralan, kad te za sve boli kurac, uvijek si na dobitku. U nedjelju 7. srpnja 1974. u četiri sata i dvije minute Nizozemci su dobivali, Nijemci gubili, ali smo i Majk i ja dobivali. Devedeset minuta kasnije utakmica je završila, Nizozemska je izgubila,

Njemačka dobila, ali smo Majk i ja opet dobivali. Bili smo nenadjebbivi tih dana, nikako nismo mogli izgubiti. Kad zauzmete švicarski gard, uvijek ste na dobitku, o tome vam ja govorim.

Te večeri Nijemci su dugo sjedili ispred svojih šatora, pili i pjevali neke svoje pjesme. I inače su to radili, samo su sad imali dobar razlog da piju i pjevaju. Majk je sa svojom Švabicom otišao u grad, a Carla i ja smo ostali u kampu. De Jongovi su neko vrijeme sjedili ispred šatora. Stara je pušila lulu, stari je motao cigarete, oboje su šutke zurili u prazno i razmišljali o porazu, valjda. Onda su se povukli u šator, ali te se noći otamo čulo samo hrkanje.

U neko doba Carla je došla u moj šator. Ležao sam tamo u mutnoj svjetlosti karabitne lampe, pušio, zurio u strop i razmišljao o raznim stvarima. Onda je, velim, ušla Carla i legla pokraj mene. Drhtala je.

Najprije sam pomislio da se nečemu smije, a onda sam shvatio da to Carla prigušuje plač. Nisam baš razumio zašto plače, kao što nisam razumio ni one tvrde, reske riječi koje je govorila lica položenog na moja prsa. Bilo je tu mnogo riječi koje je Carla pljuvala poput gorkih plodova, a ja ništa nisam razumio, i nisam pitao ništa. Samo sam je slušao, vjerujući da je i to što plače i grca neko uvrnuto lice ljubavi.

Nekoliko dana poslije, pokupili smo se iz Zadra. Radilo se o tome da je Majk obradio nekoliko trafika u gradu i da mu je dobbi lopovski anđeo prišapnuo da je pitanje sekunde kad će murja povezati stvar i zgrabiti ga. Majk je već imao prepoznatljiv stil, i dosje, ako sam slučajno zaboravio reći. De Jongovi nisu bili u kampu kad smo odlazili, i to je donekle olakšalo čitavu situaciju. Nisam znao kako se treba ponašati u takvim prilikama, što bih trebao reći Carli, i te stvari. Otišao sam od Carle k'o pizda, isto onako kako je otac otišao od nas. Brz i čist posao, okrugla brojka, bez onih repova i beskonačnih decimala. Iza mene je ostao samo pravokutnik požutjele trave na mjestu gdje je stajao šator.

Mnogo godina kasnije shvatio sam zašto je Carla plakala. Na onoj kontrolnoj točki na prijevoju iznad Kreševa jedan nizozemski fotograf i ja čekali smo da uniforme provjere jesmo li nas dvojica špijuni ili nešto slično. Sjedeći tamo gore u džipu pušili smo nekakav hašiš,

slušali kako topovi rade tamo na istoku oko Sarajeva i pričali o raznim stvarima, ali, evo, opet sam odjurio naprijed. A htio sam samo reći da slika požutjele trave na mjestu gdje je nekad stajao šator, da me to znamenje prati cijeli život. Uostalom, na što se svodi čitava ta stvar sa životom, nego na prazna mjesta gdje su nekad stajali ljudi.

17.

Zima nije moje sretno doba pa da ga jebeš, prijatelju. Zora i zima, sve moje nevolje ovih dana počinju na "z", ako slučajno nisi ukapirao. Plus zaleđeni pločnik.

Hodanje po zaleđenom pločniku, koje je to poniženje. Raskrečenih nogu, spuštene guzice, vrškom čizme opipavaš podlogu, spuštaš stopalo, oprezno prebacuješ težinu na tu nogu, drugu polako prebacuješ naprijed, hodaš ko mandril. Jebeni komunalci, svake godine ista priča, uvijek ih iznenadi snijeg, usred zime njih iznenadi snijeg, pa koji su to kurčevi kreteni!

Zašto se derem, zašto uopće izlazim iz stana kad mi zima toliko ide na živce? Zato što mi se ona pizdunska munjara Igor ušlepala u život, eto zašto. Što je postao redovan gost u mojem stanu. Svaki dan, eto ga na kavu. I otvorim jutros limenu kutiju, a tamo, kak se ono veli, kurac. Ni zrnca kave unutra. Ništa, obukao sam se i marš van u potragu za kavom.

Ima tu u susjedstvu mnogo lokala – caffea, bistroa, pizzerija, grillova i tako dalje, kako im lijepo piše na tablama – ali nijedan od njih nije osvojio moje srce. Prolazim pokraj jednoga, antipatičan šanker, pokraj drugoga, gužva je, trećega, dizajniran je kao kupaonica, četvrtoga, neka dječurlija sjedi unutra, petoga, kava im je katastrofa, šestoga, smrdi na luk i ćevape... I konačno, jer stanice navučene na kofein već počinju urlati od strave, utrčavam u kafe trgovačkog centra. U srce jebene ludnice.

Na blagajne se obrušava lavina ljudskog mesa i kolica, iz zvučnika kulja sintetička glazba isprekidana reklamama, u kafiću trešti radio, neka kontakt-emisija, na telki iznad šanka dokumentarac o Aliju...

I sad bi tu čovjek, kao, trebao uživati u kavi i duhanu.

Previše ljudi i previše jebениh informacija, ako mene pitate. Ali pleše oko svoje žrtve i tuče je k'o psa, neka stara borba iz šezdesetih u kojoj je protivnika gađao samo u glavu. Na blagajnama komešanje, frcaju kartice i novčanice, zveči sitniš... Stvarno, jesi li ikad razmišljao o tome kako izgledaš kad uđeš u supermarket? Idiotski, eto kako izgledaš. Ni trunka sumnje da si kupio nešto što ti uopće ne treba. Narkomanska glad, samo se to vidi na tvom licu, kompa, dok lebdiš tamo između polica. Poznato mi je to, znam kako dišeš i što želiš, neko vrijeme hranila me tvoja glad.

Ostarjeli Ali u neakvoj knjižari drhtavom rukom potpisuje knjigu. Na radiju jedna trtlja nešto o skloništu za napuštene životinje. Kao, ona udomljuje sirote životinje, a gradske joj vlasti ne daju ni kune, i sad ona lijepo moli i apelira...

Govorim u ime svih napuštenih mačaka i pasa, kaže.

Da govori U IME napuštenih mačaka i pasa?!

O, jebli ti oni mater, droljo! Hrani ih svojim starim mesom, kravo glupa!

Onda se jedna žali na nekog poslodavca koji je na Badnjak podijelio dvadeset i četiri otkaza... Jedan se žali na male plaće...

Nek si oni gore u vladi, veli frajer, malo razmisle kak to izgleda živjeti od tisuću i petsto kuna...

Dobar je tip. Što on misli da je to neka tragedija? To što radi za tisuću i pol kuna. Kog briga za to, sam si je kriv. Pobijedio ga je život, i tu se nema što prigovoriti. Čista borba, više-manje, uzimajući u obzir vrijeme, mjesto i globalne ekonomske trendove. Svi imamo svoju šansu, a kako ćemo je iskoristiti, to je već naša stvar. Kog više boli kurac za to? Naš problem.

Samo, tko će priznati poraz? Tko će biti iskren i reći, je, popušio sam, moja greška, trebao sam biti pametniji, drukčije izvesti čitavu stvar. Zajebano je to, i zato na kraju uvijek cvilimo, uvijek nam je netko drugi kriv. Poslovođa, bolest, ljudska zavist, nesretno djetinjstvo... Kao da su to virusi iz neke daleke galaksije, pa se sad žalimo. Kao da živimo pod staklenim zvonom, a ne pod ovim zahrđalim, izbušenim nebom, jebote, pod kojim odjekuje samo kuk-njava.

Kud god se okreneš, jedna te ista pjesma. Neki tip na radiju priča kako je nekad blablabla, dok danas...

Nekad? Danas?

... umjesto da uživaju u časnoj starosti, danas umirovljenici...

Smučilo mi se od njih, neka zavežu. Ne moraš još i uz kavu slušati te priče.

Vozeći se tramvajem razmišljao sam o Aliju. Ako su naši heroji tako propali, kako li tek izgledamo mi koji smo ih obožavali? Hoću reći, sumnjam da je Alijev put bio gadniji od puta onih klinaca u Dubravi koji su šezdesetih skakutali po cesti i fingirali udarce u tijelo protivnika. Ipak je on zaradio neku lovu, mogao si je priuštiti najbolje. Bio je tamo u Dubravi jedan klinac, Cigić preko pruge, taj je stvarno imao dobar rad nogu i dobro je udarao, znam to iz prve ruke, ak' se može tako reći. Bilo bi zanimljivo čuti kako je on prošao u životu? Nisam ga kasnije viđao u izravnim prijenosima, niti u dokumentarcima. Koliko je on primio udaraca, i kakvu je kamatu povukao iz njih? I sad bih ja, kao, trebao žaliti Alija. Ma, ko ga jebe.

U takvom raspoloženju upao sam u ordinaciju doktora Galina. On je mirno sjedio tamo za stolom i gledao me ništa ne govoreći. Taj čisti, aseptični, politirani stol boje bjelokosti – to je samo privid. U stvarnosti, to je visoki, debeli, armiranobetonski zid ukrašen bodljikavom žicom. Galin je s jedne strane, ja s druge, i nema ama baš nikakve šanse, nema te love, nema tog vjetra promjena koji će srušiti taj zid.

I... kako ste danas?, upitao je konačno Galin.

Ovo mu je dobro: Kako sam.

Katastrofa, odgovaram, eto kako sam.

Zašto?

O tome bih vam mogao nadugačko i naširoko pričati.

Imamo vremena, kaže on.

Kako tko, jebiga, pomislim. Plus što je vrijeme nekome kompić, a nekome sudac u ringu koji odbrojava posljednje sekunde, da ostanemo još malo kod boksa.

U čemu je problem?, stiglo je pitanje s one strane zida.

Ljudi smrde.

Doktor veli da u ovakvim trenucima trebate lupiti prvo što vam padne na pamet, i onda će se

čvor početi raspetljivati, čvor vašeg mraka razumije se.

Smrde?, pita on.

Da, smrde.

Kako to mislite?

U tramvaju su neki ljudi smrdili, ne na cugu, ili na duhan, već na strah.

Na strah?

Da, na strah.

Strah od čega?

Ne znam... od svega, valjda... života, smrti, takvih stvari. I u onom shopping centru isto, samo buka i strah. Samo kupuju i kupuju, nisam mogao prikriti gađenje, kao da mogu kupiti...

Što?

Vrijeme, vječnost, štajaznam... Odvratni su mi, ali nije stvar u tome.

Nego u čemu?

Zora me je nogirala.

Ahm, kaže on.

I onda dobrom doktoru ispričam tu stvar o Zori, Daničiću, makrou, Lulu i ostalim guzicama i kurvama.

Jeste li razmišljali o tome, upita me kad sam ispričao svoju priču, da konačno preuzmete odgovornost za vlastite postupke?

Odgovornost!, užasnem se. Kakvu odgovornost?

Imate sina, počeo je, i kad biste...

Skočio sam.

Pa ja sam otišao jer sam odgovoran, jer nisam...

Počeo sam se gušiti. Kad mi netko spomene odgovornost, ja se počnem gušiti. Iskolačim oči, sav se zajapurim kad mi neki pametnjaković spomene odgovornost. Što on zna o tome, ovaj bezveznjak s uokvirenom diplomom na zidu. Ova upicanjena pizda u baršunastim rukavicama, što on zna o ičemu? Zna li on kakvi se sve virusi razvijaju u obiteljima, kakve gadne posljedice ostavlja život s... Ta bespomoćna ovisnost klinaca... Ta potreba da nas netko... Vidio sam toliko sjebanih ljudi... A on mi sad ovdje soli pamet...

Jer niste što?, Galin uopće nije impresioniran mojom reakcijom.

Uputim mu pogled, dug i hladan kao transsibirska pruga.

Što vi znate o tome?, upitam ga.

Ja nisam ovdje tema, kaže on mirno.

U pravu je. On nije tema. Koga bi on uopće mogao zanimati. On je plaćeno uho. I ništa više. Jebeno plaćeno uho. Od njega sam kupovao pažnju. Kao što sam od Zore kupovao bliskost. Moglo se toga okolo dobiti i besplatno, ali kako to tek košta, compadre.

Taj besplatni luksuz više si nisam mogao priuštiti.

18.

Tih godina vrijeme je protjecalo rutinski, strogo poštujući kalendar, ponedjeljak, utorak, srijeda, travanj, svibanj, lipanj, sedamdesetpeti, i jebeš takav život u kojem svaki dan ima dvadesetčetiri sata, i svaka godina dvanaest mjeseci, gdje prijestupne godine lupe nešto kontraritma, ali i to je predvidljivo, kao melodije koračnica, bamba-bam-bam-bam-bam-bamba-bam, pa se onda frajer na činelama zezne i lupi nešto bez veze, jer mu se tog jutra netko napio krvi, ili naprosto jer mu je to loš dan, kakvih može biti tristošezdesetpet u godini, i još više, i koje valja prespavati, ili zaboraviti, što upravo činim.

I onda Marika, djevojka jeseni 75'.

Sjedila je za šankom hotela Zlate piesky u Bratislavi, prekriženih nogu, pušila je Chesterfield, imala jamice na obrazima i ne baš besprijekorne zube. Crveni lak na noktima ljuštio se. Moj razrednik, profesor Kralj, stajao je pokraj nje. Naizmjenice je pričao, smijao se i nazdravljao. Bio je opušten, izgledao je dobro, kao što izgleda svaki profesor tjelesnog, k tomu bivši državni prvak u poluteškoj. Te jeseni pošao sam u četvrti razred, bio sam još uvijek junfer, ako vam to išta znači. Sjedio sam tako u fotelji od umjetne kože u kutu hotelskog predvorja, pio pivo, pušio i gledao što profesor Kralj izvodi tamo za šankom. A onda se on okrenuo, ugledao me i viknuo:

Hej, Kalda, imaš li još uvijek onu bocu Zrinskog?

Kimnuo sam, a on je rekao:

Hoćeš li je donijeti u moju sobu?

Opet sam kimnuo, a on je bacio novac na šank, spustio ruku na djevojčino rame i ona je pošla za njim prema stepenicama. Nešto kasnije pokucao sam na vrata njegove sobe i dao mu bocu, a on je namignuo i trznuo glavom. Zavirio sam unutra, a tamo se, leđima okrenuta vratima, svlačila Marika.

Vratio sam se u bar i naručio pivo. Sjedio sam tamo za šankom i tankirao se. Društvo je u međuvremenu otišlo u grad, ali meni se nije išlo s njima, bio sam uznemiren, napet, čekao sam, ne znajući točno što. Pio sam peto ili šesto pivo kad su se profesor Kralj i Marika spustili u bar. Bio sam već poprilično pijan. Jako pijan. Kralj je bio dobro raspoložen, nasmijao se, lupio me po ramenu i upitao hoću li i ja. Ništa nisam rekao, gledao sam Mariku,

ona je gledala kroza me.

Ma daj, rekao je Kralj, ne grize.

Bacio sam novac na šank, spustio ruku na Marikino rame i ona je pošla za mnom prema stepenicama. Okrenuo sam se, a onaj papak od Kralja stajao je tamo i gledao kako mu otfuravam komada.

Je li ostalo išta od one boce?, upitao sam ga.

Ne seri, Kalda, bit ćeš gotov prije nego što počneš.

U hipu sam se otrijeznio kad smo stigli pred vrata moje sobe. Trebala mi je čitava vječnost da drhtavom rukom koja je držala ključ pogodim bravu, upalio sam samo svjetiljku na noćnom ormariću, i onda više nisam znao što bih sa sobom. Stajao sam pokraj prozora i gledao opustjelo šetalište na obali jezera, svjetiljke su, sjećam se, prosipale metalnoplavo svjetlo po pijesku i vodi. Mozak mi je grozničavo radio, nisam bio predvidio tu situaciju, nisam se pripremio, sve je ispalo nabrzaka, i grizao sam se, kao pašče sam se grizao što nisam otišao s društvom u grad, a noćni vjetar mreškao je jezersku vodu.

Ukrao sam tu dvije-tri minute, a onda se postavilo pitanje što sad. Palo mi je na pamet da Mariki kažem da ode, ali to nisam učinio, ne zbog profesora Kralja, ne zbog sebe, već zbog Marike. Mislio sam da ću je time povrijediti, ona za mene nije bila kurva, već djevojka, Marika, i nije mi ni u peti bilo da ona sa mnom nije pošla kao Marika, što je vjerojatno bilo umjetničko ime, već kao kurva, i da bi mi bila jako zahvalna da sam joj samo dao lov i ispratio je do vrata. I tako sam zaigrao igru koju nisam znao, osim ono malo teorije iz druge ruke, iz priča starijih frajera iz kvarta, većinom izmišljenih, zaigrao sam igru koju nikad nisam igrao, čija pravila nisam znao, niti sam ih imao od koga naučiti. Ukratko, pojma nisam imao što bih sa ženom. Ne samo što se seksa tiče, već uopće, pojma nisam imao kako se ophoditi sa ženom. Onih desetak minuta s Vesnom na terasi nedovršene kuće u Dubravi mogao sam zaboraviti, premda sam, uzimajući u obzir Vesninu maštovitu improvizaciju, tada bio u maloj prednosti pred vršnjacima. Godinama sam prizivao u sjećanje Vesninu sliku, a ona je blijedjela, blijedjela, blijedjela... I evo me sad sa živom ženom, k tomu kurvom, a paraliziran sam, sve funkcije su otkazale, osim moždanih, diši, naređuje mi mozak, diši, čovječe, udahni, kaže on, izdahni, udahni-izdahni, a iza mojih leđa je gola kurva, ona kuži zašto oklijevam, i znam da ona to kuži, i to me još više jebe, ali ništa ne poduzimam, niti ona

išta poduzima. Leži na krevetu (okreni se, kaže mi mozak), čujem je kako se češe. Tada sam, u očaju, povukao jedini dobar potez te večeri – iskopao sam iz zaborava jednu izmaštanu varijantu s Vesnom. Okrenuo sam se tako naglo da se Marika stresla, upalio sam sva svjetla, skinuo se, kleknuo pokraj kreveta, obujmio joj bokove i privukao je do ruba madraca. Pred očima mi je pukla njezina pička.

Vidio sam ih na tone u časopisima, vidio sam, otprilike, trećinu Vesnine uživo, ali taj prizor... Svi oni vidici s Velebita, Risnjaka, Himalaje i Glockhorna, sve slikarstvo od Altamire do Dalija i Picassa, sva arhitektura od romanike do secesije, sva ona predantička, antička i ostala plastika, sve je to svjetski telefonski imenik i zapisnik s kongresa filatelista plus godište Narodnih novina u usporedbi s prizorom iz hotela Zlate piesky u jesen sedamdesetpete. Osjećao sam se tada kao da sam progutao meksički kaktus, i zalio ga bocom tequile, i onda čvaknuo svetu gljivu, svetu vodu i svetu kravu.

To je, dakle, ta pička, pomislio sam protrnuvši.

Prstima sam dodirnuo nabubrene tamnosmeđe, gotovo crne usne, a ona se trznula i bolno prostenjala. Marika je, ako je vjerovati znanju koje sam pokupio na ulici, danas bila pošteno izjebana, mora da je radila tri smjene. Kroz miris nekakva parfema probijao se miris trule ribe. Liznuo sam je. Imala je kiselkast, neugodan okus, ni blizu Vesninu okusu, ali je, kažem, veličanstveno izgledala. Marika se pridigla na laktove i gledala me bljedo.

Što je?, upitao sam.

Želiš me oženiti?, pitala je na lošem engleskom.

Odmahnuo sam glavom.

Što onda čekaš, uradi to.

Legao sam na Mariku i ugurao pimpek u njenu umornu pičku. Nije bila vlažna, ni traga Vesninoj vlažnosti koju sam upoznao prstima. Kao da sam ga ugurao u ispranu pamučnu čarapu. Pročitao sam negdje da su babuni svjetski prvaci u brznoj ejakulaciji – penetriraju

dva-tri puta i onda ejakuliraju. Nadmašio sam sve babune te večeri. Gurnuo sam jednom, izvukao, i opet gurnuo, i to je bilo sve. Marika se nasmijala.

To je već bolje, rekla je brišući plahtom bedra.

Gledao sam bez riječi kako se oblači. Kad se obukla, ispružila je ruku i rekla:

Pedeset.

Što pedeset?, upitao sam.

Pedeset dolara.

Posegao sam rukom u torbu, izvukao novčanik...

A, ne! Nije tu bilo nikakvog novčanika. Ne kažem da joj nisam htio dati lov, imao sam mnogo više nego što je tražila, ali bio sam tada toliko izbezumljen da sam, liježući na Mariku prostenjao: Vesna, nikad te neću ostaviti, a kad sam dvije sekunde kasnije svršio, učinilo mi se da čujem glas Jane Birkin, a soba je mirisala na svježe lišće. Nisam, kažem, iz torbe uzeo novčanik, uostalom, bio je u džepu jakne, već sam uzeo staklenku Vegete i pružio je Mariki. Uzela je staklenku, gledala je s nevjericom, a onda je prasnula u histeričan smijeh. Kad se smirila, iz njenih je usta potekla mračna bujica riječi. Ne znam slovački, ali mogao bih se kladiti u što god hoćete da mi je Marika sasula u lice sljedeće:

Ti ljigavi nadojebani kurčiću misliš da me možeš kupiti jednom posranom Vegetom ovo što sam ti upravo pružila vrijedi trilijun tona Vegete i imaš sreće što si tako mlad i što mi se na da zajebavati s tobom inače bih ti na vrat natovarila sve bratislavske svodnike.

Pa je zvznula Vegetu u zid i izjurila iz sobe.

Volio bih da sam joj tada dao pedeset dolara, i da sam se onda spustio u bar i ubijao se pivom čekajući one suhokurce papke da se vrate iz grada. Ali nisam.

Ostao sam u sobi posramljen, zajapuren, uši su mi plamtjele, obrazi, obično posve blijedi i čisti, sa mnom se pubertet nije gadno našalio, obrazi su mi bili tamnoljubičasti, puni krvi, stajao sam gol nasred sobe, na rubu plača, jer bio sam sa ženom, izgubio sam nevinost, i to

je bilo sjajno, ali cijeloj toj priči, cijeloj svečanosti falš ton davala je Vegeta.

Kako ti zvuči rečenica: Jebaćina je bila super, kurva ko bog, zaslužila je Vegetu do posljednjeg zrnca. Ili ovo: Dogovor je bio velika staklenka, ali je tako dobro radila u krevetu, da sam otvorio drugu staklenku (imao sam još jednu u torbi, svi smo nosili jebenu Vegetu gore, jer smo čuli da je Česi i Slovaci plaćaju suhim zlatom) i dao joj dvije žlice trinkzačina. Moram to priznati, jer kako ću inače objasniti svoje sutrašnje ponašanje a da ne ispadnem kreten koji je iz čista mira trčao po Bratislavi uzduž i poprijeko.

Vegeta je loš začim gubitku nevinosti. Danas mi se to čini samo epizodom, ali tada mi je to čupalo nokte i deralo kožu, to što sam gubitak nevinosti platio razbijenom staklenkom začina.

Kad sam se konačno sabrao, obukao sam se, pokupio smrskano staklo i rasuti začim s poda i spustio se u bar.

Profesor Kralj sjedio je u kožnoj fotelji. Mahnuo mi je i ja sam sjeo do njega.

Što je bilo?, pitao je, projurila je ovuda ko Hellas express.

Ništa, rekao sam, tražila je previše.

Znači, nisi...

Jesam, ali nisam joj dao što je tražila.

Dobro izvedeno. Nisam, doduše, slagao, samo sam prešutio istinu. A ujutro je počeo moj maraton po Bratislavi. Tražio sam Mariku. Imao sam samo taj dan na raspolaganju, jer smo sutradan odlazili za Prag, i kako je dan odmicao, mene je sve više hvatala panika. Zaustavio sam se samo jednom, pred izlogom u kojem je bila izložena Leica u zmijskoj koži. Svidio mi se fotoaparat, ušao sam u trgovinu i kupio ga kao da kupujem cigarete, kupovali smo gore, iz obijesti, koještarije, a Leica je stvarno bila lijepa u zmijskoj koži, i opet sam hodao gradom, sve sporije, sve umorniji, a onda sam ispred moravskog restorana u centru nabasao na Mariku. Ugledala me je i zamahnula torbicom, istom onom koju je noć prije, u bijesu, umalo zaboravila u hotelskoj sobi, a ja sam iz džepa izvukao dvije presavijene novčanice od

pedeset dolara i pružio joj ih. Spustila je torbu, uzela jednu novčanicu i odgurnula mi ruku, nasmiješila se i poljubila me u usta (tko kaže da se kurve ne ljube u usta?). Pokazao sam da je hoću fotografirati, kimnula je, i napravio sam svoje prve snimke.

Tada je neki vojnik pokupio Mariku, i kad je nestala iza ugla, znao sam da nije otišla zauvijek, bila je tu, u mojem fotoaparatu, začarana ionima srebra i broma.

19.

Bio je tu taj žuti autobus koji se škripeći zaustavio na nasipu, pokraj telefonske govornice obojene u narančasto. Izišao sam iz autobusa, protegnuo se i osvrnuo uokolo. Pustoš dokle god pogled seže. Samo rijeka, nasip i nisko nebo. Tada je autobus nestao, a potom je zazvonio telefon. Prišao sam govornici i podigao slušalicu.

Tko je to tamo?, upitao je neki muški glas.

Šutio sam, naprežući se da odgonetnem što govori jedan drugi glas koji je dopirao iz pozadine, Zorin glas.

Spustite slušalicu, odmah, rekao je muški glas i nastavio: Neka jedna patrola provjeri tko je to na aparatu broj 91.

Spustio sam slušalicu i zagledao se u ogradu od bodljikave žice podignutu na nasipu, koja se pružala u nedogled. Čudio sam se što je odmah nisam primijetio. Potom sam podigao slušalicu i utipkao Zorin broj telefona. Javio mi se onaj isti glas. Spustio sam slušalicu, ali glas se i dalje čuo iz zvučnika na tijelu aparata.

Gdje je ta patrola!, urlao je.

U tom trenutku naišlo je pet debelih dječaka u narančastim uniformama.

Što radite ovdje?, upitao sam ih.

Ništa, odgovorio je jedan.

Onda odjebite.

Tada je preko nasipa preletio letač na skijama. S lakoćom sam se podigao s nasipa i poletio za njim. Na drugoj obali letač je nestao, pa sam se spustio na ulicu, između prljavih, poderanih pročelja sirotinjskih prizemnica išaranih grafitima. Na ulici nije bilo ljudi, samo pas žutih očiju. Stajao je tamo, nepomičan, i zurio u me.

Nisi trebao podići slušalicu, zarežao je.

I ja se budim oblijepljen znojem i strahom.

Koje olakšanje, jebenti. Kad skužiš da okolo nema debelih klinaca u narančastim uniformama, pasa koji govore i žilavih telefona. Da se i dalje nalaziš u svijetu sivomaslinastih, plavih i maskirnih uniformi, u kojem psi ne govore, ljudi lete uokolo samo kad ih dohvati neka granata, ili automobil-bomba, a telefone vrlo jednostavno možeš ušutkati. Pritiskom na tipku samo prekineš vezu, onako kako tebi Zora svaki put bez riječi učini. I ljut si zbog toga, naravno da si ljut, jer malo je kurvi koje pružaju takvu prvoklasnu bliskost. Kao što je sve manje mjesta na kojima te trebaju.

Dodeš, tako, u neku redakciju, pod uvjetom da se probiješ pokraj portira i tajnica, a tamo ti vele:

Žao nam je, ne trebamo pametnjakoviće, već NORMALNE ljude.

Naravno da ciljaju na tvoju dionicu s Luluinom guzicom i Kitaibelovim jaglacem, i da uopće nisu oduševljeni što vide tvoju njušku. I tako se sve češće događa da o poslu razgovaraš s nekim kincem čije ti ime ništa ne govori, ali to uopće nije važno, više ne. On je urednik, sjedi za stolom opušten, nafutran samopouzdanjem, a s druge strane si ti, pokušavaš ostati hladnokrvan, sačuvati ono malo dostojanstva što ti je preostalo.

A kako bi ti htio da OTUDA izvučemo fotke?, pita te dripac i gadljivo upire prstom u tvoj Nikon F 4.

Kliještima?

I bude ti jasno, jer nisi papak i jer imaš dovoljno onih idiotskih vijuga, bude ti dakle jasno da sad tu možeš izrecitirati Bibliju unatraske, ali da ništa neće promijeniti ono što slijedi. Jer, kao što rekoše, njima su potrebni normalni ljudi, a normalni ljudi

NE petljaju s armenskim princezama

NE voze se tramvajem psihijatru

NE haluciniraju jaglace i velebitske degenije

NE pretvaraju se u bijeli plamen

i, što je najvažnije, oni nipošto

NE sanjaju pse koji govore.

Normalni ljudi

jedino

i isključivo

jedu

razmnožavaju se

odlaze na posao

i izvršavaju naređenja.

I sad se ti možeš držati poslovnog bontona i reći tom dripcu: Ali, cijenjeni kolega, dopustite mi da Vam ukažem na...

Možeš ga, također, poslati u kurac.

Isto ga možeš zviznuti kamerom u glavu.

A možeš izabrati i neku kooperativniju varijantu, to jest poniziti se, što, gutajući slinu, i činiš.

Nema frke, kažeš mu, nabavit ću tu jebenu digitalku.

A on te pogleda s onim nestrpljenjem svojstvenim ljudima koji moraju trošiti riječi na očigledno. I onda ti zada posljednji udarac.

Ne razumiješ, kaže on, ne ta naprava, već TI, TI si stara priča, i tvoje vrijeme je prošlo.

Pas, rekao je Igor kad sam mu kasnije tog jutra uz kavu servirao svoj san. Kakav pas?

Tako, običan pas žutih očiju, rekao sam.

Običan pas žutih očiju, ponovio je Igor. To nije dobar znak.

A zašto to ne bi bio dobar znak?, upitao sam. Što fali psu žutih očiju?

Pas je psihopomp.

Psihopomp?

Pratilac duša u podzemni svijet.

Prvi glas, rekao sam.

Gleda me ispitivački, onim jebenim glečerskim očima, kao da o meni zna nešto o čemu ni sam pojma nemam. Lako moguće, uostalom. Gledajući ga ovakvog, s tankom, gotovo prozirnom kožom napetom na kostima lica, i tim očima... Bio sam jednom na nekim planinskim jezercima gore u Sloveniji. Nekim neprozirnim jezercima uglačane površine starim 8000 godina. I koliko god sam se trudio, nisam unutra ništa mogao nazrijeti, čak ni stabljike lopoča koji su cvali uz obalu. U jednom trenutku, zureći u tu, ne mutnu, već gustu vodu, osjetio sam vrtoglavicu. A onda strah. Pa paniku. Ufurao sam se u to da jezerca uopće nemaju dna, štoviše, da to uopće nisu jezera, već bezdani koji čuvaju... koji čuvaju, zašto ne, tajnu vremena. E, takve su i Igorove oči. I onda još počne mljeti o psima grobarima.

Nije dobro što si sanjao psa, rekao je.

Zajebi tu priču, rekao sam.

U svakom slučaju, rekao je, trebao bi se kloniti telefona. Barem na neko vrijeme.

Ma nemoj, rekao sam. A ti bi se zauvijek trebao kloniti moje kave.

Zašto?

Čuj, zašto? Zato što sam onaj put morao gmizati okolo po ledu, jer si mi potrošio zadnje zrnce.

Ja ne pijem ja sam, rekao je Igor, piješ i ti.

Je li?, rekao sam. A jesi li ikad razmišljao o tome da je mene komada jedan.

Nisam, rekao je Igor. Ali kakve to veze ima?

Kakve to veze ima? Pa takve što sam, očito, uplatio životni aranžman za jednu osobu, eto kakve.

Nije se činilo da je Igora bilo briga za moj životni aranžman. Sudeći prema njegovu pogledu opet je otplovio nekamo, dumao o nekim drugim stvarima. I kad je doveslao natrag:

Zanimljivo, rekao je.

Šta je zanimljivo?

To što ljudi sanjaju.

Bez veze, rekao sam, svi ljudi sanjaju.

Ja ne, rekao je.

Valjda se ne sjećaš svojih snova.

Odmahnuo je glavom.

Ja ne sanjam.

Pričaš gluposti, rekao sam.

Ne pričam gluposti, rekao je blago. Mi munjeni ne sanjamo, mi živimo snove, nama je to normalno stanje. I zato bi mi baš mogao ubuduće posuđivati svoje snove.

Da ti ih posudim?, rekao sam. Kako?

Pričaj mi ih.

20.

A onda je očuh počeo pizditi.

Taj tip mi padne na pamet svaki put kad je neka svinjarija u pitanju. Onaj glas iz narančaste slušalice, evo i sad mi se vraća poput jeke, lako moguće da je to bio njegov glas, petljao se u sve i svašta, a naročito u stvari koje ga se nisu ticale. Isto tako, taj žutooki pas pljunuti je Pero. Pa da, isti podmukli pogled. Slični to na njega, taj prozirni trik s maskiranjem samo da bi me i u snovima mogao progoniti. Osim toga, pero na španjolskom znači pas, što samo pokazuje koliko je nemaštovit taj njegov trik s psom.

No, dobro. Tog ljeta sam maturirao. Nisam se u školi trgao za pobjednički pehar, ali sam čvrsto držao sredinu ljestvice, trica ovdje, četvrtica ondje, sasvim solidan prosjek, trudio sam se koliko sam morao, ni mrvu više.

Jeste li ikad vrištali, a da vas nitko nije čuo? Ovo nema nikakve veze s traženjem solidarnosti, samo vam pokušavam dočarati kako je izgledalo živjeti s mojim očuhom. Sjediti s njim za istim stolom, slušati kako poslije ručka cokće čisteći jezikom zube, ili kako noću stenje na mojoj majci. Jedva sam čekao da se maknem odande. Često sam se pitao gdje ga je stara pokupila. Sumnjao sam na rubriku Osamljena srca. Sigurno je bilo to, jer nije bilo šanse da se ikako drugačije upoznaju. Stara nikud nije izlazila, a on nije imao što tražiti u papirnici na Trgu Republike. Ni u papirnici niti igdje drugdje na ovom svijetu.

Moram ovdje napomenuti da je količina očuhove beznačajnosti bila vrlo značajna. Bio je pomoćnik skladištara u Prvomajskoj i dvadeset je godina, hej, dva-de-set go-di-na, radio bez sekunde bolovanja. Ali to nije sve. Tu su i njegovi hobiji. Izrađivao je one makete od šibica, što je vođeni žig svih papaka na ovom svijetu, ljudi koji ozbiljno vjeruju u to da su zakinuti, da bi njihov život izgledao potpuno drukčije da im je sudbina dala viši startni broj. Njegov stan bio je ispunjen slavolucima pobjede, rimskim arenama, venecijanskim gondolama, a dnevnu sobu krasio je masterpiece, ponos zbirke, jebeni Eiffelov toranj, o kojem je toliko blebetao da se u usporedbi s njegovim naporom, napor Alexandre Gustava činio ništavnim.

Bavio se i filatelijom moj očuh, o da. Satima je čučao nad svojim papirnatim blagom, gordim je glasom pričao staroj kako markice otvaraju horizonte, kako je filatelija prava pustolovina, uzbudljivo putovanje u daleke zemlje i krajeve. O, bože, Pero, kako je to zanimljivo, govorila je ona jer je njena životna misija bila kloniti se neprilika. A da ne spominjem da je imao zalihe svega i svačega, pa se nikad nije dogodilo da stara usred frke ostane bez vanilin šećera, na primjer. Nije se moglo dogoditi ni da vrisne osigurač, a da već iduće sekunde Pero ne izvuče odnekud štemajzl, šmirgl-papir, osigurač, kanticu strojnog ulja, kutiju puceta, iglu, naprstak i hidrocentralu, i da ekspresno ne sredi stvar. Perine pipe nikad nisu uživale u radosti kapanja dulje od petnaest sekundi, i što još da vam kažem o njemu. I mene je pokušao uvući u čarobni svijet šibcarskih umjetnina i pustolovnih markica, ali je svaki put naletio na moj pogled pun najdubljeg nerazumijevanja, pa je na koncu odustao. Zgromljen mojom nezainteresiranošću za životno važna pitanja tipa koja su drvca kvalitetnija, osječka ili travnička, zgražao se:

Nikad ništa od njega, Marija.

Stara je uzdisala i širila ruke.

I još:

Njega uopće ne zanima život.

Stara je kimala glavom u zabrinutim bojama.

Pa onda:

On je osuđen.

Stara je gledala u pod.

A graditelj i pustolov počeo je pizditi jednog svečanog kolovoskog popodneva, u jeku mojih priprema za more. Otvorio je vrata moje sobe, užarenog pravokutnog špajza na zapadnoj strani u kojem je bilo mjesta za krevet, stolić, uzak ormar i ni za što više, posebno ne za njega, koji je taj dan, pokušavši ući, ozbiljno nakanio osporiti neke zakone fizike. Odložio sam vojnički ranac na krevet i stišao radio. U moju sobu se s Radio Luxemburga krčeći probijao Machine Gun i sve je zasmrdjelo na pakao, i zapruđanski zrak, i očuhov dah, i moje raspoloženje.

Spremaš se nekud?, počeo je u falsetu.

Kimnuo sam i stao na prag, spriječivši ga da uđe i njuška po sobi.

Ku'ćeš, ako nije tajna?

Glas mu je podrhtavao, zbog dramatike.

Na more.

Ovako više ne može.

Nisam znao na što misli, kako više ne može i zašto više ne može tako, pa nisam ništa rekao.

A on je nastavio:

Čet'ri godine si ovde, i još mi se nijednom nisi obratio, ništa me upit'o, zamolio, sve radiš na svoju ruku, bla-bla-bla...

Nezahvalan čovjek, taj moj očuh. Na njegovu mjestu drugi bi pišali od sreće, a on se pjeni.

Šutiš, znači priznaješ.

Šta imam priznat, jebote, mislio sam si, kad ne znam što hoćeš, niti o čemu pričaš.

Nisi se upis'o na fakultet.

Točno, konačno je rekao nešto istinito. Pao sam na prijemnom na strojarstvu i nisam pretjerano žalio zbog toga. Nisam uopće žalio zbog toga.

A nećeš ni da te zaposlim u Prvomajskoj.

I to je bilo točno.

I vrijeđa me to što se prema meni ponašaš k'o da sam govno.

Bilo bi super da si govno, mislio sam si. Ovako si još manje od govna, nema te, ne postojiš.

Ne znam o čemu pričate, rekao sam.

Bio sam s njim na vi, da si slučajno ne umisli da smo si dobri.

Pričam o tome da, nakon svega, od tebe ne tražim ništa, osim malo poštovanja.

Kako to mislite nakon svega? Počeo je nabrajati:

Dajem ti krov nad glavom, hranim te, oblačim te...

E, to je već bilo previše.

Samo malo, rekao sam. Hrani me stara, oblačim se sam, a to što stanujem ovdje posljedica je, što se mene tiče, spleta nesretnih okolnosti.

Nesretnih okolnosti?

Točno.

Nesretnih okolnosti?

Išlo mi je na živce njegovo histerično trokiranje.

Da, rekao sam. Uostalom, nisam ja tražio da budem s vama. Vi ste inzistirali na ovome.

Molim?!

Pravio se kao da pojma nema o čemu govorim, kao da spikam finski. Dosadilo mi je, htio sam što prije završiti taj kretenski razgovor.

Dobro ste čuli. Vi ste ovo zakuhali. Ne fukam ja vašu mater, već vi moju. A već ste dovoljno odrasli da znadete da život nije savršen, da sve ima svoju cijenu. U ovom slučaju, ja sam ta cijena, i izvolite je plaćati.

Zurio je u me užasnuto, kao da sam mu pred nosom zapalio Eiffela. I onda, što mislite što je onda učinio?

Pljunuo me je.

Sve bi bilo u redu da me je udario. Ne bih ni trepnuo. Šutke bih podnio udarac, ne zbog stare, ne zbog mira u kući, već zato što on nije postojao, pa me njegov udarac ne bi mogao zaboljeti. Ali ne, on me pljunuo. Njegova pljuvačka bila je stvarnija i bolnija od najjačeg udarca, bio je to iscjedak s one strane crne rupe, provokacija koju nisam mogao otpjeti. Obrisao sam nadlanicom pljuvačku s lica, omirisao je i liznuo. Imala je oduran, kiselkast okus, kakav još nisam osjetio. Stajao je tamo i zaprepašteno gledao moju malu predstavu, a onda sam ga potegao. U glavu. To nije očekivao. Osjetio sam kako mu puca koža na očnom

svodu, krv je šiknula, i prožeo me je snažan osjećaj, ne bijesa, ne trijumfa, već osjećaj sličan orgazmu, kurac mi se bio digao, s nebesa se spuštao strašan zvuk Hendrixove gitare, a on je zacvilio i zateturio, otkrivajući bradu za divlji udarac koji će ga srušiti na pod.

Bio je to klasični K.O.

To ga, međutim, nije naučilo pameti. Čovjek bi očekivao da će se nakon takvog raspleta tip potuliti, ali ne. Čim se uz pomoć stare pridigao, i čim mu je ona zavidala rane, tip je počeo blebetati. Izgleda da mu je udarac aktivirao neki centar za besmislice, jer je počeo predlagati razne gluposti: da pozovu murju, da me strpaju u popravni dom, da me iz ovih stopa izbace na ulicu...

Stara nije htjela ni čuti za to.

On je moj sin, rekla je.

Rekla je to čvrstim glasom, pa ga je pogledala ravno u oči. Njega je to šokiralo, i blenuo je u nju s onim flasterom iznad obrve. Meni to nije bilo čudno. Znao sam da tihi, povučeni ljudi ponekad gadno zakuhaju. Godinama strpljivo stoje u redovima, ljubazni su prema ubiračima teve pretplate, govore da, gospodine dok ih šefovi gaze, šutke plaćaju račun u mesnici iako znaju da ih je mesar prevario... A onda, posve neočekivano, nešto pukne u njima. Pa se popnu na neboder i počnu puškom skidati prolaznike. Objese se bez oprostajnog pisma. Ili utrče u kuću u plamenu i izvuku otamo paraplegičnog starca i njegova paraplegičnog psa. Čitao sam, velim, o takvim slučajevima pa sam samo gledao majku i razmišljao o tome što znači biti nečiji sin.

Ovako ćemo, rekla je pogledavši me. Ti ćeš otići na more, a ja ću već nešto smisliti.

21.

Moj položaj i dalje je bio loš, ali me nada nije napuštala, i to me je bacalo u očaj.

Ta zloglasna nada. Azil za mekušce. Delirična groznica. Drogica za lakovjerne. Ne morate apsolutno ništa učiniti da vas pukne. Samo se prepustite. Nada ne djeluje na one koji se opiru.

Istina, današnji ti je dan, kao i jučerašnji, očajan, čista katastrofa, ali već sutra...

Što je bilo, od sutra više neće biti, i što se činilo, više se neće činiti, i sve će biti novo pod suncem.

Fučkaš Propovjednika, ovo zvuči bolje, a?

Godinama se pokušavam riješiti nade. Ne samo da mi to nije uspjelo, već ta stvar u posljednje vrijeme postaje sve gadnija i gadnija. I evo me kako s Tamarom i Davidom pješaćim do Kraljičina zdenca – kako se vučem kroz ledenu pustoš.

Žaljenja vrijedna činjenica pritom jest da je to zapravo bila moja ideja skuhana na plamenu nade, kak se ono veli. A to je još i dobro, jer kad me zbilja ulovi, kad me zbilja drmne, znam vidjeti Tamaru, sasvim jasno, u trodimenzionalnoj izvedbi, sa zvučnim i ostalim efektima, kako sjedi na sofi, doma, kod mene, i čita Montaignea, a čita ga u originalu jer se i njezin snobizam pokatkad otrgne s lanca, dok David sjedi na podu i poziva me da mu pomognem nešto oko Lego dvorca koji gradi – a sve to samo pokazuje koliko nisko može čovjek pasti kad se nakači na nadu. Inače, velim, u normalnim okolnostima, uopće nije loše, posve sam obični kreten iz susjedstva.

I sjedimo tako na terasi izletišta i pijemo čaj. U planinarskoj jakni, s vunenom kapom na glavi, obraza crvenih od hladnoće, Tamara je lijepa i izgleda sretnom. Smije se nečemu što David priča. Ne čujem ih. Druge su mi stvari u glavi. Tramvajske tračnice, kovanice na dlanu vlažnom od uzbuđenja, tijelo u šinjelu na zamrznutoj cesti, jednom sam sanjao pupčane vrpce kako se ovijaju oko vrata

ljudima

i pretvaraju ih u pse,

taj san mi se vraćao mjesecima,

ali mu nisam dokućio smisao.

David stoji preda mnom i govori nešto. Zurim u oblačiće pare koje izdiše. Isti su kao oblačići koje izdiše Tamara. Ili ljudi za susjednim stolovima. Ili oni psi tamo što se mahnito bacakaju po snijegu.

U čemu je onda štos?

David odlazi do ograde terase, zagrabi rukama snijeg i zagnjuri lice u nj. Pa se sa zanimanjem zagleda u svoje umjetničko djelo. Zadovoljan je, koliko ja razumijem stvari. Čini se da uživa u svakom trenutku. Može to još. Još se nije susreo s nadom. I onda se iznenada čujem kako pitam Tamaru što misli o tome da se ona i David ponovno dosele k meni.

Molim?

Zaprepaštena je, naravno da je zaprepaštena.

Možemo opet pokušati, kažem.

Ne misliš valjda ozbiljno?

Odaje me grč. Jednom mi je Tamara rekla da se u moje srce zabio komadić leda, isto kao onom dječaku iz Snježne kraljice. Da je to tvornička greška, rekla je, moje srce. Uopće nije pretjerala. Ledena igla opet se pomaknula, lice mi se krivi u ružnu grimasu, i Tamara shvaća da se ne šalim.

Jednom je pala na taj štos. Za tu je grimasu pomislila da je ljubav. A bio je to samo grč izazvan strahom da će me odbiti, ismijati moju želju. Preciznije, bila je to nada.

I sad je Tamara nabrušena, jer ovdje joj bivši muž upravo prodaje stare trikove.

Čuj, rekla je, imaš dvije sekunde da se skockaš, inače...

I ja se skockam.

Vraćajući se kući, na Cvjetnom trgu natrčim na Denisa. Denis, za njega se uopće ne može reći da hoda, on napada. Pognutog tijela, predatorske glave koja se pomiče lijevo-desno,

isturene brade, ruku kojima očito nedostaje nešto – neka jurišna puška, recimo AK 47 – i hladnih, sivozelenih očiju koje traže plijen, evo ga kako napreduje preko trga i obrušava se na mene. Dakle, dakle...

Grli me i tapše po plećima, čini se da je sretan što me vidi.

Zdravo, poručniče Štrohal...

Ja nisam sretan što ga vidim. Mrzovoljan sam, muči me što sam izlanuo ono pred Tamarom, možemo opet pokušati, jebote, koji sam ja kreten.

...već sam pomislio da si dezertirao iz života...

...ili si se konačno ukrasio nekim višim činom...

Nisam, stari druže, al ćemo svejedno popiti nešto, hoćemo li?

Sjedimo u kafiću na početku Preradovićeve i pijemo pivo. Bila je isto zima kad smo se upoznali, samo što su vidici bili malčice drukčiji. Otada su nam se putanje često presjecale.

Si čitao u novinama ono da mi nismo Slaveni?, pita Denis.

Tko to mi?, pitam.

Pa mi, Hrvati, veli on.

To se mene ne tiče, rekao sam.

Kako te se ne tiče?

Ja sam Mongol.

Mongol?

Da. Rođen sam s mongolskom pjegom.

Nema veze, kaže Denis. Ali evo šta ja mislim o Hrvatima – naravno da mi nismo Slaveni. Ne samo da nismo Slaveni, mi, buraz, nismo ništa. Hrvati, frkne posprdno, to nije nacionalnost, to je dijagnoza. Pogledaj samo što smo napravili od ove države. Cirkus, eto što smo napravili.

Promrmljao sam nešto, tema koju je nabacivao uopće me nije zanimala. Sjetio sam se da sam zaboravio ponijeti proklete božićne poklone za Tamaru i Davida, pa sam postao još mrzovoljniji. Zurio sam kroz prozor. Dvoje ljudi zastalo je ispred izloga Francuskog kulturnog instituta i gledalo unutra. Onda Denis počne pričati o tome što mu se dešavalo otkad se nismo vidjeli. Uvijek ista vojnička sranja. Koga briga za život nekog poručnika u mirnodopskim uvjetima? Počinje me živcirati to što priča. Što sam uopće tražio na Cvjetnom? Želim samo popiti pivo i otići kući.

Zadnje sam bio u Pakistanu, kaže Denis. U mirovnoj misiji. I sad zamisli ovo, svaka šuš koja ode tamo napreduje, il dobije nekakvu medaljicu. A ja sam dobio, što misliš što?

Slegnuo sam ramenima. Nisam znao što je dobio. Zapravo mi se živo fućkalo za to.

Neku crijevnu bolest. Umalo sam riknuo. Koji sam ja peh!

Šta si radio u Pakistanu?, pitam. Hvatao teroriste?

Kurac smo moj hvatali, veli Denis, samo smo nešto patrolirali. I duvali. Nije to loše mjesto za normalne ljude, znaš. Trave na svakom koraku, raste uz cestu. I ljudi su u redu. Ne fermaju ništa, ono da bi trčali za lovom, krpicama, i tim stvarima. S čim se rode, s tim i umiru, a između toga, ono, žive.

Zašto, pitam ga, zašto onda nisi ostao tamo, kad ti se toliko sviđa?

Zato što ja nisam normalan, kaže oporo. Ja sam jebeni vojnik.

Ništa nisam rekao. Što bi se uopće moglo reći na takvu stvar. On je vojnik. Ja sam ništa. Dan je očajan.

Sad sam u ljubavi s tajnicom pomoćnika ministra obrane, nastavlja Denis svoju vojničku sagu. Čini se da je jako zadovoljna, ali opet... Ako mi to ne upali, ne znam. Strašno je rajca kad je rokam zguza, ispred ogledala, da ti je samo to vidjet. Ja u uniformi s odličjima, beretka, padobranske čizme, držim je za bokove i nabijam, a sve gledam mač i munje na rukavu, orla na grbu. Ženska, čovječe, poludi, dere se, jeca, meša, a ja joj onda ubacim priču o unapređenju, možda bi mogla natuknut šefu nešto o tome. Sve, sve, sve, veli drolja, sve ću učiniti za tebe... Ma...

Odmahne rukom i smiri pogled na mom licu:

Kad smo već kod toga, znaš tko sad lako napreduje u vojsci?

Tko? Pederi?

Popovi, u novije vrijeme u modi su popovi.

Svećenici?

Da.

Pričaš gluposti.

Ma kakvi, čovječe. Svaki kurčev popić čim promoli nos u kasarnu dobije čin bojnika, satnika najmanje. Nekidan mi jedan upadne u kancelariju, bio sam dežurni, kad evo ti njega, i pita me jesam li zainteresiran za pronalazak duhovnog mira? Kako da ne, velim mu, izvolite, sjedite, godinama tražim baš taj mir, samo mi to fali u životu. Frajer sjedne i počne trtljat nešto o ravnoteži, zajedništvu s Bogom i takve gluposti. Gledaj, stari, velim mu ja, moj duhovni mir trenutno remete tri fiksa na kladionici, i ako mi tu možeš nešto pomoć, super, a ako ne, onda odjebi odavde. Okej? Pa pička njemu materina i duhovnom miru.

Otpuhne bijesno i zagleda se kroz prozor kafića. Možda se tamo negdje nalazi taj duhovni mir, ili Bog. Tu nikad ne možeš biti siguran, takve stvari kriju se na najvjerojatnijim mjestima.

Noć se brzo spušta na trg.

Vani se počinju muvati klinci, prethodnice četa koje će kasnije osvojiti grad.

22.

One godine kad sam se otresao očuha, dobio sam ujaka. Znao sam da stara ima brata, spominjala ga je ponekad, kao i svoje roditelje uostalom, ali nikada nisam vidio nikoga od njih. Niti su oni dolazili k nama, niti smo mi išli k njima. Uopće, nama je rijetko tko dolazio u kuću, mi nikome nismo išli u vizite, takvi su običaji vladali u nas. I sad, odjednom, natrčim na ujaka.

Mislim da je najbolje da budeš kod njega dok ne staneš na vlastite noge, rekla je stara.

Pitao sam se kakav je ujak. Gradi li i on palače od drvaca? Može li podnijeti triperaške pipe? Jesu li u njegovu stanu zidovi oko šaltera prljavi? Može li vidjeti mrlju od kave na stolnjaku, a da ne pobjesni?

Vrijeme je da ti kažem još nešto.

Što li će sad smisliti?

Novac od kuće u Dubravi...

Da, što s njim?

Stavila sam ga na knjižicu, za nekakav stan kad se zaposliš.

Nije me bilo briga što će s tim novcem. Što se mene ticalo mogla je njime oblijepiti zidove ili kupiti Peri sto tona šibica, svejedno. Nisam previše mario za novac. Ništa od onoga što sam želio nisam mogao kupiti novcem. Ni onda, ni danas. Dugo sam vremena skupljao stripove, tamo u Dubravi. Imao sam čitava godišta Tarzana, Čelične pandže, Diabolika, Ironsidea i sličnih stvari. A onda sam jednog dana ulovio sebe kako stojim pred neboderima stripova u svojoj sobi i pitam se što će mi sve to? Želim li da to jednom padne na mene dok spavam i uguši me? Kasnije su u školi upirali prstom u mene, to je ona budala koji je podijelio sve svoje stripove. Otada knjige posuđujem u knjižnicama. Glazbu slušam na radiju. Filmove gledam u kinima. Žalim ljude koji te stvari čuvaju na policama.

Dobro, rekao sam ravnodušno, a ona me je pogledala onim Perinim on-je-osuđen pogledom.

Ujaka nisam tako zamišljao. Visok, mršav, dugokos muškarac, brade prošarane sjedinama, u ispranom traper kombinezonu.

Hm, dakle, ti si taj bombarder, rekao je promuklim, duhanskim glasom znatizeljno me promatrajući.

Oborio sam pogled. Bilo mi je neugodno. Nekome tko traži smještaj nije baš najbolja preporuka to što je nokautirao bivšeg stanodavca.

No, dobro, nasmijao se, jedan razbijen nos više ili manje, što je to u obitelji?

Osim što je bio pravnik, ujak je bio i homoseksualac. Rekao mi je to čim se stara, popivši nabrzaka kavu (Hoćeš li kavu, sestrice, ili ćeš nešto jače), odvidala od nas. Stajala je tamo u hodniku, i suze su joj se skupljale u kutovima očiju (Ajde, ajde, sestrice, nitko nije umro), a ja sam gledao nekamo iznad njezinih ramena i razmišljao o tome ne plače li ona zato što se vraća u Perin stan.

Pretpostavljam da si zbunjen ovime što se događa, rekao je ujak pričekavši da utihnu majčini koraci na stubama.

Pa, ne baš, rekao sam. To jest, još nisam razmislio o svemu.

Hoćeš i ti?, pokazao je na bocu ispunjenu travama i zelenosmeđom tekućinom.

Može, rekao sam.

Dobro, rekao je natočivši nam. Za početak mogu ti reći da nemam ništa protiv toga što si ovdje. Živio, podigao je čašicu.

Živio, rekao sam i otpio gutljaj.

S Brača je, on je eksao svoju. A hoćemo li obojica biti sretni zbog toga, ili ćemo požaliti, no, to ćemo već vidjeti, zar ne?

Valjda, rekao sam.

U svakom slučaju ja te ne želim dodatno zbunjivati, pa ću ti odmah reći nešto što bi ti ionako ubrzo otkrio.

Pogledao sam ga.

Ja sam homoseksualac, rekao je.

Rekao je to bez nelagode, ustezanja ili stida, što se moglo očekivati s obzirom na situaciju. Rekao je to monotonim, ravnodušnim glasom, kakvim se naručuje kava ili kupuju novine, gledajući me pritom ispitivački, onako kako me je gledala Vesna na deki one kuće u Dubravi.

To je u redu, rekao sam ne znajući što drugo da kažem.

Bio sam zbunjen. Ali ne zbog toga što je ujak rekao da je homić, već zbog same činjenice da mi je to rekao. Bilo mi je jasno da oca nije rodila kanta za smeće, ali on nikad nije pričao o sebi, svojim roditeljima niti išta slično. On uopće nije pričao. Kao da nije imao prošlost, kao da je došao niotkuda, neki vanzemaljac koji je tresnuo na Zemlju i izgubio pamćenje. Ni stara nije puno pričala o sebi. Vjerojatno zato što nije imala što reći. Ona nije živjela, ona je podnosila život. Znala je da je to putovanje od točke A do točke B i ona je putovala šutke, tražeći najlakši put na kojem neće biti previše zamki i iznenađenja.

Dobro, to smo sredili, ujak se činio zadovoljnim mojom reakcijom. I još nešto, i dalje me je gledao u oči.

Da?

Ovdje nećeš naći oca, ako to slučajno tražiš.

Ma kakvi, počeo sam se nekontrolirano smijati, jer mi je bila jako smiješna ta pomisao, to da ja trčkaram okolo i tražim oca, a i rakija je učinila svoje.

Ujak me je gledao, kao koji mu je klinac sad, a mene nije bilo briga ni za što, samo sam vrištao od smijeha.

Ovdje nema nekih posebnih pravila i kućnog reda, rekao je kad sam se konačno sredio, samo me ne smiješ tući.

Taj dan poslije ručka sjedili smo u dnevnoj sobi, pili pivo i pušili, svatko sa svojim mislima.

Ovo je čudan svijet, Ivane, rekao je ujak prenuvši se iz drijemeža.

Prenuo sam se i ja. Bilo mi je neobično da me netko oslovljava imenom. Tako me je zvala samo stara, svi ostali zvali su me prezimenom. Kalda. Bio sam čovjek kojeg je napustilo ime.

Tvoj djed, nastavio je ujak, odrekao se tvoje majke jer se nije vjenčala u crkvi, a nije se odrekao mene, pедера.

Nisam to znao, rekao sam. Mama nije puno pričala o njemu.

Vjerujem da nije, rekao je. Za njega je homoseksualnost bila nezamisliv zločin. Biblija je puna uputstava što i kako s pederima, od kastracije do lomače. Pa ipak, kažem, stari me se nije odrekao. Smatrao me nakazom, božjom greškom, koji je ne svojom voljom takav kakav jest. Ali ono što je učinila tvoja majka! Smatrao je da je ona prezrevši sedmi sakrament svjesno okrenula leđa Bogu, pljunula mu u lice.

Ne znam, mene nisu pilali vjerom niti ičim sličnim, rekao sam. Meni to uopće nije važno.

Što je tebi važno?, upitao je.

Razmislio sam malo o tome.

Ne znam, rekao sam iskreno.

Ujak se nasmijao.

Ti si normalan, rekao je. Za tebe još ima nade. Ali tvom je djedu to bilo važno. Što se njega ticalo, tvoja majka je umrla odbivši crkveno vjenčanje. Bio je fanatik, imao je više smisla za smrt nego za život.

I što je s njim, gdje je on?

Umro je lani.

A... baka?, upitao sam oklijevajući. Bilo mi je neobično nazvati tako ženu koju uopće nisam poznavao.

Ona je davno umrla.

Je li i ona bila fanatik?

Ona je bila njegova žena.

Cijelo to vrijeme dok smo razgovarali kopkala me jedna stvar – stara nije sklona

dramatičnim potezima, a ipak je otpilila svoje starce. Rekao sam to ujaku.

Htjela je pobjeći od oca, rekao je. I nije pitala koliko to košta.

Zar je djed bio baš tako opak?, pitao sam.

U neku ruku jest, rekao je ujak motajući cigaretu. Dizao je frku oko najmanje sitnice. Suknja do koljena, kauguma, sjenilo za oči, u svemu je vidio Sotonine prste. A da ne pričam o seksu. Samo u crkvenom braku i samo zbog štancanja novog Božjeg sluga! Vjerujem da je on ševio samo dvaput u životu. Prvi put Marija, drugi put ja. Premda, da je malo više vježbao, možda bismo Marija i ja ispali drukčije.

I onda se mama bacila u naručje tipu poput mog oca, rekao sam. To mi se ne čini osobito pametnim.

Tko kaže da je pametno, rekao je ujak. Ali da je tada naletjela na nekog Eskima, još bolje. Htjela je zbrisati što dalje od oca.

Stvarno, kako su se njih dvoje upoznali?

Ne znam. U crkvi sigurno nisu. I lakše malo s tim pitanjima, jebemu, zar ti Marija nije ništa pričala?

Ništa, rekao sam.

Pa smo si malo uzeli time out, pušili i slušali kako voda klokoće u zidovima.

Kakav je inače bio?, upitao sam.

Misliš, tvoj otac?

Da.

Najobičniji jebivjetar, rekao bih.

Gdje su njegovi roditelji?

Koliko znam, on je siroče. Odrastao je u domu.

Situacija je lošija nego što sam mislio.

Lošija, bolja, nije važno. Takva je kakva jest.

23.

Danima ne izlazim iz stana. Što bih uopće radio vani? Grijao promrzle kurve u Gajevoj?

“U unutrašnjosti će približavanje ciklone uzrokovati pogoršanje biometeoroloških prilika. Kod meteoropata bi se stoga mogla pojaviti glavobolja i nervoza, a kod reumatičara su mogući bolovi. Poteškoće mogu očekivati i srčani bolesnici te astmatičari.”

U pizdu, ništa o neurotičarima.

A onaj izlet s Tamarom i Davidom baš me je dobro naćeo. Nakon toga samo sam razmišljao o prošlosti, propuštenim prilikama i krivim potezima, ili još gore, o novim mogućnostima. A to rastaće čovjeka, polako ga pretvara u prah.

Možemo okretati stvar kako god hoćemo, ali mi nismo ništa drugo već stari, izlizani koferi puni sjećanja, koji se raspadnu kad negdje nabasaju jedni na druge. Raspadnemo se samo tako, a sjećanja se prosu, i proganjaju nas poslije satima, danima, mjesecima.

Stvarno, što bih uopće radio vani?

Trošio energiju bez veze?

Sve što potrošiš, moraš nadoknaditi, i što više trošiš, više ti treba, jednostavna omća u kojoj se guši pet milijardi izbezumljenih dvonožaca. Uopće, sve je manje razloga da pokazujem svoju njušku naokolo. Mršavo lice puno bora, oči skrivene u tamnim dupljama, staru kožu koja je prestala proizvoditi melanin, i sve više sijedih u bradi i kosi. Nekidan sam i među stidnim dlačicama otkrio jednu sijedu. Tužan prizor, moram priznati. Sve one djevojke koje sam uzaludno želio, sve moje fatalne, jalove ljubavi, pomislio sam, jesu li njihovi pubesi isto prošarani sijedima?

Tamo u Dubravi, kad je televizija još bila crno-bijela, a takav je bio i život... kad sam bio ludi klinac čiji su se osjećaji znali tako snažno uzburkati zbog one djevojčice iz Kanarinske ulice... da me je samo bilo priključiti na neki mjerač osjećaja, taj bi eksplodirao. A nakon euforije uslijedila bi još gora faza, beskrajno blaženstvo, koje bi me proželo do vrha najmanje dlačice, i danima sam levitirao poput onih svetaca, uvjeren da će taj osjećaj trajati,

trajati, trajati...

Najmanja vremenska jedinica bila mi je vječnost.

A onda, jednog dana, ugledam je na ulici s nekim tipom, drže se za ruke. I moji osjećaji dobiju epileptični napadaj. A pritom se na površini ništa ne vidi. Koža je glatka, lice mirno, ruke mirne, ali unutra to sve vrije, pjeni se, ruši, rasprskava i urliče, i moje glasnice mogle bi proizvesti vrisak koji će rascijepiti galaksiju, ali

ali kurac

moraš bit tiho

jer stari spava

ili slaže negdje poker kraljeva

ili pije u Kazališnoj kavani

(gdje god bio – ziher će čuti tvoj vrisak

i to mu se neće svidjeti)

a stara

ona će izvjesiti onu svoju zabrinutu facu

od koje ti se povraća

i zato budi tiho

zatvori sve izlaze i prolaze

da tvoj poraz ne izađe na slobodu

da tvoj bijes umre unutra

od gladi

Zvono na vratima.

Ne, Igore, ne danas. Danas ne želim na tebe trošiti kavu i vrijeme.

Evo što ću.

Skuhat ću kavu, imam je dovoljno, onaj put kupio sam pet velikih limenki instant kave, i zapaliti cigarillos. Pušit ću i čitati. Čitat ću Parceliranje neba.

To je knjiga o letenju unatraske, o sjenama u tami, i takvim stvarima. Ima tamo nešto i o tvojima očima, Igore.

Slušaj ovo: "Zar se u tebe nikad nije zarinuo taj bezizražajni pogled, taj pogled vječnosti, kad se čini da te ptica, umjesto da se usredotoči izravno na tebe, uporno buši svojim zurenjem, kao da si proziran, kao da ti može vidjeti dušu, sjenu iza tebe, kao da komunicira s tvojim doppelgängerom, pripremajući se za mistično sjedinjenje, pripremajući se da odleti u besmrtnost, ili da iskopa oči tvog anđela čuvara i pojede ih?"

To su tvoje oči, Igore. Ti imaš oči ptice. Od tvog pogleda podilaze me žmarci. Mogu slušati tvoja naklapanja, to uopće nije problem, ali dopustiti da mi se zarivaš u dušu...!

Žao mi je, danas nikako ne, drugi put, kad budem čvršći nego što to trenutno jesam. Umjesto toga, rekoh, pušit ću i čitati Parceliranje neba. Danas je dobar dan za tu knjigu.

Dobio sam je od čovjeka koji je procvjetao na Bijeloj cesti. Kažem procvjetao, jer se to dobro uklapa u niz Lipa – Orašac – Bistrica – Potočani. Tako nevini nazivi sela na Bijeloj cesti, planinskoj ruti do Srednje Bosne.

Službena verzija glasila je: Nestao.

A nestao je tako što su ga zaustavile uniforme, odvele ga ustranu, ispalile mu rafal iz kalašnjikova u glavu, i bacile ga u jarak. Standardni postupak nestanuća posljednjeg desetljeća dvadesetog stoljeća na Balkanu.

Zvao se Tim Haring.

Bio je fotograf.

Upoznao sam ga u zimu devedeset prve... Stvarno, sjećate li se još te zime?

Jednom sam to upitao doktora Galina. Razgovarali smo o mome poslu, dobri doktor donekle je i kužio zašto ne želim fotografirati Lulu i ostale fufice, ali mu nikako nije bilo jasno zašto toliko želim fotografirati jaglace, degenije i ostale biljke. I onda sam ga upitao sjeća li se te zime.

Zašto me to pitate?, uzvratio je protupitanjem.

Klasičan primjerak psihića, ako još niste shvatili. Ne želi odgovoriti na pitanje. A kad ga malo žešće pritisnete, samo se napravi mutavim.

Pitam vas to jer sam tada odlično živio od vaše gladi, rekao sam.

Nemam pojma o čemu govorite, rekao je.

Eto, što sam vam rekao.

Govorim o gladi za nesrećom, rekao sam.

Nije priznao, naravno. Kao što ni vi to nećete priznati. A kako ste se samo bili navukli. Nije važno je li raskomadano, ranjeno, spaljeno, minirano, pretučeno, slomljeno, silovano, samo neka je dovoljno oštro, i u ful-koloru. I tisuću fotografa trčalo je okolo u potrazi za fotografijama koje će vas drmnuti. Usrećiti vas. Učiniti vaše živote vrjednijima. Samo zato jer je opet netko drugi, a ne vi, silovan, slomljen, pretučen, raskomadan, probušen, srušen. Jer ste osjećali da je granata koja je raskomadala čovjeka s fotografije ustvari promašila vas.

Taj dan nisam bio neke naročite sreće. Nekoliko vojnika poziralo mi je kod spaljene benzinske pumpe u Vinkovcima. Snimio sam i ženu amputirane noge ispred fasade izbušene gelerima, ali sve je to bila limunadica, već viđena limunadica. Pa sam sjeo u auto i počeo se vozikati očajnički tražeći nešto jače, nešto što će vam zbilja spržiti mozak.

Vozio sam polako, spuštenih prozora, osluškujući, kako je bilo moderno voziti tih dana, kad je pred auto iskočio neki tip. Neki ratoborni tip u istočnonjemačkoj zimskoj uniformi bez oznaka. Tip koji, pokazalo se, uopće nije imao osjećaj za vaše želje i potrebe. Sjurio se odnekud na cestu i počeo mahati, pokazujući rukom u smjeru iz kojeg sam došao.

Hej, ti! Natrag!

U drugoj ruci držao je kalašnjikov.

Fotograf, rekao sam pokazujući mu novinarsku iskaznicu.

Boli me kurac tko si! Možeš bit i papa! Natrag!

Konačno je dočekaio svojih pet minuta. Danima je čučao u podrumu, u mraku, pod granatama, isprepadan, neispavan, u iščekivanju pješackog napada, živčan, i sad mu je, očito, svega bilo dosta, pa se iskaljivao na meni. Ništa mu nisam učinio; štoviše, uopće se nismo poznavali. Ipak, urlao je na mene.

Mogao sam ga razumjeti, zapravo. Osim raznih nevolja i sranja, tamo nije bilo nekih drugih zanimljivosti. Nečega što bi mu odvuklo pažnju od prpe za vlastiti život, razonodilo ga. Zadovoljstva i sreće nema na takvim mjestima. Moglo ih se pronaći, možda, u natruhama, zbijene u cigareti, u nekoj boci, u kratkim trenucima sna, takvim stvarima. Zato mi uopće nije bilo do rasprave s njim. Što bi ga koštalo da me premlati, tu, nasred ceste? Ili da me rokne. Mnogo je metaka tih dana zujalo uokolo i nitko ne bi postavljao suvišna pitanja oko nekog fotografa. Sam si je kriv, nitko ga nije zvao, razumijete?

Bez riječi sam, dakle, okrenuo automobil i krenuo natrag, a onda sam ga opet čuo:

Čekaj! Čekaj, jebote!

Poslušao sam ga, nisam imao druge. Utrčao je u neku kuću. Trenutak kasnije izašao je otamo s nekim civilom.

Vodi ga odavde, rekao je.

Civil je slegnuo ramenima, ubacio ruksak na zadnje sjedalo i uvalio mi se u auto kao da se ukrcava u taksi, kao da ga se ta strka uopće ne tiče.

Tim, pružio mi je ruku.

Ali, opet sam odlutao, a to nije dobro, jer Tima više nema, kao što nema ni kina Partizan, ali sad ne vrijedi plakati. Nismo se valjda u međuvremenu pretvorili u neke plačipičke.

24.

Imao sam, dakle, osamnaest godina i ovakvu situaciju: staru koja je zbrisala od oca-vjerskog fanatika, i nakačila se na kockara, koji je kasnije zbrisao od nas, pa se ona nakačila na pomoćnika skladištara, kojeg sam nokautirao i završio kod ujaka homića.

Osamnaest godina! Mnogi su u toj dobi svašta postigli. Clay aka Ali u osamnaestoj je bio olimpijski pobjednik u poluteškoj. Ili još bolje, Boris Becker je u sedamnaestoj osvojio Wimbledon. A Rimbaud je u dvadesetoj prestao pisati i odskitao u Afriku, i da ne pričam dalje. A ja?

Ja još nisam ništa ni počeo, samo sam se bezvoljno motao oko startne linije. Doduše, to je još uvijek bolje od onoga što je napravio Marijan, naš susjed u Dubravi, koji je u devetnaestoj zaradio dvije godine zbog razbojništva. Ili Surla, on je isto dobio tri i nešto zbog provala. Surla i Marijan bili su naši heroji na isti način na koji su to bili Clay, Pele ili Diabolic, samo što su njih dvojica bili stvarni. Vidali smo ih na ulici, ispred kina Bratstvo ili na terasi Tri hrasta, pričali su i smijali se kao da cijeli svijet pripada samo njima, i svaki je klinac bio sretan kad bi ga jedan od njih zatražio kakvu sitnu uslugu, tipa odi mi po cigarete ili odnesi ovo mojoj staroj. Mene je Marijan jednom potapšao po ramenu, dobar si ti, rekao je, i cijelo to ljeto nisam tu majicu skidao sa sebe.

Za dečka iz Dubrave, koji je usto nekoliko godina proveo u domu umjetnika-šibicara, ujakov stan u Teslinoj ulici bio je lagano pretenciozan. Visoki stropovi ukrašeni štukaturama, pa mozaični parketi i crne i bijele pločice, pa ormari za knjige od smokvina i maslinova drveta, pa sekreter od palisandrovine, pa oslikane komode, pa željezni stolić za kavu s mramornom plohom, pa radni stol krhak poput paučine, pa stolne lampe sa sjenilima od porculana, stakla... Takva mjesta izazivaju paranoju. Stalno imaš osjećaj da ćeš nešto razbiti i prouzročiti tako nenadoknadivu štetu vlasniku i svjetskoj baštini. Ili da ćeš se jedno jutro probuditi i ugledati turiste kako bleje u tebe, a vodič im objašnjava: "Plakat koji vidite iznad kreveta, Buthaudov je plakat za salon Zajednice umjetničkih dekoratera iz 1931., a onaj sat od plavog stakla..."

Čista paranoja, kažem. Uhvatiš se kako sve češće razmišljaš o ljudima koji su tu nekad živjeli. Nosili su cilindre, vozili se konjskim tramvajem, posjećivali kurve u Tkalčićevoj i

zalazili na mjesta koja se spominju u starim knjigama, kao Kruna ugarska ili Klub-Cabaret. Spavali su u sobi u kojoj ti spavaš, umivali se u kupaonici u kojoj se ti umivaš, gledali kroz prozore kroz koje ti gledaš, jeli su ovdje, čitali novine, sanjali, fukali se, a onda su iščezli, ostavljajući za sobom miris vlage, plijesni i dima.

Osjećao sam da se zaplićem u mrežu života onih koji su tu živjeli prije mene. Da se gušim u njihovim bolestima i noćnim morama. A to mi se, moram li to uopće reći, nije sviđalo.

Nama u Dubravi nitko nije dolazio, to sam već rekao. Ista stvar je bila i u Zaprudju. Očuhov stan bio je pun opakih žutih mrava koji su s armiranobetonskim pločama stigli iz Rusije. Ruski mravi, domaće muhe, komarci, žohari, paukovi i grinje, Pero, stara i ja, to su otprilike sva živa bića koja su zalazila u taj stan. Ljudi tamo nisu dolazili, u svakom slučaju.

Kod ujaka je, međutim, bilo vrlo prometno. Stalno je netko dolazio. Uglavnom papagajski brbljiva, bučna škvadra kojoj je bilo do zezancije i cuge, tetkice i veseljaci.

Jednom su se, međutim, u stan ušuljala trojica za koje sam iz prve shvatio da nisu standardna ekipa, to jest tetkice i veseljaci. Ta trojica bili su neki ozbiljni tipovi. Napuhano konspirativno ozbiljni, ako razumijete o čemu pričam. Kao oni ilegalci iz partizanskih filmova. Nije im bilo drago što me tu vide, a onda je ujak rekao da sam ja u redu, to jest da sam njegov nećak. To ih je umirilo. Cijelo popodne sjedili su u dnevnoj sobi i pričali. Pričali su tiho, ali povremeno bi podigli glasove i do mojih ušiju stizale su ovakve stvari:

...vampiri sišu hrvatsku krv... otima 75 posto proizvodnje... crvena kuga... turska varošica... zarobljeni, podjarmljeni, nezadovoljni... pokret za rušenje... s prijateljima i neprijateljima... na povijesnom području...

Nije mi imalo baš mnogo smisla to o čemu su oni pričali. Pitao sam se tko su ti ogorčeni ljudi? I zašto su toliko ogorčeni? Što ujak radi s njima?

Ispalo je da su to ujakovi stari poznanici. Štoviše, da je jedan od njih njegov daljnji rođak, ujčević ili tako nekako, a da su sva trojica bili u maspoku.

To maspokovci?!

Oni koje sam kao klinac u Dubravi zamišljao kao heroje. Kako plamte na barikadama kao Gavroche. Kako se bore kao indijanski ratnici. Kako su opaki kao dečki iz Tri hrasta.

Ovi uopće nisu izgledali tako. Dapače. Izgledali su kao općinski pisari, oči su im bile suhe, mrtve, i izgovarali su riječi koje ništa ne znače. Još gore, sličili su ljudima, imali su ljudsku ljušturu i sve to, ali je unutra sve bilo prazno, mrtvo. Tako su mi izgledali. Rekao sam to ujaku.

Nemoj tako, rekao je on, mnogo su propatili.

Pitao sam ga gdje su to tako propatili.

U zatvoru, rekao je.

Zašto su bili u zatvoru, pitao sam, zar su ubili nekoga, ili maznuli pare?

Ti stvarno ne znaš o čemu se tada radilo?, upitao me je ujak.

Odmahnuo sam glavom.

Ukratko, rekao je, tražili su promjene u Hrvatskoj, više sloboda, takve stvari.

Što nam to fali ovdje?, pitao sam i dalje ne shvaćajući u čemu je problem.

Ujak je uzdahnuo.

Pa, na primjer, ne možemo slobodno govoriti što mislimo.

Koja glupost, pomislio sam, pa svatko može blebetati što god mu padne na pamet. Ali ništa nisam rekao. Ta tema nije me zanimala, uopće nije bila vrijedna razgovora.

Kad danas razmišljam o tome, stvar je zapravo vrlo jednostavna. Ti tipovi i ja zirkali smo van kroz različite oči, koje je svatko poštelao po vlastitoj mjeri, i svatko je vidio nešto drugo. Tamo gdje sam ja vidio žensku, oni su vidjeli Hrvaticu. Ja sam vidio cice za pipanje i ljubljenje, a oni grudi dojilje. I tako dalje. Onda su oni malo zirkali kroz zatvorske rešetke, a ja kroz izlog Turista i sličnih mjesta. I opet se vidik razlikovao. Njima je bilo do slobode blebetanja, i gledali su kako da je se dočepaju. Meni je bilo do cura, pa sam se trudio s tim u vezi. Svatko ima svoje prioritete.

Vesna, Carla, Marika i Dubravka, cura iz tekstilne škole s afro frizurom, koju sam mjesecima tankao gin-tonicom u Matchballu, a nisam se bio mrdnuo dalje od njezinih sisica tamo u svlačionicama srednjoškolskog igrališta, to su bile četiri mršave recke u mojoj ljubavnoj tekici. A već sam imao osamnaest godina. Te godine nisam se upisao na fakultet, mislim da

sam to već spomenuo. Dane sam provodio u skitnji ili u knjižnici na Cvjetnom, gdje sam bez ikakva reda uzimao knjige i po cijeli dan čitao. Pročitao sam tako i jednu knjigu o Sargaškom moru, s legendama o algama koje su zarobljavale jedrenjake, i mornari su na njima umirali u agoniji. Nekako mi se činilo da su sve ove kuće okovani jedrenjaci u kojima ljudi skapavaju u agoniji, to sam zapravo htio reći kad sam maloprije govorio o tome kako sam se osjećao u ujakovom stanu.

Stara je dolazila jednom mjesečno. Prvo bi obavila službeni dio, koverta s novcem za ujaka, novac bez koverta za mene.

Ne treba mi, rekao bih svaki put.

Nek ti se nađe, rekla bi ona.

A onda smo sjeli i pili kavu. Nismo mnogo razgovarali. Nismo imali o čemu.

Kako si?

Dobro.

Ne boli te ništa?

Ne.

Kako je Josip? (Ovo je pitala kad ujak nije bio doma.)

Dobro je.

Treba li ti išta?

Ne treba.

Misliš li dogodne upisati neki fakultet?

Ne znam.

Koji ćeš?

Ne znam.

I sve takve stvari. Onda bi ona naglo ustala, dograbila torbicu, grčevito mi stisla, ne ruku, već prste, pogledala me u oči i otišla.

Dan je tada postajao ljepši. Pipa u kuhinji počela bi opet kapati. Automobili bi opet počeli trubiti. Život je opet imao nekog smisla.

25.

A onda me je Igor prestao terorizirati. Nije mi se više na stubištu unosio u lice, zvonio mi na vratima, pio moju kavu. Ispario. Vjerojatno su ga vratili natrag u ludnicu, mislio sam. Ili na neko slično mjesto, da mu malčice zamute one kristalne oči.

Uglavnom, zima je prolazila. Bilo je tu mnogo sumornih dana, hladnih vjetrova, ledenih kiša, ali i pokoji dobar trenutak. Kao kad bi nazvali i pitali za neki proizvod, neku kremu za lice ili nešto slično, a ja bih odgovorio da ne znam za to, ali da sam baš razmišljao o tome kako bih si rado nabavio nešto takvo, pa mi je onda glas pričao o svojstvima tog proizvoda i o njegovim prednostima u odnosu na konkurentske proizvode. Tako smo mi sasvim lijepo razgovarali, otvoreno, srdačno, bez zadnjih namjera. I premda sam ih na kraju odbijao, nisam imao osjećaj da mi pričaju o nečemu što me se ne tiče. Zbog čega sam prestao čitati novine. Kao da se tamo govori o ičemu drugom osim o stvarima koje me se uopće ne tiču. Davno je prošlo vrijeme kad su drugi pogađali ono što osjećam. Koliko ti se puta desilo da osjećaš nešto što ne možeš imenovati? I onda pročitaš to negdje, ili čuješ kako netko o tome priča u tramvaju, i to savršeno legne u tvoju lubanju i kožu, uopće te ne žulja, i pomisliš: Dodavola, kako je to istinito.

Inače, ujutro sam ustajao, pio kavu, pušio, kašljao i gledao kroz prozor. Sunce se raspalo negdje u svemiru. Stabla su bila prekrivena injem. Iz niskoga čeličnog neba sipila je čađa.

Ipak, vani se odvijao život. Bilo je tu svakakvih prizora. Na primjer: Muškarac bijele kose hoda preko parkirališta. Oko nogu mu se plete glavati terijer, repa poput antene. Žena u smeđem kaputu ubacuje novine u kontejner za papir. Muškarac u jarkocrvenoj skijaškoj jakni struže led s prozora automobila. Djeca iz vrtića u koloni stupaju pločnikom. Dobro im je, izgleda. Smiju se. Pojma nemaju što ih čeka iza ugla.

Ali, velim, nisam samo besposleno buljio kroz prozor. Jedan dan zazvonio je telefon. Bila je Tamara.

Kako si?, pitala je.

Dobro, rekao sam.

Što radiš?

Imam neke poklone za vas. Kakve poklone?

Božićne, stalno zaboravljam na njih, rekao sam, zatajivši da sam u međuvremenu popio Adamov poklon.

Ali, Božić je davno prošao, kaže Tamara.

Nema veze. Ovo su bezvremeni pokloni.

U međuvremenu sam otkazao doktoru Galinu. Nisam ga više mogao plaćati. A i bio mi ga je pun kufer. Njega i njegove pametne face. Zapravo mi ga je Tamara preporučila, jer da će me to srediti i skockati, pomoći mi da se bolje osjećam. Ali ja se nisam bolje osjećao. Samo mi je lova kopnila.

Nazvao sam ga i rekao mu da neko vrijeme neću dolaziti jer sam usred nekih važnih stvari, posao i to.

Ma nemojte, rekao je.

Javit ću vam se kad završim s ovim.

Naravno.

Glas mu je bio podrugljiv. Pizda me prokužila, znao je da sam švorc. No, to mi nije bilo važno. Važno je da sam na pravom putu.

Sad sam na pravom putu, rekao sam i prekinuo vezu.

Neki drugi dan opet je zazvonio telefon. Nisam se javio.

Jedno jutro digao sam se iz kreveta i osjetio kako me srce divljački udara po rebrima. Koža mi je plamtjela, znojio sam se i drhtao, a noge me nisu najbolje slušale. Plus što sam se gušio u kašlju i sluzi. Otišao sam u kupaonicu i ispljunuo u umivaonik. Sluzava svilenožuta

pljuvačka bila je prošarana crvenim žilicama i flekama. Grlo mi je otišlo kvragu, pomislio sam, prokleti duhan, morat ću to malo smanjiti, pripaziti na sebe. Oprao sam zube, umio se i otišao u kuhinju. Glad, naglo sam osjetio strašnu glad. Sve u meni urlalo je od gladi, svaka kost, mišić, svaka kaplja krvi. Pretražio sam hladnjak, police i ormariće u kuhinji, i nisam pronašao ništa za jelo. Nisam se mogao sjetiti kad sam zadnji put jeo.

Prodavačica u mini-marketu odložila je novine na pult i pogledala me. Obrazi su joj bili prošarani crvenim pjegama. Imala je kratke, tupe prste i izgrižene nokte. Nisam se mogao kontrolirati, srce mi je lupalo, ruke se tresle. Povrh svega – teško sam disao.

Jeste li dobro?, upitala je.

Ma kakvi, zahroptao sam neljubazno i počeo diktirati:

Deset vrećica makarona, tubu senfa, teglu kiselih krastavaca, dvije teglice kapara, pet vrećica badema, tri crne čokolade, tri konzerve ljuštenih rajčica, tri mesna nareska i veliko pakiranje cedevite.

Skidala je te stvari s polica i uvrijeđeno puhala. Meni se u međuvremenu srce smirilo, i disao sam normalno.

Što vele u novinama, upitao sam pomirljivo, žaleći zbog maloprijašnjeg tona, hoće li to proljeće uopće doći?

Sigurno da hoće, rekla je suho.

Ne izgleda mi kao da hoće.

No, proljeće je ipak nekako došlo. U isto vrijeme Igor mi je počeo nedostajati.

Jednom sam, vrativši se uvečer doma, zatekao ujaka kako leži na podu u dnevnoj sobi. Gol, savijenih koljena, jednom rukom pritišće trbuh, drugu pruža prema svom tadašnjem dečku, koji raskrečenih nogu stoji iznad njega. Nijedan nije primijetio da sam ušao u sobu. Ujak drhti kao pinč koji je upravo doživio živčani slom, na brkovima krv mu se miješa sa šmrkljama, a ovaj mu govori: Sam si to tražio, sam si to tražio.

Za ujaka se moglo svašta reći, ali da je čeznuo za batinama, to sigurno ne. Dohvatio sam butelju sa stola, to društvo uvijek je pilo neka dobra vina, zakoraknuo prema pederskom

nasilniku, premjestio težinu na drugu nogu, planirao sam pozvati ga da se okrene pa mu onda sjebati facu. Ali, tada ujak svrne pogled na me i nijemo odmahne glavom. Tip se okrene bez žurbe, odmjeri me, ovo se ne tiče tebe, kaže, a ja i dalje stišćem grlić boce, gledam ujaka, no on samo odmahuje glavom. Sve je u redu, kaže, odi u svoju sobu.

U ujakovim očima vidio sam blagost i praštanje. Bio sam svjedok čuda – premlaćeni homić pretvorio se u Isusa, i sad je patio za sve žrtve nasilja, istovremeno opraštajući nasilniku. I premda taj tip više nije dolazio k nama, niti ga je ujak ikad više spomenuo, mislim da mu je ovaj nedostajao. Kao što je meni sad nedostajao Igor.

Jutros sam se baš uzvrpoljio. Kružio sam po stanu. Otvorio ormar s odjećom i tražio nešto, ne znajući točno što. Mijenjao stanice na radiju. Izvadio iz torbe stari Nikon i škljocao u prazno. Zurio u telefon. Kava mi nije prijala. Ni duhan. Stalno sam kašljao. Kašljao sam i kad nisam pušio. Neko vrijeme virio sam kroz špijunku. Liftovi su prolazili gore-dolje. Kad bi se upalilo svjetlo na stubištu, vidio sam vrata Igorova stana. Onda više nisam mogao izdržati, izašao sam i pozvonio. Igor je bio još u pidžami.

Ej, bok, pozdravio sam ga, jesi za neku kavu?

Složio je uvrijeđenu facu.

Onaj put bio si doma, rekao je.

Što?

Onaj put, zvonio sam...

Ha, znaš...

Podigao je ruku i zavezao sam.

Zvonio sam, rekao je, i nisi mi otvorio. Isto i na Božić

Šutio sam. Gledali smo se u oči. Činilo se da su njegove oči omekšale, da neki tužni čovjek, ne više ptica, stanuje tamo iza.

Mrzim zatvorena vrata, rekao je.

Žao mi je, rekao sam.

Samo da se obučem, rekao je.

Ovo je za tebe, pružio mi je paketić omotan srebrnim papirom.

Odmotao sam ga - kutija Fleur de Savane.

Nisi trebao, rekao sam.

Nema veze, rekao je i uzeo u ruke Nikon. Šta je ovo?

Fotoaparat.

To vidim, ali...

Što?

Ne spada li ovo u neko drugo vrijeme?

Slegnuo sam ramenima.

Koristiš ga?

Sve manje.

Prešao si na digitalni?

Ne, ali nije u tome stvar.

Nego u čemu?

U tome što ne radim.

Možeš si to priuštiti?

Ne mogu, ali nemam izbora.

Od čega onda živiš?

Ništa nisam rekao.

Gdje si zabrljao?

Svugdje pomalo, rekao sam.

Nisam želio ulaziti u detalje svog mizernog života. Upitao sam ga gdje je on zabrljao?

Blaženo se nasmiješio.

Zaljubio sam se, rekao je.

Tamo u Americi?

Da.

Amerikanke su opasne.

Nije bila Amerikanka.

Nego?

Igor je pružio ruku preko stola i stavio je na moju. Ruka mu je bila suha i krhka, gotovo bez težine, kao ruka mumije.

Marokanac, rekao je, zaljubio sam se u jednog Marokanca.

Gledao me je u oči, ali tamo nije pronašao ono što je tražio.

Ne gadi ti se to?, upitao je.

Šta ti misliš?, rekao sam.

Ne znam. Nisi povukao ruku.

Nemoj si ništa umišljati, rekao sam, nisi moj prvi homić.

Umorno je odmahnuo glavom.

I kako je prošlo?, upitao sam.

Loše. Ismijao me. A onda, ne sjećam se više. Osjećao sam se... Pokušaj zamisliti sve ljude na svijetu odjednom. Pokušaj ih sve sabiti u jedan jedini trenutak, njihove izraze lica, pokrete, riječi koje u tom trenutku izgovaraju, njihove međusobne odnose. Tako sam se najprije ja osjećao. Zbunjeno. Snažno zbunjeno, razumiješ, kao da me je napajala neka atomska

elektrana. A onda sam jednostavno, ne znam... pregorio... Koje je to olakšanje bilo... Sve postane nekako jednostavnije. Samo dišeš... i gledaš.

Uzdahnuo je i digao se, pa je stao pokraj mene i počeo mi prstima prolaziti kroz kosu.

Ispričat ću ti nešto, rekao sam.

I počeo sam mu pričati kako sam jednom radio gore u Njemačkoj u pilani.

I tu je bio taj predradnik, Norbert, četrdeset godina, tu negdje. Iz nekog razloga bio sam mu jako simpatičan. I on je meni bio simpatičan. Krupan, riđe kose i brade, izgledao je poput onih starih germanskih ratnika iz stripova. Jednom me je, tako, zamolio da mu preko vikenda dođem pomoći urediti vrt. Imali su lijepu kuću i velik vrt u predgrađu, njegova žena i on. Mogao ga je i sam urediti, ali ga je na poslu, nekoliko dana ranije, lopatom udario jedan Španjolac kojemu je oduzeo bocu viskija, u pilani se gadno pilo, znaš, pa mu je sad jedna ruka malo štekala. I tako, prčkali smo po vrtu i pričali o raznim stvarima, a onda je on počeo pričati o tome kako žena i on imaju sve što je običnim ljudima potrebno, kuću, siguran posao, ušteđevinu, zdravi su, i sve tako, ali... Ali, jebiga, nemaju djece. Godinama su se trudili, bili kod raznih liječnika, isprobali razne metode, razgovarali s travarima, nema što nisu pokušali, i ništa. On je to još i podnosio, to je sudbina, mislio je, protiv nje se ne može, ali njegova žena... Nju je to lomilo. Najprije je napustila posao. Jednostavno više nije mogla raditi, a kako je vrijeme prolazilo prestala je odlaziti u grad u kupovinu, družiti se s prijateljicama i znancima, a na kraju više uopće nije izlazila iz kuće. Slušao sam ga ne znajući što da kažem na sve to, ako sam uopće i trebao išta reći. I tako, završili smo posao, otišli u kuću oprati ruke i pojesti nešto, a njegova žena, Ulla se zvala, kad sam sjeo za stol, donijela je lavor i ručnik i zamolila me da skinem čarape. Bilo mi je malo blesavo što traži da operem i noge, a naročito to što sam ih, očito, trebao prati u lavoru u blagovaonici, al dobro. Mislio sam, takvi su lokalni običaji. No, kad sam stavio noge u lavor, Ulla je kleknula i počela mi prati noge.

Igor je izvukao prste iz moje kose i ustuknuo.

Izmišljaš, rekao je.

Ma kakvi, rekao sam. Počela mi je prati noge, jedna žena. Izbezumio sam se, kako i ne bih. Kao da sam ugazio u krv. Iskočio sam iz lavora i stajao tamo ne znajući što dalje, a ona je ostala klečati, s rukama u vodi. Neko vrijeme je tako klečala, a onda je počela plakati. Cvilila je kao pseto, a suze su joj kapale u lavor. Cijelo to vrijeme njezin muž je stajao sa strane i

šutke zurio u pod. Katastrofa, kažem ti. Poslije toga, a ostao sam u pilani još nekih mjesec dana, nikad nismo spomenuli taj događaj. Tada mi ništa nije bilo jasno, tek kasnije sam shvatio da je to pranje nogu bio samo nespretnan pokušaj iskazivanja majčinske ljubavi. Imala je toga na tone, nesretna žena, tih raznih nježnih osjećaja, i nije ih imala kome podariti. A ja to nisam znao prihvatiti. To jest, meni to nije trebalo, te njezine geste. Kao što mi, pogledao sam Igora u oči, sada ne trebaju tvoje.

Razumijem, rekao je on i sjeo natrag na stolac.

Zapalio sam cigarillos. Ruke su mi drhtale. Ne zbog Igora, već zbog sjećanja na Ullu. Je li našla nekoga kome je mogla podariti svoju ljubav, ili ju je ljubav požderala?

Zabrljao sam stvar, zar ne?, rekao je Igor.

Odmahnuo sam glavom.

Ne ljutiš se na mene?

Ne, rekao sam. Dapače, ako mi ikad zatreba takvo što, obratit ću se najprije tebi, u redu?

Gledao me je tražeći neki znak da se šalim. Ustao sam i dotaknuo mu lice vršcima prstiju. Stresao se.

Uf, rekao je, kao da me je dodirnula zmija.

Eto vidiš, rekao sam.

Da nam sad ja napravim kavu?, upitao je.

Bio bi red, čovječe.

26.

Homića možda nema mnogo, ali su dobro raspoređeni. Nakon prve godine fakulteta ujak je predložio da ljeto provedem u Njemačkoj, kod nekog njegova kompića.

Hm, Munster, progundao sam, razočaran što nije predložio neko drugo odredište. Amsterdam, London, Berlin ili nešto slično.

Da, Munster, rekao je ujak.

Kao da je to nešto značilo. Kao da je tamo rođen Einstein. Gdje je uopće rođen Einstein?

Gdje je to, upitao sam ne trudeći se zakamuflirati razočaranje, taj Munster?

A jebiga, rekao je ujak nervozno, onda truni ovdje.

Samo pitam, rekao sam pomirljivo.

To ti je dvjestopedeset kilometara od Amsterdama, rekao je ujak.

To je već zvučalo bolje. Već sam se vidio na jednom od onih brodova na kanalu o kojima sam toliko slušao... Dobro, Majk je često pričao o tome, a kao što znate on uopće nije bio u Amsterdamu. No, ni Karl May nije bio u Americi, pa je opet lijepo pričao o tome, kao što je i Majk lijepo pričao o četvrti crvenih svjetiljaka, i veselim kurvama kod neke stare crkve, i dilerima na Dammu, i ljubaznim policajcima, i djevojkama koje te bez pardona odvuku u krevet i povale...

Stanovat ćeš kod mog prijatelja Detleva, prekinuo je ujak moje sanjarenje, a on će ti pronaći i nekakav posao gore.

Na ujakov savjet bio sam upisao književnost.

Ako ne znaš točno što želiš, rekao mi je, upiši književnost. Nećeš mnogo izgubiti niti dobiti, a puno ljepše izgleda kad te na birou vode kao nezaposlenog profesora nego kao nezaposlenog tehničara.

No, ispalo je da na faksu nisam imao što naučiti. Zapravo, bilo je to strašno mjesto, na kojem

je vrijeme davno stalo. Smrtonosna zamka, kao Sargaško more iz one knjige. Osjećao sam da ću, ostanem li tamo, završiti poput onih mornara, da ću umrijeti u ludilu i agoniji. Života, kako god okrenete, tamo nije bilo. Život se nalazio svuda uokolo, na ulici, u kafićima i briačnicama, u robnim magazinima i milicijskim stanicama, na peronima i na pločnicima, u kemijskim čistionicama, željezarijama i bolničkim sobama, u mrtvačnicama i na grobljima, svuda, samo ne na katedri književnosti.

Od svega što se tamo događalo najsličnije životu bile su svirke petkom poslijepodne u auli fakulteta. Neki frajeri svirali su gitare, a uokolo su se dodavale boce vina i rakije.

Ti starci tamo, neizlječivi birokrati, budući akademici i spomenici, podučavali su mlade ljude kako da postanu starci, birokrati, akademici i spomenici. Išlo im je dobro, ne može se reći, bilo je mnogo zainteresiranih. Neki ljudi se rode samo zato da što prije ostare. I uspije li im to već u dvadesetoj, tim bolje. Vidio sam tamo mnogo onih koji nikada nisu bili mladi. Bio je to muzej ljudi koji su hodali kao spomenici i govorili mrtvim jezikom kojim više ne govori nitko, a od takvih valja pobjeći što dalje.

I tako sam se našao u Munsteru kod tog Detleva. Još jedan bezveznjak u mojem životu, da skratim priču. Bio je kustos galerije suvremene umjetnosti, i ljevičar. Jedan od onih što ljevičarstvo nose kao šešir. Detlev je svoje ljevičarstvo nosao po knjižarama i kafićima, gdje su se prodavale vrećice nikaragvanske kave, majice s Che Guevarom, anarhističke brošure, priručnici za gradsku gerilu i slične stvari. Tamo je s kamaradima brbljao o neodrživosti svinjskoga sistema, o socijalnoj pravdi i revoluciji, o crvenom Rudiju i crvenoj Europi, o borbi protiv nuklearne energije. Tu im je glavna faca bila neka lajava ženska, za koju se kasnije pokazalo da je policijski doušnik, no ekipi to uopće nije smetalo. Samo su mumljali ATOMKRAFT, NEIN DANKE i padali u trans na kružocima i demonstracijama.

Bio je zapravo kreten, taj Detlev. Nije ga ni najmanje peckao mozak zbog činjenice da živi u vili na obali jezera, a i istodobno propovijeda o revoluciji i komunističkoj Europi. Osim toga, nije bilo nikakve razlike između njega i onih ujakovih maspokovaca dolje u Zagrebu. Uopće nisu bili originalni, i jedni i drugi željeli su nešto što je već postojalo drugdje u svijetu. I umjesto da odu tamo i uživaju u tome, pokušavali su to izgraditi u vlastitom dvorištu. Hrpa pедера koje je, zapravo, bilo frka putovati.

Rekao sam to Detlevu.

Ako hoće sve to, neka ode u Jugoslaviju, u Sovjetski Savez ili u Albaniju, ili još bolje, tu u susjedstvo, u DDR. Ne treba se uopće mučiti da ovdje stvori taj crveni raj, kad takvo mjesto već postoji. Uostalom, ima li on pojma kako je završio Trocki, tko ga je zatukao sjekirom, njega i milijune drugih?

Rekao je da ja uopće ne shvaćam stvar, da se tu ne radi o nekim sebičnim interesima, da su na revolucionarnom putu žrtve neizbježne, i da zapadni Nijemci zaslužuju...

Još jedan jebeni misionar. Još jedan koji vas želi usrećiti. Prepriječi vam put, poteže vas za rukav, prstima i noktima otvara vam uši i oči, kako biste čuli ono što on priča i vidjeli ono što on vidi. A on, naravno, govori i vidi samo istinu, jednu jedinu najistinitiju istinu.

Jedva sam čekao da se maknem od njega.

Radio sam u pilani Ostermann. Bili smo pravo multi-kulti društvo tamo, premda taj termin tada još nije postojao – Portugalci, Španjolci, Turci, Arapi, Jugoslaveni i Teo. Rođen u istočnom Londonu, dijete Afrikanca i Pakistanke, bivši vojnik, Teo je u Njemačkoj tražio svoju drugu priliku. Bili smo produžetak goleme pile tamo u pilani. Na jednoj strani taj čudovišni stroj s nadrkanim majstorom, a na drugoj Teo i ja. Osam sati dnevno, plus prekovremeni, prema nama su divljački jurile daske, i mi smo ih hvatali, skidali s trake i slagali na vagonet, jedan je puni vagonet gurao prema sredini hale, drugi je postavljao novi na šine... Cijelo to vrijeme pila je bljuvala daske, majstor je urlao svaki put kad je zbog nas morao zaustaviti stroj, i činilo se da sirena nikad neće označiti marendu. Utrkivali smo se tako s pilom, i pila je na kraju uvijek pobjeđivala, a majstor bi vrlo rijetko propustio da kaže koju o posranim Crncima i ostalim strancima. Živo mi se jebalo i za majstora i za njegovo mišljenje o useljeničkoj politici. Radio sam tamo bez neke želje da napredujem i da se istaknem. A kad god bi pila pukla, bio je to nedvosmislen znak da bog postoji. Bijesni, gastarbajterski bog.

Usred lavine dasaka i oblaka piljevine Teo je mrmljao pogrde na račun pile, majstora i pilane, odlučan da ne dočeka starost tu – u srcu Babylona. Svirao je gitaru u nekom reggae bendu, a pilanu je shvaćao kao posljednji kompromis, posljednji ustupak.

Imaš čast raditi s velikom facom, govorio je. Uskoro ćeš me gledati na telki, čitati o meni u novinama.

Je, izgledao je kao neka velika faca, s onim pletenicama, bradom, s tajanstvenim očima i golemim ožiljkom na donjoj usni koji je zaradio u Sjevernoj Irskoj, kad mu se u nekoj eksploziji komadić drveta zabio u usnu, samo – netko je tu trebao i svirati gitaru. A Teo nije bio taj.

Bio sam na nekoliko njihovih proba. Ljuljali su se i vikali Jah Rasta/ari, Smoking Ganja i slične stvari. Bili su dosadni. Sve sam to već vidio i čuo.

Srpski vampiri sišu hrvatsku krv... Njemačka je bolesna... Smrt fašizmu... Kikiriki-koštice... Smrt svinjskome sistemu... Bum Down Babylon... Živjela Armija.... Živjelo bratstvo i jedinstvo... Dolje crvena kuga... Tito Partija kišobrane popravljam.

Unatoč svemu, ubrzo sam se preselio kod Tea. Bio je bolja partija od Detleva, u svakom slučaju. Stanovao je u ulici Bremer, na prvom katu četverokatnice od uprljane crvene opeke, u stanu koji je gledao na željezničku prugu. Tužna, socijalna zgrada u kvartu punom sirotinje i studenata, no tu je bila ta soba osvijetljena ultraljubičastim svjetiljkama, krcata teglama s travom.

Nikad dotad nisam probao travu. Nisam znao prava imena i adrese, niti sam bio vipovac u Matchballu, ako ste slučajno zaboravili. Staljinova ludara bila je moj vrhunac. A onda sam se odjednom našao u ultraljubičastom gandža-kabinetu zidova ukrašenih žuto-zeleno-crvenim zastavama, kričavim reggae posterima i tapiserijama koje su prikazivale razjarene lavove narančastih očiju, Masai ratnike u savani, bubnjare tam-tama u transu i takve stvari. Svako popodne sjedili smo tamo, pušili i slušali ploče. Spori, potmulji reggae, kao da lavovi hrskaju kosti trgovaca robljem. Ispričao sam jednom Teu kako je predsjednik Jugoslavije Tito bio veliki kompić s njegovom visošću, kraljem svih kraljeva Haileom Sellasijem. S nenadjezivim Ras Tafarijem. Nije mi povjerovao. Mislio je da izmišljam, kako bih se ogrebao za još koji džoint, ili da trava tako djeluje na mene, pa pričam gluposti. A stvarno me je znalo drmnuti, bio sam mlad i netaknut tehaceom kak se ono veli. Potegneš nekoliko dobrih dimova i već te šćepaju

zavrte te

izvrnu ti skalp kao hobotnici

Satta Far I Burning Herb Ghardaia Addis A Baba Tubby Congos Pablo Lee Scratch & Bad

Weed umotani u rizlu bas i bubanj
osjećaš se kao da držiš pticu u ruci
da si srce konga
da si zajahao faraona
i da ljubiš zmiju
čini ti se kao da jeka činele nikad neće prestati
da jutro kad ćeš na porti pilane opet precvikati karticu
više neće svanuti
da će do sudnjega dana
natečeno sunce boje jetre ostati u žičanoj ogradi pokraj pruge
Teo da će zuriti u žar
a ti da si nakon duga puta konačno
stigao kući

A onda igla završi svoj put kroz gramofonske brazde, ploča se prestane vrtjeti, a Zemlja nastavi svoje paranoidno okretanje oko vlastite osi, oko Sunca i još oko nekih stvari o kojima ništa ne znamo, ali koje sigurno postoje, kao što postoji i Teo koji opet počinje iznositi velike planove.

Najprije ću zapaliti pilanu, veli. Odjebi, reći ću poslovođi, ja sam iz reggae sindikata. I onda ću baciti molotov na skladište.

Ja nisam imao tako revolucionarnih planova. Nisam imao nikakvih planova u to vrijeme. Liječio sam se od fakulteta. Udisao sam život.

27.

Ali, pluća ponekad ne mogu izdržati previše života. Baveći se raznim stvarima ponekad zaboravite na bjelančevine, ugljikohidrate, masti i vitamine. Isto tako, cijeli život trudite se zaobići zatvore, policijske postaje, škole, ludnice, fakultete, bolnice i slične ustanove, i dobro vam ide, uglavnom, ali prije ili poslije natrčite na južnoafričkog kopača zlata kože boje kroma.

Što sad to znači?

O, to znači da vas je zahvatio proces.

Imate tu gore neki proces, rekla je liječnica pokazujući na rendgenski snimak prsnog koša.

I usta mi se osuše. Proces! Gotov sam!

Završio sam u bolnici za plućne bolesti. Ne znam je li to od toploga, prljavog zagrebačkog vjetra koji već danima puše, ili od prpe, ja dane provodim znojeći se. U sobi sam s tri starca koji po cijelu noć jauču, stenju, hripaju, kašlju i hraču. Kao da netko maljem udara po hrpi kostiju. A čim i uhvatim nešto sna, u sobu s jutarnjim svjetlom uđe i žena u dugačkome, prozirnomo, do grla zakopčanome najlonskom mantilu, s gumenim čizmama na nogama. Na glavi joj najlonska kapa, ima kirurške rukavice, i masku na licu. Izgleda kao svemirski pljačkaš, a zapravo je čistačica koja prazni pljuvačnice.

Mhm, mumlja zadovoljno, zabadajući nos u pljuvačnicu, šta smo to finoga noćas iskašljali.

I sve takve stvari govori uzimajući pljuvačnice, i pritom kima s odobravanjem, i mljacka. A onda se zaustavi pokraj moga kreveta.

Vi opet ništa, kaže razočarano.

Sutra ću.

Danju je još gore. Osim što i dalje proizvode one zvukove, starci po cijeli dan gledaju

televiziju. Očajnički zure u televizor, kao da im o tome ovisi život, kao da je to spremnik kisika na koji su priključeni.

Dajte, jebiga, stišajte malo tu telku, izderao sam se jednom na njih.

Bio je to pogrešan potez. Okrenuli su se i pogledali me iznenađeno. Kao da me prvi put vide. Neko vrijeme su me tako gledali, a onda su pojačali ton. Obukao sam trenirku i otišao do sobe dežurne sestre. I doktor Šuster je sjedio unutra.

Ne mogu spavati, rekao sam, možete li me prebaciti u neku drugu sobu?

Doktor Šuster odložio je neki magazin i pogledao sestru Andreu.

Vidio sam, nastavio sam, da u onim dvokrevetnim sobama ima praznih kreveta, pa ako je moguće...

Doktor Šuster puši Davidoff light, kvarca se, brije glavu, nosi uske hlače i tange. Rijetko se izravno obraća bolesnicima, a kad to i učini, nikad ih ne pogleda u oči. Mrzi parkiralište ispred bolnice, hodnike, željezne krevete, pipe za kisik iznad kreveta, čistačice, bolesnike, naročito bolesnike.

Kad bi mi ovdje, kaže konačno, ispunjavali želje, onda bi vani na ulazu pisalo hotel, a ne bolnica, zar ne sestro?

Sestri Andrei nije ni do kakve gužve. Umorna je. Dvadeset je godina ne napušta taj umor, i zato sad samo zatvori oči u znak suglasnosti. Inače, ima lijepe, crne, kose oči koje su se nagledale patnje i raznih sranja. Okrenuo sam se i vratio u sobu. Nema druge, morat ću i dalje slušati one tipove kako hripaju, cvile i umiru. To je bila još jedna loša stvar, to što su rijetko umirali u mojoj sobi. Otkako sam tu samo su jednoga odgurali u mrtvačnicu, rodbina je došla pokupiti stvari, sestre su presvukle krevet, a ostatak ekipe i televizor utišali su se. No već sljedeći dan dogurali su novoga, još starijeg i zajebanijeg, i stvar je krenula ispočetka. Netko proizvodi bolesne starce, i baca ih u tu sobu, nema drugog objašnjenja.

Ispalo je da je onaj proces tuberkuloza. No nisu znali što ju je izazvalo. Zato su nastavili kopati po meni. Gurali su mi neku sajlu u grlo. Svakodnevno mi uzimali pljuvačku i krv za analizu. Gutao sam šaku antibiotika dnevno, od kojih mi se koža crvenjela, sušila, ljuštila i svrbjela. Oči su mi bile krvavožute, mutne, podočnjaci crni i mlohavi. Neprestance mi se pišalo. Pišao sam crveno. Češao sam se i znojio. I čekao. Ništa drugo nisam mogao učiniti. Kao kad ti crkne automobil, a ti znaš samo podići haubu i buljiti unutra.

Većinu dana provodim u bolničkom parku. Sjedim na klupi, gledam ljude kako prolaze ulicom i razgovaram s ostalim bolesnicima. Bolje i to nego gledati i slušati one pizde i njihovu telku. Bilo nas je svakakvih u tom parku. Miro, brijač s Črnomerca s emfizemom. Oto, taksist iz Španskog s kroničnom plućnom opstruktivnom. Rudi, murjak s Kruga s tuberkulozom. Emin, zidar s Borongaja s mikobakteriozom. Iva, konobarica iz Španskog s astmom. Miro, računovođa s Trešnjevke s legionarskom bolešću. Sonja, ekonomistica iz Vrbika s mikobakteriozom. Tona, umirovljeni varilac iz Kustošije s plućnom embolijom. Helena, učiteljica sa Sigečice s papagajskom groznicom. Vlado, vozač viljuškara iz Trnskog s mikobakteriozom. Vinko, limar s Fratersčice s tuberkulozom. I još neki drugi momci i cure, sa svojim bolestima.

Sjedili smo tamo i pričali o strahovima, obiteljima, paranojama i raznim stvarima. Iva se panično plašila boli. Rekla je kako bi u životu mogla sve podnijeti, siromaštvo, glad i sve to, samo ne bi mogla podnijeti bol. I da sanja, ne o slavi, hrpi love i vili s bazenom, već samo o životu bez boli.

S druge strane, Emin se nije mogao načuditi tome što se politikom mogu baviti samo šuplji tipovi. Samo totalne tave koje nisu u stanju složiti ni najobičniju rečenicu. Nigdje drugdje nisu mogli uspjeti, kaže, pa su se ubacili u politiku. A gluplji od njih, misli on, samo su oni koje zanima što ovi rade, koji to prate i još se živciraju zbog toga.

Vinko se nije složio s tim, to jest da današnji političari ne bi mogli raditi nešto drugo. Eto, na primjer, on bez problema može zamisliti premijera kao taksista.

Oto mu je rekao neka radije začepi, inače bi mogao dobiti po gubici. I da njemu premijer prije sliči na limara. Ima limarsku facu, zar ne Helena? Vi ste učiteljica, vi znadete nešto više o tim stvarima.

Oprosti, Oto, nisam tako mislio, rekao je Vinko, malo sam se glupo izrazio.

A Helena je rekla da je politika uopće ne zanima, i da ne zna kako bi trebalo izgledati lice prosječnog limara.

Sjedili smo, velim, tamo i pričali, dok su etilendiamin, izoniazid i rifamicin ubijali bakterije i viruse i žderali nam jetru. U međuvremenu svijet se nastavio okretati. Top s Lotrščaka i dalje je pucao točno u podne, tramvaji su redovito vozili na liniji 14 i 8 gore do Mihaljevca, a njihovo klopavanje čulo se sve do bolničkog parka.

28.

A onda mi je bilo dosta štancanja kartice, gutanja piljevine i mrzovoljnih majstora. Ostanem li još koji tjedan u pilani, mislio sam, bit će to pobjeda Perine triperaške filozofije. Drž' se onog što imaš! Ne traži hljeba preko pogače. Inače ćeš izgubiti sve.

Jaka stvar, evo sav se tresem od straha.

Bilo mi je dosta i Tea. On je već prije dao otkaz u pilani i sad će malo, veli, živjeti od socijalne pomoći. Babylon je bio prilično darežljiv prema lijenčinama. Rekao sam mu to.

Tako ja sišem krv Babylonu, nacerio se.

Ne, već uzimaš milostinju od Babylona, rekao sam.

Moram nekako preživjeti dok ne snimimo ploču, rekao je.

No nije bilo nikakve šanse da snimi ploču, niti išta slično. A kako bi je i snimio kad je po čitav dan sjedio u onoj sobi, duvao i cerekao se. Biljka, mislio sam. Jadna, nacerena biljka.

Ja se nisam želio pretvoriti u biljku. Nisam točno znao što ću ni kako ću, ali nisam mislio stajati na jednom mjestu i čekati. U svakom slučaju, želio sam nešto bolje, nešto stvarnije od života, i želio sam to dobiti unaprijed. Ne kasnije, ne kad zaradim, uštedim, zaslužim... Tada će biti kasno. Tada će biti jebeno kasno.

I tako sam podigao svoju posljednju tjednu plaću u pilani.

Drugi dan ujutro probudio sam se, sretan. Pio sam kavu, gledao vlak kako ubrzava napuštajući stanicu, mislio kako je ovaj dan stvarno lijep. Jedan od ljepših u posljednje vrijeme. Onda sam počeo razmišljati o tome što sve mogu učiniti danas. Mogu izaći na ulicu i osjećati se dobro, pričati s klošarima kraj fontane ispred Lambertikirche, poslije ću otići u neki kafić u studentskoj četvrti, upoznati tamo djevojku, zaljubiti se, otići s njom na nasip pokraj kanala gdje ćemo mahati posadama šlepera koji plove tko zna kamo, na povratku u centar umalo će nas na zebri pregaziti kombi, pokazat ću vozaču srednji prst, on će stati i

izići iz kombija, stvarno je bezobrazan, oprosti, reći ću djevojci, prilazeći mu smiješit ću se i pitati ga koji je njegov problem, i prije nego što frajer išta kaže pogodit ću ga šakom u lice, drugi udarac smjestit ću mu iza uha, nakon toga sjedit ću u policijskoj stanici i objašnjavati murjacima da nas je tip zamalo ubio, a oni neće imati mnogo razumijevanja za moju situaciju, jer frajer je završio u bolnici s napuknutom čeljusti, plus što je djevojka dala iskaz protiv mene, da sam nasilnik i luđak, koja kravetina, jedan će murjak nabrati nos i početi njuškati zrak, kakav je to miris, pitat će kolegu, i obojica će početi njuškati, onda će mi obojica početi njušiti kosu i košulju, tip smrdi po nečemu, ali po čemu, po indijskim štapićima ili tako nešto, ti usrani hipiji, i ja ću početi cvikati, što ako me prokuže, ako nanjuše travu, a bit će tek podne i još će cijelo poslijepodne i noć biti preda mnom. Hoću reći, vrijeme je tih godina stvarno sporo protjecalo.

Svaki dan jedna godina.

I što ćeš sad?, upitao je Teo natočivši si kavu.

Sjeo je i počeo se češati po tjemenu, baviti se pletenicama.

Pereš li ti uopće kosu?, upitao sam ga.

To nije bitno, rekao je. Bitno je što ti sad imaš u planu!

Ništa, rekao sam. Nemam nikakav plan.

Ti znaš da ne možeš ostati ovdje, a da ne plaćaš stanarinu.

To je vrlo babilonski stav, brate.

Babilonski ili ne, milovao je vrškom prsta ožiljak na usni, meni novac ne pada s neba.

Tebi novac baš pada s neba.

Nema veze, rekao je, nisam ja ovdje u pitanju, već ti.

Nema problema, otići ću, možda već večeras. Ili sutra.

Polako, rekao je, nisam tako mislio. Platit ću za cijeli mjesec, ne moraš žuriti.

Ne žurim. Uopće ne žurim. To bi me ubilo, brzina i vječna igra pod pritiskom.

Što sad to znači?

Ha, šta to znači? To znači da nije samo važno kretati se, već moraš voditi računa i o ravnoteži.

Polaganost, o tome je riječ, zar ne?

Otprilike, rekao sam.

I ti meni pričaš o polaganosti, rekao je Teo. Pa raste su svjetski prvaci u polaganosti, čovječe. Zato i živimo tako dugo. Na Jamajci imaš stopedesetgodišnjaka koliko ti srce želi. Samo sjede u svojim dvorištima i puše gandžu.

A uvečer im, prije spavanja, njihove naduvane bake pričaju bajke, točno?

Ne moraš biti bezobrazan, rekao je Teo.

Kad smo već kod bezobrazluka...

Hej, hej, stani, podigao je ruku, ovako nećemo daleko dogurati. Čitav dan brbljajući. Da nam smotam jedan?

Ajmo još jednu

smotati

natočiti

drmnuti

zapaliti

skuhati

popiti

čvaknuti

roknuti

pa ćemo onda

doma

na put

otkvačiti

fukati se

u kino

u krevet

ispuniti listić sportske prognoze

sanjati

potući se

Nevjerojatno je koliko ima tih još-samo-jedna stvari kojima pokušavamo kupiti vrijeme. Kao da možeš prevariti noć. Spriječiti odlazak tramvaja na remizu. Odgoditi otkucaj srca. Odbio sam džoint. Teo je bio zbunjen. Meni su druge stvari bile u glavi. Imao sam u džepu dosta novca, mogao sam otići bilo kamo. U Majkov Amsterdam, ili u Berlin, u Pariz, Hamburg, bilo je toliko gradova u voznom redu u čekaonici glavnog kolodvora, i njihove ulice su čekale da me usišu.

Te večeri otputovao sam u Zagreb.

29.

Dobra strana bolesti je što te ona prodrma i razbistri. Dade ti vremena da razmisliš o potezima koje si napravio, i o nekim budućim potezima. Stvari ti postanu jasnije, počneš kužiti razliku između važnoga i nevažnog. Stjeran si u kut, i nećeš sad energiju trošiti na nekakve ekshibicije, ne? Trenutno mi je bilo važno maknuti se iz bolnice. Trebalo mi je malo odmora od starih, umirućih pizduna. Kada puna tople vode, cigarillos, pivo i lagana masturbacija. Ništa posebno, kao što vidite, ali te su mi se stvari iz bolničkog kreveta činile poput privilegija ruskih milijardera. Kako otpusta iz bolnice nije bilo nigdje na vidiku, zatražio sam od Šustera da me za vikend pusti kući. Vidio sam da i drugi odlaze kući za vikend.

Kako to mislite, da vas pustimo na vikend?, nabrusio se Šuster.

Fino, samo me pustite, rekao sam. Uostalom, ostao sam bez čistih majica i gaća.

Ne može vam ih netko donijeti?

Ne.

Govorio sam istinu. Nisam htio gnjaviti Tamaru gaćama i majicama. Gaće i majice prao sam u umivaoniku i sušio ih na prečkama kreveta. Starci su se bunili, žalili se sestrama, ali higijena je higijena, ne možeš u bolnici zabraniti higijenu, ne.

Ne mogu vas pustiti, rekao je, pozitivni ste, i ne biste se smjeli voziti tramvajem.

Došao sam autom.

Možete zaraziti ukućane.

Živim sam.

Narihtao je facu kao da upravo prolazi kroz vrhunsku gnjavažu i odmahivao glavom. Pizda me stvarno nije podnosila, i nije bilo nikakve šanse da se tu išta promijeni. Držao me je za jaja i stiskao. Šuster je zapravo trebao postati kaplar, samo što je jednom negdje pogrešno skrenuo, ušao na pogrešna vrata, i danas ga evo ovdje, u bijeloj sobi, u bijelom kaputiću, u uskim bijelim hlačama, u bijelim cipelama i bijelim tangama, kako mi zadaje konačni udarac.

Ne možemo riskirati, rekao je hladno, još ste pozitivni.

A onda me je jednog dana sestra Andrea zaustavila na hodniku.

Jeste li ikad radili u rudniku zlata?, upitala me je.

Pošao sam bio na vece. Još uvijek sam pišao obilato, ako vas zanima. Obilato i crveno.

Kako da ne, svako malo radio sam u rudniku zlata, odgovorio sam.

I mislila sam si to. A jeste li, kojim slučajem, radili i u rudnicima u južnoj Africi?

Tamo najviše.

Znala sam, rekla je, i onda je prešla na stvar. Identificirali su vam bakteriju.

Da?

Da. Vrlo je rijetka u nas, no zato je vrlo česta u južnoj Africi.

Kod kopača zlata, pretpostavljam.

Tako je, kod kopača zlata.

Moram li biti sretan zbog toga?, upitao sam, još uvijek ne shvaćajući čemu ovaj razgovor.

Možda biste i trebali, rekla je. Vrlo je lijepa, pod svjetlom ima boju kroma.

Vi ste poprilično nastrani, sestro.

Nasmijala se.

Nego, zašto mi to Šuster nije rekao jutros na viziti?

Slegnula je ramenima.

Čekajte, zaškiljio sam, a zašto mi vi to govorite?

Onako, samo čavrljam, rekla je.

Kurac vi moj čavrljate, pomislio sam, a onda mi je sinulo.

Sestro, ta moja bakterija...

Da?

Recite mi, jesam li ja opasan za druge?

Opasni za druge?

Mislim, jesam li zarazan?

Koliko znam, niste.

Znači, ja bez veze ležim ovdje?

Ja ne bih smjela razgovarati o tome, ja sam samo sestra.

Nema problema, rekao sam, pravit ću se da vas ne čujem. Dakle, moram li ja uopće ležati u bolnici?

Mogu reći da se slučajevi poput vašeg rješavaju ambulantno u nekim drugim zemljama, recimo u Sloveniji i Njemačkoj.

Znači, ljudi budu doma i gutaju lijekove?

Kimnula je.

Šustera sam pronašao pokraj automata za kavu. Pričao je s nekom crvenokosom ženom u uskoj suknji i strukiranoj bluzi iz čijeg su procijepa stršale sise. Smijala se nečemu što joj Šuster priča, pokazujući niz plastičnih zuba, što je malčice kvarilo opći dojam, al nema veze, nisam joj se htio uvaljivati. Mogla mu je to biti kći, žena, ljubavnica, mogla je biti glasnica koja mu donosi dobre vijesti, gatara, Crvenkapica, mogla je biti njegova smrt i tako dalje i tako dalje, živo mi se jebalo za to. Hodao sam kako već dugo hodao nisam, noseći pobjedu u sebi. Osjećao sam je, tu unutra, u trbuhu i grlu. Bože, kako mi je samo to trebalo, ta mala, mizerna, ušljiva pobjeda. Nanizao sam dosta poraza u posljednje vrijeme, Zora, Daničić, pa onda i Galin, s kojim nikamo nisam došao, niti sam naslutio dno svojeg mraka, ako ta stvar uopće ima dno. Pa onda onaj ušljivi klinac, pred kojim sam gotovo klečao i moljakao ga za posao, pa tebece... I uvijek i ponovno Tamara i David, moj lijepi, veličanstveni poraz, poraz nad porazima, koji se stalno vraća, i ugriza me. Previše i za najpehističnijeg škorpiona, ne mislite li? I onda ovaj dar s neba, bakterijica iz rudnika zlata.

Zaustavio sam se pokraj brbljajućeg para.

Helou, doktore, rekao sam, i osjetio sam kako mi se licem razlijeva onaj kretenski osmijeh, nisam ga mogao spriječiti.

Šuster se trgnuo i uzmakao za korak, lice mu je najprije poprimilo uvrijeđen izraz, kao da sam ga uhvatio za dupe, a onda mu se, shvativši da sam obučen i da u ruci držim torbu, uvrijeđenost premetnula u šok i iznenađenje. No, te mustre nisu se dugo zadržale na njegovu licu, već sljedeći trenutak složio je svoju standardnu dosađujuće-prezrivu facu. Bio sam siguran da zna zašto sam tu, ali je svejedno rekao:

Što hoćete? Zar ne vidite da pričam s gospođicom.

Pogledao sam gospođicu. Nervozno se nasmiješila, osjetila je da je zrak pun adrenalina i prigušenog bijesa. Onda sam se okrenuo prema Šusteru.

Popit ću kavu ovdje dok mi ne napišete otpusno pismo, rekao sam.

Šuster je zurio nekamo iznad mogeg ramena, u nekakvu fleku na zidu, u nit paučine u kutu prozora, ili u one krovove tamo, a onda me je upitao znadem li da napuštam bolnicu na vlastitu odgovornost, i da u slučaju komplikacija on i bolnica...

Pustio sam ga da melje, ali ga nisam slušao. On mi nije mogao reći ništa novo.

Ako vam nije problem, rekao sam kad je odverglao svoje, ostavite pismo kod dežurne sestre.

Izvadio sam iz džepa šaku sitniša, ubacio u automat dvije kovanice od po dvije kune i pritisnuo tipku za kratki espresso. Aparat je zaroktao i stresao se kao da ga je zdrmao jak orgazam.

Ni ja nisam bio daleko od toga.

30.

Tko je onom motoristu tamo stavio prvi motori  u ruke? Gledajući ga ovako, na blješte em Harley Davidsonu, picnutog u kožu, s resicama na jakni, u okovanim čizmama i sve to, reklo bi se da je njemu motor više od prijevoznog sredstva. Hoću reći, malo je vjerojatno kako je on kao dijete imao i pojma o tome kamo će ga ta igračka odvesti, i kako će sve to završiti. Isto tako, AK-47 kojim je onaj mladić koknuo dvojicu što su ga mjesecima maltretirali, on ga nije to jutro uzeo iz garaže, već mu ga je netko davno prije tutnuo u ruke. Neka netko napiše knjigu o tome kako nam stvari određuju život, a da ispočetka toga uopće nismo svijesni. Volio bih pročitati takvu knjigu.

 to se mene tiče, tu je sve jasno. Moj život odredila je Marika, prostitutka iz Bratislave. Ona mi je, ako ćemo pravo, gurnula fotoaparata u ruke. Prošlo je neko vrijeme prije nego što sam, onog ljeta kad sam se vratio iz Njemačke, ponovno uzeo u ruke taj fotoaparata. U kartonskoj kutiji gdje sam ga čuvao nalazilo se i nekoliko crno-bijelih fotografija. Mutna fotografija nasmije ene Marike i nekoliko fotografija snimljenih kasnije u Zlatnoj ulici u Pragu, na kojima dečki iz razreda grle neke Njemice. Neko vrijeme razgledao sam ih, ne osjećajući ništa posebno, a onda sam iz kutije izvadio fotoaparata. Gledao sam ga i razmišljao o tome kako nisam u najboljoj situaciji: napustio sam fakultet, nemam nikakav posao, nikakvih planova, i živim od majčine milostinje. Taj dan kupio sam u Fotokemiki nekoliko crno-bijelih filmova, i počeo  kljocati.

Nekoliko godina poslije, zarađivao sam za život  kljocaju i. Znao sam gledati, povezivao sam predmete u prostoru, vidio detalje koje obično oko nije zapa alo, dobro sam čitao izraze lica i, što je najvažnije, znao sam okinuti u pravom trenutku. U međuvremenu sam otišao od ujaka i preselio se u Utrine. Prijeko u Zapru u još uvijek su živjeli majka i Pero. Znao sam ih sresti na tržnici u Utrinama, i onda bi se Pero negdje izgubio, a majka bi zastala i upitala me "Kako si" i " to radi " i "Vi a  li Josipa", a ja sam  krto odgovarao, ne pitajući je pritom ništa. Onda bi ona otišla potražiti Peru, a ja bih produžio tamo kud sam već bio pošao. Osim loših uspomena, što smo nas dvoje imali zajedničko? Oboje hodamo uspravno, koristimo mozak pri rješavanju određenih problema, spremamo zalihe hrane, ali to je dostatno tek za jednogminutni razgovor s nogu, u prolazu. A o čemu smo to i mogli pričati? Prisje ati se neugodnih dana u Perinoj gajbi? Prisje ati se godina u Dubravi? Bliži od vlastite majke bio

mi je, recimo, Kasim, kojeg nikad poslije nisam sreo. Viđao sam kasnije neke momke iz Dubrave, ali nitko od njih nije znao ništa o njemu. Tek mi je jedan rekao kako je od nekoga čuo da je Kasimova obitelj odselila u Australiju. Bliža mi je bila čak i Vesna, premda sam je se svih tih godina rijetko kad sjetio. A kad bi se to i dogodilo, razmišljao sam o njoj kao o suveniru kojeg bi se rado riješio, samo budale slave vlastite poraze i neuspjehe, ne? I onda sam je, kad su se sjećanja na nju već posve ofucala, u ranu jesen osamdeset četvrte sreo u Amoku u Ilici.

Zapravo se kafić zvao Dijana bar, i nalazio se u onom dvorištu kod javnog kupališta, ali zvali smo ga Amok jer bi svako malo neki gost otkao od cuge i nekih drugih stvari, pa bi počeo vrištati, valjati se po podu, ili bi naprosto otrčao van, slijedeći neku viziju, poput onih tipova u napadaju bjesnila. Jedne takve večeri neka je ženska počela izvoditi cirkus sa svojim frajerom. Najprije mu je ona iz ruke išćupala bocu piva i bacila je na pod. On ju je zaprepasteno pogledao, a onda ju je udario nogom, pa ga je njegov kompa morao smirivati. Skočili su tu i neki drugi dečki, stvorila se čitava gužva, i ja sam se počeo povlačiti prema šanku. Gledao sam ima li neki siguran kutak da u miru popijem pivo, i tada sam na drugoj strani šanka ugledao Vesnu. Prepoznao sam je iz šuba. Stajala je u društvu nekih djevojaka, gledale su hoće li se gužva smiriti. Prišao sam i pozdravio je. Iznenadio sam je, i sad je hitro prebirala po sjećanjima.

Kalda, pomogao sam joj. Tvoj mali susjed iz Dubrave.

Gledala me je, na licu joj se stvorio onaj izraz znatiželjne studentice medicine.

Pa, više nisi mali, to sigurno, rekla je na kraju i počela se smijati. Ovo je moja stara ljubav, rekla je ženskama, i mislim da ću malo popričati s njim.

Zatim smo uzeli pivo i izašli u dvorište, i rekli bože, kako te godine prolaze, tko bi mislio da ćemo se ikada više sresti. Ona je došla tu s curama poslije kina, inače je dobro, završila je srednju ekonomsku i radi kao referentica u Plivi, rastavljena, bez djece, živi u podstanarskom stanu u Gajnicama, ništa naročito.

A ja, ja sam još uvijek daleko od braka i bavim se fotografijom, ne, ne radim u foto-studiju, radim za novine, koje novine?, pa, razne novine, vanjski suradnik, ona čita novine, ali nikad ne gleda tko je snimio neku fotografiju, nema veze, nitko to ne gleda osim novinara, a meni su onda na pamet pale tablete za spavanje. Tablete za spavanje koje sam krao staroj, mrvio

ih, mijesio u mljeveno meso i bacao to noću u dvorište Vesninog jebača, onog biciklista Gorana. Njegov opaki šarplaninac svaki put je progutao štos. I kad bi se glavinjajući opružio nasred dvorišta, ja bih preskočio ogradu, uvukao se u garažu i dao se na posao oko guma Goranove specijalke. Mogao sam tim tabletama ubiti prokletog psa, pomislio sam, i nasmijao se.

Što je smiješno?, pitala je.

Rekao sam joj.

Znaš li da je Goran poginuo?

Pojma nemam.

Je, poginuo je u utrci na Jadranskoj magistrali.

Žao mi je, rekao sam, ali mi je zapravo bilo svejedno.

Lažeš, rekla je Vesna.

Slegnuo sam ramenima.

Nema veze, rekla je. Znala sam da mu ti bušiš gume. Znala sam da me špijuniraš, vidjela sam te kako se skrivaš iza stabala u onom voćnjaku gdje smo on i ja, znaš već... Pojma nemam zašto, ali to mi uopće nije smetalo.

Stresao sam se, trnci su mi prošli tijelom.

To je perverzno, rekao sam.

Što je perverzno?

Pa to što si to radila znajući da vas ja gledam.

Je li?, rekla je podrugljivo. A nije perverzno to što si me špijunirao?

Bio sam klinac, rekao sam.

Jelda, a ja sam bila petnaestogodišnja baba?

Kasnije, u njezinom stanu, sjedio sam na kauču i gledao kako Vesna petlja nešto oko kazetofona. Na nekoliko mjesta napukle su joj žilice na nogama, inače je izgledala dobro. Izračunao sam da joj je moglo biti dvadeset osam godina. Tada se okrenula i stala ispred mene. Iz zvučnika je procurila neka ljiga, nešto o zakletvi, ljubavi, ramenu, plamu i jeseni, i ja sam se pokajao što sam došao tu. Vesna, izgleda, nije imala takvih problema.

Gdje smo ono bili stali?, rekla je i jednim pokretom skinula majicu.

Nije nosila grudnjak, a trebao joj je već. Fleka boje vina još je bila tamo, gore iznad njezinih omekšalih sisa.

Može, rekao sam, ako ugasiš ono sranje.

Otišla je do kazetofona i ugasila ga.

Znaš li kako te je moja mama zvala?

Ležali smo na kauču i pušili, a ja sam blejao u strop. Nisam, nakon svega, čuo glas Jane Birkin, niti sam osjetio miris svježeg lišća, a ni zvijezde nisu plesale po stropu. Ništa se spektakularno nije dogodilo. Bilo je to samo jedno obično fukanje.

Kako?

Bogaroš, zvala te je bogaroš. Bogaroš?

Što to znači?

Onaj s bubama. Tako u Mađarskoj nazivaju čudake.

Čudake? Ja nisam čudak.

Ona je mislila da jesi. Nisi bio razgovorljiv, ni s kim se nisi previše družio, a osim toga rekla je da si onda umalo ubio Timba.

Stara Mađarica pretjeruje, nisam ga htio ubiti. Zapravo se uopće nisam htio tući s njim. To što se tada dogodilo nije bila tučnjava, niti sam napao Timba zato što mi je bilo nešto stalo do one smrdljive pikule. Bilo je to više zauzimanje stava. Tako to počinje u životu. Najprije ti uzmu pikulu. Pa užinu. Pa strip. Ako to progutaš, kasnije će ti uzeti auto, radio, piva iz

hladnjaka, posljednju rolu toalet papira, stari listić sportske prognoze, grinje iz tvog tepiha, dušu, srce, sve. Zato sam Timba ciglom.

Što je s njima dvojicom, Mirekom i Timbom?, pitao sam.

Slegnula je ramenima.

Moja stara, rekla je, jedva je prežalila odlazak tvog starog.

Odlazak mog starog? Kakve veze imaju njih dvoje?

O, imali su njih dvoje itekako veze, nasmijala se.

To me je iznenadilo. Nisam mogao zamisliti starog u ulozi zavodnika.

Koliko je samo puta tvoj stari upao pred zoru... Valjda kad se vraćao s kartanja.

Valjda. O, bože, bili su tako napaljeni, svaki put bi me probudili. Kad se samo sjetim.

Stvarno, kaj je s njim?

Tko to zna.

A tvoj stari, on je to mirno gledao?

Pogledala me je.

Ja nemam oca. To jest, ne znam tko mi je otac, a bogme ni stara nije posve sigurna. Zar nisi znao da nemam oca?

Zaboravio sam. Sjećam se samo tvoje stare. Stari je volio gledati kako prolazi ulicom. Eh, ta Mađarica, govorio je. Čekaj malo, zar nije onda moguće da je moj otac...

Zašutio sam jer me je jedna slika zviznula posred usta. Na trenutak sam ugledao starog u nekom baru. Sjedi za šankom očiju zamagljenih od sjećanja, podiže čašu i nazdravlja kurvi koja sliči na Mariku, a onda iz novčanika vadi dvije fotografije, na jednoj nasmiješena beba Vesna, a na drugoj ja, i pokazuje ih toj kurvi, vidi, ovo su moja djeca.

Misliš da je on i moj otac?, pitala je Vesna.

Da.

Nema šanse. Doselili ste kad mi je bilo pet godina.

Počela se smijati.

Što je smiješno?

Palo mi je na pamet kako mi nastavljamo tamo gdje su oni stali.

Ujutro me je Vesna probudila. Rekla je da će uskoro na posao, a ja neka spavam, i neka samo zalupim vratima kad pođem. Mislio sam da bi bilo dobro da nastavim spavati, kako bih izbjegao razgovor o tome kada ćemo se opet vidjeti, i slične gnjavaže. Što se mene ticalo, prethodna noć nije bila početak velikog prijateljstva niti išta slično. Opet, nisam htio ispasti pizda, pa sam ustao. Pio sam kavu dok se Vesna uređivala u kupaonici. Vani su se jedan za drugim palili motori automobila, to je administracija odlazila na posao. Radnici su otišli mnogo ranije. Onda je Vesna ušla u kuhinju, istuširana, našminkana, vedra, lijepa, i gledajući je osjetio sam kako mi se osmijeh razliva licem.

Šta je, Kalda?, upitala je, šta se smiješ?

Kad ćemo se opet vidjeti?, čuo sam sebe kako govorim.

Ah, rekla je ona, šta da ti kažem? Bilo nam je dobro sinoć, ali ne vidim baš neki razlog da se opet vidimo. Ja imam svoj život, ti svoj, i bolje je da ostane tako, šta veliš?

Malo mi je stala štiklom na ego, ne mogu reći da nije, uopće nisam očekivao ovakvu njezinu točku, ali svejedno nisam ni trepnuo.

Velim da si u pravu, rekao sam. Vi cure, kužite se u te stvari, i uvijek ste u pravu.

Obišla je oko stola, poljubila me u obraz i krenula prema vratima.

Da znaš, bila sam jako žalosna kad si otišao iz Dubrave, čuo sam je iz hodnika.

Vrata su se otvorila i zatvorila, njezini koraci gubili su se na stubištu, i onda je postalo kasno.

31.

Tamara se ljuti na mene. Misli da sam joj trebao javiti u vezi s tuberkulozom, da ona i David obave pretrage. Rekla je da sam doveo Davida u opasnost. Rekla je da to nije očekivala od mene. Rekao sam joj da shvaćam njezinu zabrinutost, ali da mi nije jasno kako to ja iz Utrina mogu zaraziti njih dvoje u Kovačićevoj, plus što se moja bakterijica pokazala bezopasnom za okolinu. Bila je, takoreći, dizajnirana da napadne samo moja pluća, i nije bilo nikakvog razloga da se onda njih dvoje izlažu rendgenskim zrakama, iglama, njuškama liječnika, hrvatskoj zdravstvenoj politici i svim ostalim neugodnostima. Isto kao onaj glumac koji se non-stop testirao na AIDS. Fotografirao sam ga jednom, pričao je novinaru o tome kako se redovito testira na AIDS, razmetao se svojim strahom od side, kao da se ta bolest širi masturbiranjem pa se on nešto panično testira. Rekao sam joj to. Tamaru to nije umirilo, rekla je da ja ništa ne shvaćam ozbiljno, i nastavila se ljutiti.

Ne ljuti se ona zbog toga, kaže Igor. Ljuti se što joj nisi javio da si bolestan, pa da ti bude pri ruci, misli on.

Prije sam tebe trebao upozoriti, kažem.

Evo ga, sad će, kaže Igor i drvenom žlicom promiješa pileća jetrica u tavi.

Kuhinja miriše na prženi luk, dok se sunce diže iznad one zgrade tamo, i probada krošnje drveća posute mladim, svjetlozelenim lišćem.

Doručak za ranjeno tijelo, kaže Igor.

Isuse, što si dosadan, kažem.

Neka sam, kaže. Da si redovito jeo, ne bi ti se to dogodilo.

Okej, tetka, okej.

Iz nekog razloga Igor si je umislio da mi je potrebna pomoć. Da sam previše zapušten te da mi je potrebna brižna ruka.

Pretrpio si oštećenja, ali to se još može srediti, kaže on.

Za početak će mi kuhati. Krepku, jaku hranu, da se oporavim od bolesti i od bolnice.

Tamo sigurno nije bila neka hrana, misli on.

Kog briga za hranu, kažem.

Igor me gleda dok žvačem jetrice, plućica i srca pošpricana limunovim sokom. Nije loše, mislim si, uopće nije loše, homići fakat imaju stila čega god se dohvate. Kažem mu to.

To je još jedan stereotip, kaže. Osim toga, razmišljaš i govoriš na način homofoba.

Ma nemoj, kažem. A kako bih to trebao govoriti da ne ispadnem homofobičan?

Uzimaj u obzir bitne, a ne sekundarne stvari, kaže.

Na primjer?

Na primjer: razmišljaj o tome kakva sam ja osoba, a ne o tome s kime se fukam.

Svejedno mi je s kim se fukaš, kažem. A nećeš mi ti govoriti o čemu ću razmišljati. Uostalom, zašto se družiš sa mnom, ako misliš da mrzim pedere?

Ne mislim da mrziš pedere, kaže. Samo mislim da nisi stoposto emancipiran po tom pitanju.

Samo ti pričaj, kažem.

Vidi ovako, kaže. Da ti je ovo isfrigao neki crnac, bi li mu ti rekao: Oh, vi obojeni momci zaista imate stila. Sve što uzmete u ruke ispadne fantastično.

Ajde, zajebi priču, kažem mu, kvariš mi tek.

Poslije marende pili smo kavu i pušili. Kuhinja sad miriše na prženi luk, kavu i duhan. Pred oči mi izlazi slika vrta okruženog rascvalom rašeljkom, s lijehama luka i mrkve i drvenim pritkama uz koje se penju stabljike mahune, tu je i grm duguljastih, mesnatih listova posut poput Mjeseca blijedim bobicama, iza kojeg se odjednom začuje Igorov glas:

Kad si onda rekao da ti ja nisam prvi homić, što si time mislio?

Zadrhtao sam od nelagode.

Ti si u stanju ubiti svaki gušt, kažem. Čim se negdje na vidiku pojavi i najmanji, najneviniji gušt, eto tebe s tenkom i buldožerom.

O čemu ti pričaš?

Upravo sam bio u kupleraju, kažem. Ležao sam na mekanim dušecima, pušio duhan na nargilu, a jedna mi je ljepotica u prozirnom negližeu, njuške poput Nefertiti, na srebrnom pladnju donosila šalicu kave, kad evo tebe...

Ne trabunjaj, prekida me Igor. Dakle, što si onda mislio?

Što sam mislio kada?

Kad si rekao da ti ja nisam prvi homić.

Zar sam to ikad rekao?

Ma, daj...

Što sam mislio? Pa to, da vas ima ko Kineza, valjda, i da nisi prvi kojeg znam.

Je li? A kojeg to još znaš?

Šta je ovo, neki kviz? Ili ti trebaju nove adrese?

Glup ti je štos.

Pogledao sam tog napornog tipa. Trpio sam ga jer nisam imao bolje društvo.

Moj ujak je bio homić, rekao sam.

Bio?

Zagledao se u mene napeto, očekujući nastavak, cijelu priču o ujaku, sa svim pikanterijama i sve to.

Da, rekao sam. Umro je.

Žao mi je, rekao je Igor.

Davno je to bilo, rekao sam.

Ujak je umro od raka grla. Brzo je nestajao nakon što su mu ga dijagnosticirali u bolnici u Vinogradskoj. No nije se činilo da se uspaničio zbog toga. Prije će biti da je odmjeravao protivnika i procjenjivao svoje šanse. Nije se uspaničio ni kad je shvatio da tlo na kojem stoji nepovratno nestaje, da se uokolo njega sve ruši i raspada. Posjećivao sam ga svako popodne u njegovu stanu. Nije želio umrijeti u bolnici. Sjedili bismo u dnevnoj sobi, pili pivo i pušili. Dok je pušio, ujak je kažiprstom zatvarao kanilu na vratu. Bili su to dani kojih nema u kalendaru, a tu se baš nisam snalazio.

Na što ti ja sličim?, upitao me je jednom.

Što?, rekao sam.

Kako bi me opisao nekome?

Gledao sam ga. Bio je siv i krhak, poput sasušenog zmijskog leša koji sam jednom vidio na Velebitu.

Slab sam ti ja na riječima, rekao sam.

Hoćeš me onda fotkati?

Zašto?, upitao sam.

Da imaš moju fotografiju, rekao je. Nikad me nisi fotkao.

Jebeš fotografije, rekao sam, radije ću te pamtit. To dulje traje.

Jedan drugi put sjetio se mog odlaska u Munster.

Nikad mi nisi ispričao kako ti je bilo onda u Munsteru, rekao je.

Trgnuo sam se. Kako to da me pita o davnim stvarima kojih se i sam rijetko sjetim.

Kako mi je bilo gore?, pogledao sam ujaka. A šta da ti kažem? Nikako. Gore je tako da nema neizvjesnosti, sve je isplanirano, sve se zna unaprijed, ne bih mogao živjeti tako.

Ujak se se nasmijao.

Je li ti bilo gadno u pilani?

Pa i nije baš. Društvo je bilo u redu. Gadno je samo kad noću sanjaš da puca užad dizalice, a ona debela i daske ruše se na tebe.

Često si to sanjao?

Jednom.

Kako su dani prolazili, ujak se sve brže umarao sjedeći u fotelji, i ja bih ga tada nosio do kreveta. Bio je vreo i suh, gotovo bez težine.

Posljednji put pričali smo o tome kako bi volio još jednom vidjeti sestru. Dan prije bio sam u selu u kojem je majka živjela, ali je nisam zatekao tamo, niti mi je itko mogao reći što je s njom.

Proklete ovce, rekao sam ujaku, nitko mi nije želio reći ništa o njoj.

Možeš li još jednom pokušati?, upitao me je.

Nema problema, rekao sam.

Molim te, rekao je. Osjećam se kao da me nešto otima iz tijela.

Sutradan je umro.

32.

Ako me ikada igdje, u nekom paklu ili na sličnom nekom mjestu, itko upita jesam li se borio protiv komunizma i, ako jesam, kako, te jesam li se i kako borio za hrvatsku nezavisnost, ja ću odgovoriti:

Ne sjećam se nijedne takve svoje geste.

Premda, tisuću devetsto osamdeset devete, kad sam u hotelu Jadran posjetio Mariskog B., pisca koji je štrajkao glađu, to je mogla biti ta herojska gesta, ili sam barem bio blizu tome.

Recepcionar je podigao pogled s novina, odmjerio me i rekao:

Idete kod onog što štrajka.

Zvučalo je to više kao konstatacija nego kao pitanje. Kimnuo sam.

Soba deset, prvi kat. Usput, preporučio bih vam da odmah na šanku uzmete čašu, rekao je i ponovno se zadubio u novine.

Zašto čašu, pomislio sam, ali ništa nisam rekao. U naslonjaču u predvorju sjedio je snažan muškarac upakiran u zgužvano odijelo boje zatvorskih zidova i gledao me. Murjak. Tu ne možeš fulati, samo im pogledaj oči. Murjaci imaju posebne oči. Umjesto šarenica imaju rendgenski aparat i vide vas zapravo gole golcate. Nema obrane od murjačkih očiju. Zastao sam ispred njega, i sad, pazi, ovo je mogla biti moja patriotska gesta:

Onda, kolega, kako je?, namignuo sam mu.

Raspalio se, kucavica na sljepoočnici napunila mu se krvlju, stisnuo je šake sve do bjelila zglobova, ali ništa nije rekao. Zajapurio se ne zbog mojih riječi, ne zato što je vidio fotoaparat u džepu moje jakne, niti zato što je vidio sitniš u džepu hlača, već zato što je, odmah pokraj sitniša, sad slijedi druga potencijalna patriotska gesta, ugledao moj glavić koji ga je, onim prerezom, drsko gledao u oči, što je klasičan primjer provokacije službene osobe na dužnosti. Raspalio se, kažem, ali nije ni zucnuo, jer je bio prikriiven, na tajnom zadatku, pa se nije smio odati, da akcija ne propadne. Ostavio sam ga tamo, i popeo se na prvi kat.

Soba je bila puna dima, radikalnog anarhizma i doktorata iz sociologije, filozofije i književnosti. Krema koju bi svaki bistriji čovjek poželio imati daleko od svoje kuće. Dva profesora obilježeni kao nacionalisti, jedan razočarani marksist, pa onda Drug Nobel, pisac koji si je utuvio da je zavjera svjetskih razmjera spriječila da dobije Nobela, jedan slikar anarhist, dvije feministkinje iz prvih borbenih redova. Bio je tu i jedan intelektualac opće prakse, koji je nepogrešivo njušio mjesta na kojima se besplatno pilo. Pa onda erotska pjesnikinja koja je svoj talent trošila uglavnom u Dijana baru. Ostale nisam poznavao, ali iz satelita se vidjelo da su to studenti književnosti. Imali su vodeni žig na licu, onaj nadržani izraz budućih neshvaćenih književnika. Na krevetu u uglu sobe, nogu podvijenih pod guzicu, kroz modrosivu nikotinsku sumaglicu nazirao se Mariski. Štrajkao je glađu jer su ga zbog priče objavljene u Studentskom listu, koja je vrvila aluzijama na račun socijalizma, izbacili iz Društva književnika. Partija nije reagirala na priču, Mariski je bio sitan zalogaj za moćnu Partiju, ali su ga zato nadobudne kolege nogirali iz Društva.

Onda, hombre, kako je?, upitao sam ga.

Hvala ti, rekao je.

Na čemu?

Što si me došao podržati.

Nisam te došao podržati, već raditi, izvadio sam iz džepa Leicu i okinuo dva snimka.

Mariski u pozi jogija. Masni bičevi kose padaju mu na ramena, dvotjedna brada učinila je njegovo koščato lice upalih obraza još mršavijim, zamučene oči, namreškani podočnjaci, ispucale usne, ukratko – pljunuti pisac u štrajku.

Lažeš, ovu fotku ti nitko neće objaviti, rekao je.

Točno, kažem. Ali ovo radim za povijest, Mariski. Za povijest.

Odmahnuo je rukom.

Nego, ovdje vidim samo disidente trećeligaše, rekao sam.

Jebat ga, rekao je, kad je prva liga u zatvorima.

I kako si?

Što misliš kako sam? Gladan sam.

A što bi ti htio?, rekao sam. Odreći se jela, to je najmanje što možeš učiniti kad štrajkaš glađu. Uostalom, ni prije nisi puno više jeo.

Jebi se, natočio si je iz boce na ormariću.

Stol uz prozor bio je pun boca domaćeg konjaka, travarice i lozovače, a bilo je tu i nekoliko dvolitri Ribara. Obilježeni nacionalisti i razočarani marksist tankali su se Badelovim konjakom. Kod kuće je to društvo pilo bolja pića, vjerojatno francuske konjake i američke burbone, ali sad nisu htjeli ispasti buržuji.

Hoćeš?, Mariski mi je pružio bocu travarice.

Uzeo sam bocu i natočio.

Ne razumijem, rekao sam, štrajkaš glađu, a piješ.

Šta tu nije jasno?, rekao je.

I dokle ćeš ovako?, upitao sam. Dok te ne uzmu natrag? Uostalom, koji ćeš klinac u tom društvu?

Jebe mi se za njih, rekao je. Ali malo reklame neće naškoditi mojoj novoj knjizi.

Stao sam ustranu i promatrao predstavu u hotelskoj sobi. Nacionalisti i marksist vodili su davno započetu raspravu o bruttonacionalnom dohotku i nacionalnom pitanju, o revoluciji i evoluciji, o zabrudama marksizma i liberalizma. Pričali su i dah im je vonjao na naftalin. Jedna je feministkinja gestikulirajući uvjerala slikara anarhista da je anarhizam već dugo mrtav, druga je sjedila na rubu kreveta, držala Mariskija za ruku i govorila nešto, intelektualac opće prakse sa studenticama i studentima tiskao se oko stola s pićem, Drug Nobel se prolaktao do erotske pjesnikinje i započeo razgovor. Hinio je da iz prve ruke hoće čuti kako piše mlada generacija, može li ona razbiti zid pred kojim se našlo hermetično pjesništvo, može li se napisati stih koji neće zahtijevati pedesetak kartica fusnota, i uopće kakva je perspektiva pjesništva, a zapravo samo ispipava teren, gleda može li je snagom autoriteta pojebati. Pripija karlicu uz njezino bedro, grči se, uvija i izvija vrat kao napaljeni mužjak

rajske ptice, a ona se smije, osjeća migoljenje u njegovim gaćama, čita ga, ali se ne odmiče. On u jednoj ruci drži čašu, drugom se oslanja na njezino rame, šapuće joj na uho, napeto očekuje odgovor.

Svakako, kaže ona. Ali zašto čekati, dramatično podiže glas i suknju, vidi se čipkast porub gaćica, zašto gubiti vrijeme kad to možemo učiniti ovdje i sada.

Nitko nije obratio pažnju na njezinu malu predstavu, samo se Drug Nobel povukao prema društvu pokraj stolića s pićem gdje je s nekom studenticom započeo svoj zamršeni obred, a ona se osvrnula po sobi i uhvatila moj pogled.

Isuse, koji davež, rekla je proguravši se do mene.

Tko, Drug Nobel?

Ma da. Pazi, zove me k sebi doma, kao zanimaju ga moje pjesme. Pa to ni najgluplja brucošica ne bi progutala.

Što onda, rekao sam, ima čovjek pravo pokušati.

Ajde što je sav prljav, glumila je da je zgrožena, što ima vaserkopf, što su mu zubi truli, prsti ko masni crvi, i što slini kad priča, sve je to u redu. Al što...

Prestao sam je slušati. Nije me zanimalo to o čemu priča. Popio sam ostatak travarice. Bila je to dobra rakija, emitirala je dobre valove. Mahnuo sam Mariskiju i otišao van. Murjaka nije bilo u predvorju. Valjda je bio otišao na gablec.

33.

Zove sestra Andrea i pita kako sam.

Podnošljivo, dobra sestro, sasvim podnošljivo, velim, i mislim si zašto me ova zove.

Kontrola je tek za mjesec dana, a sumnjam da zove da procaskamo o vremenu, ženama i nogometu.

Sigurno se pitate zašto vas zovem?, kaže ona.

Upravo to.

Imam vam reći nešto što bi vas trebalo jako zanimati.

Da, velim. Zar se Šuster zaredio?

Čujem kako se smijulji.

Uostalom, odakle vam moj broj?, pitam je.

Pa iz vašeg kartona, kaže ona.

Ah, da, kažem.

Osjećam kako se sestra meškolji tamo i pomislim da nisu možda otkrili još nešto povrh tebecea.

Nešto nije u redu s nalazima?, pitam.

Ma, ne, ne, kaže ona, sve je u redu s vašim nalazima, samo, zastala je, a onda je ispalila: Vaš otac je ovdje.

Moj... , počeo sam, i zanijemio.

To što sam upravo čuo, bilo je isto kao da mi je naočigled iz trbuha počela rasti treća ruka.

Da, vaš otac, čuo sam je iz daljine.

To je smiješno, rekao sam.

Drago Kalda, rekla je ravnodušnim, profesionalnim glasom, sedamdeset i pet godina...

Ali ja nemam oca, povikao sam u slušalicu.

Molim?, rekla je sestra.

Ja nemam oca, ponovio sam.

Kako to mislite da nemate oca?, rekla je. Svi imaju oca.

Griješite, rekao sam.

Bez pozdrava, prekinuo sam vezu. Nije se tu više imalo što reći. Shvatila je to i dobra sestra i nije ponovno nazvala. Premda sam još neko vrijeme napeto sjedio i zurio u tu stvar očekujući da zazvoni.

Kao što znate, nisam lagao sestri Andrei – ja stvarno nemam oca. Postoji čovjek čiji je sjemenik proizveo milijun spermija, od kojih je jedan oplodio jajnu stanicu moje majke, ali to nije otac. Tip o kojem govori sestra Andrea je donator sperme, ako je uopće to on. Dumajući o tim stvarima osjetio sam žeđ. Otvorio sam limenku piva i iskapio je. Pa onda još jednu. Zapalio sam cigarillos, i odmah ga ugasio u sudoperu. Osjetio sam kako me obuzima gnjev. Širio se u meni poput vatre. Kružio sam po stanu i govorio: Jebem ti u pičku sranje kurčeva pizdo. Onda me je počela hvatati zebnja. Dolazila je iz udaljenih krajeva mojeg tijela, i stezala me. Nisam mogao disati, niti misliti. Odvukao sam se do dnevne sobe i srušio se na otoman.

Kad sam opet mogao jasno vidjeti, bilo je kasno popodne. Vani je vjetar povijao grane breza. Prozori osmerokatnice i onih nebodera tamo plamtjeli su u sunčevu svjetlu. Nazvao sam Tamaru.

Mora da će nas strefiti neki meteorit, rekla je, dok se ti javljaš.

Nisi daleko, rekao sam.

Tek da znaš, još uvijek mislim da si se ponio neodgovorno u vezi onoga, rekla je.

Pusti sad to, možemo li se vidjeti večeras?

David je s tatom u Gorskom kotaru, vraćaju se sutra.

Nisam to mislio, rekao sam. Volio bih s tobom popričati o jednoj stvari.

Hm, rekla je. Al prije toga moram obaviti nešto u gradu. Možemo se naći u osam u Dežmanovom.

Tamara me je čekala ispred ulaza u nekadašnje kino Jadran. Nekadašnje, nekadašnje... ovaj grad je pun nekadašnjih kina, restorana, buffeta, trgovina, ulica, ljudi, pretvorenih u nešto drugo, oronulih, zatvorenih, uništenih, ubijenih. Čovječe, koja jebada. Neka hladna fronta prolazila je iznad Zagreba, i Tamara je stajala tamo u modrom mornarskom kaputiću podignuta ovratnika, ruku zabijenih u džepove, i smiješila se. Poljubili smo se. Usne su joj bile kao votka-juice s ledom i kriškom limuna. Rekao sam joj to.

Tebi očito fali vitamina C, rekla je i uzela me pod ruku.

Hoćemo li negdje na večeru?, upitao sam.

Idemo k meni, rekla je.

Na Dežmanov prolaz i na čitav grad obrušio se sjeverac i mi smo bez riječi, škiljeći na ledenom vjetru, napredovali prema kinu Sloboda, kojemu su također promijenili ime u Tuškanac. Progovorili smo tek kad smo se našli u zavjetrini Aleksandrovih stuba.

Pička im materina fašistička, proderao sam se, šta im je smetala sloboda!

Tamara zna za tu moju ljevičarsku pozu, i nije rekla ništa.

Jebote, rekao sam pomirljivije, koja šljiva? Mora da si se smrzla čekajući me tamo? Mogli smo se dogovoriti u nekom kafiću.

Ti uvijek nešto gundáš, rekla je. I uopće se nisam smrzla. Uostalom, zar si zaboravio kako su se nekad spojevi dogovarali isključivo vani, na trgovima, kod spomenika, knjižara, telefonskih govornica i takvih stvari. Kad se samo sjetim kako sam gordo stajala na uglu Frankopanske, kod one govornice, i čekala. Nije mi uopće smetalo što mi frajer kasni na spoj, stajala sam tamo kao spomenik nečije želje, razumiješ. A čekati u kafiću, posprdno je

frknula, to uopće nije uzbudljivo. To mi je, onako, pizdunski, konformistički.

Aleksandar i njegove stube bile su prevelik zalogaj za mene, nisam ih mogao prijeći od šuba. Zastao sam iza prvog odmorišta i dahćući naslonio se na betonski stup. Tamara me je gledala. Na škrotoj svjetlosti sjajile su se njezine oči, kosa i zlatna puceta s ugraviranim sidrom.

Smiješ li ti uopće izlaziti van?

Nije to ništa, rekao sam, bilo je mnogo gore.

Zapravo se uopće nisam iznenadila kad si mi rekao da imaš tuberkulozu, rekla je.

Nisi?

Ne, rekla je. To se savršeno uklapa.

Uklapa u što?

S obzirom na sve one bizarne stvari koje su ti se događale u životu, rekla je, tuberkuloza je logičan nastavak. Tuberkuloza nije bizarna stvar, rekao sam.

Oprosti, tuberkulozo, rekla je.

To je ugledna bolest, rekao sam, s dugim stažom i dobrim rezultatima u pogledu mortaliteta, i bilo bi fer da joj pokažeš malo poštovanja.

Ugledna bolest?, podigla je obrve Tamara. Svašta.

Da, rekao sam. Da samo znaš tko je sve bolovao od nje. Chopin, Doc Holliday, Kamov, Bukowski...

Milost!, rekla je Tamara.

U drugom pokušaju uspjeli smo se na Rokov perivoj. Perivoj je bio pust. Iznad nas vjetar je zviždao u granama drveća. Odnokuda je dopirao lavež psa.

Ovdje smo kao srednjoškolci često dolazili, rekao sam.

Zašto?, upitala je Tamara.

Onako, družili smo se, rekao sam. A dolje, iza one crkvice, tamo je bilo glavno leglo grijeha i

bluda. Jebemti, kad samo pomislim da si se ti, dok sam ja tamo pipao neku srednjoškolicu, igrala ovdje u parkiću, ljuljala na ljuljačkama.

Pa nisam dolazila u park noću.

Nismo ni mi dolazili ovdje samo noću. Možda sam te kojiput i vidio i pomislio kako lijepa djevojčica, valjat će je pronaći kad joj cice narastu. A možda si mi se ti i obratila, upitala me koliko ima sati ili tako nešto, samo što mi to kao i niz drugi stvari tada nije bilo važno, pa mi nije ostalo u sjećanju...

Čovječe, prekinula me Tamara, što ti znaš srati.

Brrrr, osjećam kako mi se krv smrzava.

Slatko od ribizla, ili borovnice, ili nečega sličnog i velebitska travarica otopili su kristale leda u mojim žilama. Stari šumar zna što valja, ne može se reći. Sjedio sam za kuhinjskim stolom, gledao kako Tamara psujući pokušava upaliti plin.

Ostavi sad to, rekao sam.

Podgrijat ću ti čorbu.

Čorbu?

Begovu čorbu.

S bamijama i sve to?

Aha.

A onda ćeš me silovati, važi?

Ne, rekla je. Moraš jesti.

To i Igor kaže, rekao sam.

Tko je Igor?

Ah, munjara iz susjedstva.

Uvijek neke munjare oko tebe.

Takva mi je karma.

Tek kad sam se nakon objeda zavalio na kauč i otpio gutljaj vina, Tamara me je upitala o čemu želim razgovarati.

Nećeš vjerovati, rekao sam, moja bizarna odiseja se nastavlja.

Što je sad?

Pojavio se moj stari, rekao sam potišteno, i ispričao joj jutrošnji razgovor sa sestrom Andreom.

Tamara me slušala razrogačenih očiju.

E, to nisam očekivala, rekla je. Svaka ti čast, nadmašio si samoga sebe.

Nemam ja ništa s tim.

Dakako. Otkud sad odjednom on u priči?

To se i ja pitam.

I što ćeš sad?

Nemam pojma. Popizdio sam zbog toga. Otkud mu pravo da se pojavljuje sad kad je sve...

Lakše malo, rekla je Tamara, pa nije ti došao na vrata.

Nije, ali svejedno...

Nije te čak ni zvao telefonom.

Odmahnuo sam rukom.

Samo te je nazvala jedna medicinska sestra i rekla da je on u bolnici. Uostalom, možda to uopće nije on. Možda je samo neki čovjek istog imena i prezimena.

Nisam ja te sreće, rekao sam.

Neko vrijeme smo otpijali iz čaša i slušali vjetar. Onda sam se digao i oprostio od Tamare.

Što bi ti učinila na mome mjestu?, upitao sam je s vrata.

Ja? Ja bih otišla gore i vidjela o čemu je riječ.

34.

I onda, jednoga dana: Beng! Beng! Beng! Sjediš na terasi kafića, piješ kavu, a iznad tebe neki MIG upravo je probio zvučni zid i bacajući one toplinske mamce ustremio se prema nebu, želeći samoga Boga opaliti u trbuh. Trenutak kasnije vidiš ga kako lebdi visoko gore, šepuri se, blješti na suncu, a onda se sunovrati izbacujući raketu.

Rat je, dakle, tu. Nije važno zašto je započeo. A nije zbog tebe, sigurno nije, zato što te je netko krivo pogledao, uvrijedio, ili zeznuo za lov, to sigurno ne. Rat je tu, nema više ljudi smo, dogovoriti ćemo se. Sad gomila naoružanih luđaka hoda naokolo pokušavajući ubiti jedni druge, a u takvoj situaciji ostaje ti samo sačuvati glavu. Pritom je sasvim svejedno kako ćeš to izvesti, kod takvih stvari detalji su posve nebitni.

Radilo se, zapravo, o kokošarenju. Jugoslavija, federacija Srba, Hrvata, Slovenaca, Muslimana, Albanaca, Makedonaca, Crnogoraca i još nekih nesretnika koji su imali nevjerovatan peh da žive u zajedničkoj državi, skrpanoj od ostataka Otomanskog carstva i Austro-Ugarske Monarhije, raspadala se i sad se radilo o tome tko će si u džep strpati više keša.

Najprije su neki kreteni smislili teoriju da je Srbija tamo gdje su zakopane srpske kosti. Onda se pojavio taj putujući cirkus: bradonje u šubarama i kožusima hodali su uokolo i mahali zastavama, križevima, bocama, lubanjama, kostima, noževima, puškama, ikonama i posterima, pljujući strah oko sebe. Lajali su o svetoj srpskoj zemlji, o starim bitkama, carevima i izdajama, o djeci ubijenoj maljevima, o psima zašivenim u trbuhe trudnica, o spaljenim selima, i jamama, i opet o svetoj srpskoj zemlji i starim bitkama.

Mjesecima su te brbljarije punile srpske novine i teve programe, i ljude je konačno uhvatila prpa. Logično. Tko bi želio da mu netko ubije dijete, spali kuću, raspori ženu i unutra zašije psa?

Zatim su bradonje počeli rušiti stabla i bacati ih na ceste u Hrvatskoj što vode prema moru. Nema prolaza, govorili su zapanjenim turistima, ovo je Srbija. Jugoslavenski vojnici u ratnim uniformama stajali su sa strane, pokraj tenkova i oklopnih kola, i promatrali predstavu.

Čuvali su, vele, mir. A zapravo su čuvali bradonje, koji su mnogo cugali tamo na barikadama, pa da im se nacuganima nešto gadno ne dogodi. Mislio sam, kad počne sranje, a početak će, ovdje je uvijek bilo previše zainteresiranih za razna sranja, ja ću već nekud na sigurno. Ništa od toga nije me zanimalo. Nisam želio sudjelovati u tome.

Jedan od tih dana posjetila me majka. Nismo se vidjeli dugo vremena, nije bilo razloga da se posjećujemo, i onda je ona došla u nenajavljen posjet. Bila je tužna, i ja sam se poveselio da je riknuo onaj pas od njezina muža, i da mi je to došla javiti. No, pokazalo se, prerano sam se obradovao. Pas nije riknuo. Dapače, osjetio je zov divljine, pa je prodao stan, i sad se sele u neko selo pokraj Okučana. Znao sam da je iz neke selendre u zapadnoj Slavoniji, majka i on odlazili su tamo još dok sam stanovao kod njih. I premda me se uopće nije ticalo što će i kako će njih dvoje sa svojim životima, upitao sam je zašto odlaze iz Zagreba. Majka se promeškollila na stolcu i zagledala u vrhove svojih cipela. Starih, iznošenih cipela, napukle kože, izlizanih peta. Činilo se da joj baš nisu cvale ruže, kak se ono veli. Primijetila je da zurim u njezine cipele, pa je pocrvenjela.

Ove su mi za svaki dan, rekla je.

Kimnuo sam.

Peru je strah, rekla je.

Strah? Čega ga je sad odjednom strah?, upitao sam. Semafora? Kazališta? Tramvaja?

Ne, rekla je majka, ne primjećujući moj sarkazam. Strah ga je ustaša.

Nasmijao sam se.

Ustaša? Kojih ustaša? Gdje su ustaše?

Ovdje, kod nas, rekla je majka. Ubijaju trudnice i pale kuće, dodala je.

Ah, tako dakle, rekao sam i upitao je otkud joj ta priča.

Iz novina, rekla je.

Kakvih novina?

Majka je slegnula ramenima.

Dakle, sve su to bile novosti za mene – prvo, gospon Pero je skužio da je Srbin, i drugo, počeo je kupovati novine. Tip koji se nikad nije približio trafici radi novina (Bacanje dinara, govorio je), sad je počeo gutati sve što je pisalo u njima. A u novinama koje je on kupovao pisalo je ono što su bradonje lajale. I tip je odlučio zbrisati iz Zagreba.

Vidi što se događa oko nas, rekla je majka. Bolje je da odemo.

Gledao sam je. Žena koja je tu sjedila i smušeno se osvrkala okolo po sobi, to je moja majka. Moja majka!

MOJA JEBENA MAJKA.

Ili bi to tako trebalo biti.

A ja, što sam ja tada osjećao?

Bilo mi je mučno i želudac mi se dizao. Bio sam bijesan. Osjećao sam kako mi iz kostiju navire otrovni smijeh. Zamišljao sam Peru kako pakira stvari, i kako s posebnom pažnjom pakira svoje skulpture od šibica u one kutije s naljepnicama NE TUMBAJ, FRAGILE i strelicama koje pokazuju gore i dolje.

Osjećao sam da je to posljednji put da vidim majku.

U to vrijeme u Hrvatskoj je glavni bio Padre, na prvi pogled bezopasan, no vrlo ponosan tip. Bio je, recimo, ponosan što Hrvati nisu Srbi. Mi Hrvati smo Hrvati, derao se kad god bi mu gurnuli neki mikrofona pod nos. I Europljani, dodavao je. Također, bio je ponosan što mu žena nije maoistkinja, već domaćica. Pa je onda bio ponosan što se najdulja ulica u Zagrebu proteže u smjeru istok-zapad, a nipošto zapad-istok, pa onda što Zagrebom voze tramvaji, a ne trolejbusi, i sve takve stvari.

Bio je, zapravo, nastran tip, taj Padre. Obožavao je, recimo, ljubiti državnu zastavu. U svakoj prilici pipao ju je i ljubio, a pritom je drhtao, trzao usnama i kolutao očima, jebemti, svršavao je, uopće, ponašao se prema toj obojenoj krpi kao prema gaćicama neke super kurve, što se onda tumačilo kao domoljublje bez premca, kao čista i nesebična ljubav prema domovini.

Isto tako, bio je tu i onaj propalica iz Mariskijeve sobe, dok je ovaj štrajkao glađu. Najprije ga vidiš na telki, u iznošenom pepita odijelu i istrošenim cipelama, špićoke iz pedesetih, priča o nečemu. Uglavnom, ispalo je da su ga komunjare mučile, izlanuo je nešto što nije smio, ili nešto slično, i on je sad ogorčen. Oduzelo mu bilo pasoš, bio je žrtva komunizma, veli, pravi hrvatski mučenik.

Standardna pričica.

Malo poslije, tip opet na telki, vraća se s turneje po Americi, gdje je žicao novac za spas svog naroda. Znači, dobio je pasoš, tu se nešto opasno mijenja, ljudska prava i to, i vidiš ga na aerodromu u istom onom odijelu, ali u novim cipelama i s vrećicom Duty Free Shopa u ruci. Stvari očito idu nabolje, fijuče vjetar promjena, cipele su one od dvjesto dolara, a žena će otkačiti od sreće što se parfema tiče. Izgleda da je tip strpao nešto novca i u svoj džep, al' dobro, ne može se čovjek boriti za svoj narod švorc i u starim cipelama.

Nekoliko mjeseci kasnije vidiš ga u ganc novom odijelu, furaju ga okolo u nekim finim kolicima u pratnji murje, sve one gorile oko njega, i žena u nekoj dlakavoj životinji, plus što on više nije propalica, već ministar. Okupio škvadru, iste one tipove iz Mariskijeve hotelske sobe i njima slične, i oni su sad glavni, odlučuju o brutonacionalnom, ekonomiji, i našim guzicama.

Dotle, jugo-uniforme su se povukle sa zagrebačkih ulica. Vikendima više nisu kuljali iz kasarni i okupirali kafiće, restorane i kina, nije se moglo vidjeti oficire kako se poslije podne vraćaju kućama, povukli su se kao more uoči razornog vala.

35.

Dakle, otac. Svatko ti može provaliti u život nakon toliko godina i reći da je tvoj otac. Svaki bolesni, umorni, razočarani starac. I ti bi ga sad trebao priviti na grudi i zavapiti: Elli, elli...

Nama šanse!

Sažaljenje i suosjećanje, ima li išta ljigavije? Muka mi je od toga, to me baca u duboku depresiju. Uostalom, kakav je sad ovo štos? Ne događa li se to samo u lošoj literaturi? Da otac, siromašni varilac iz Gdanjska, iz nekog bezveznog razloga bos otpješači sve do Kilimandžara, gdje nabasa na davno izgubljenog sina koji je u međuvremenu postao najugledniji afrički vrač. Ili da sin, doktorant lingvistike iz Pariza u Teksasu, u potrazi za ocem završi u Bagdadu, gdje kresne volonterku neke humanitarne organizacije koja mu je, a što bi drugo bila neg' sestra, za koju pojma nije imao da postoji, što se meni umalo dogodilo onda s Vesnom... I tako dalje, i tako dalje.

Koji će mi klinac sve to? Nemam ja vremena za glupe priče, još manje za nekog bolesnog starca. No ipak, on je tri minute hoda odavde, i što je još gore ovdje je, u mojoj glavi, i sigurno tu ima nekakvih starih niti, čim sam danas potegao na sjever Zagreba, nekakvih repova koji se vuku još od onog trenutka kad je njegov spermij provalio u majčino jajašce, i bože, što mrzim tu tako ljudski zatucanu upornost, tu tupu ambicioznost kakvu pokazuje to kurčevo ništa, ta mizerna ćelija, taj JEDAN među STOTINAMA MILIJUNA koji se probije svim preprekama unatoč i postane zametak.

O takvim stvarima dumam dok sjedim u kafiću na Zvijezdi i pijem već treći espresso. Unutra je nekoliko lokalnih tipova, nekoliko srednjoškolaca koji markiraju s nastave, i dva tipa u trenirkama. Sto posto ekipa iz plućne. Vizita je prošla i oni su se sad spustili na pivo. Vidite im to na licima, to da imaju sigurna tri obroka dnevno i krevet, da po cijeli dan besposličare čekajući da ih vrate natrag u optjecaj. Takav tretman danas možete dobiti samo u bolnicama.

Gledajući kako šanker pere šalice i tanjuriće i stavlja ih na sušilicu, pokušavam se sjetiti kako je izgledao moj stari. Premda ga ne mogu izbaciti iz glave, ja više ne znam kakvo mu je bilo lice, boja očiju, držanje, glas. Zažmirio sam ne bih li iz udaljenih krajeva izvukao neko sjećanje, neku staru sliku. Ništa. Čujem samo nervozno zujanje automata za kavu, i oduševljeni falset jednog klinca koji pripovijeda svoje pubertetske avanture. Puše se kako je

mobitelom snimio grudi nekoj Barbari, i sad je drži u šaci, i ona mu radi sve što poželi, inače... Gledam ga, njegove nemirne, lažljive oči skaču s lica na lice njegovih kompanjona, provjerava učinak priče, ispituje jesu li ga prozreli. Čujem njihove zadivljene uzvike i komentare. Jebeni junferi. Otišao sam u vece i pišao. Perući ruke promatrao sam se u ogledalu. Moje oči bile su mirne. Mirne kao oči onih majmuna u Japanu kad se zimi kupaju u jezercima vrele vode.

Platio sam i izišao.

Nebo iznad krematorija čisto je. Noćas ga je oprala kiša, i sad je opet spremno prihvatiti dim i pepeo, koje će zatim visinski vjetar raspršiti iznad grada. Stvarno, koliko mrtvih pada po nama svaki dan, a mi se uopće ne obaziremo na to? Laganim planinarskim koracima savladavao sam uzbrdicu, provlačeći se između automobila parkiranih na pločniku. Na jednom mjestu propustio sam kolonu medicinskih sestara koje su čavrljajući i smijući se išle prema klinici za infektivne bolesti. Jebene sestre iz infektivne.

Tamo smo jedanput odveli Davida, imao je neko trovanje i trebao je primiti infuziju, i kad je medicinska sestra pošla iglom prema njegovoj veni, on ju je uplašen počeo moliti:

Nemojte, teta, molim vas, nemojte me pikati! i kunem se, da me Tamara nije onako pogledala, ja bih joj bio oteo onu špricu i zabio joj iglu drito u urokljivo oko.

Što je ono bilo?, upitala je kasnije Tamara. Na trenutak mi se učinilo da ćeš je udariti.

Nisam joj odgovorio. A što sam joj mogao reći? Da noću viđam utvare iznad Davidova krevetića. Pričati joj o starim strahovima, onima koji se prostiru do kraja vremena. O tome kako noću, kad se probudim u znoju, drhteći od jeze, vidim vatru kako pleše po zidovima naše sobe, i osjećam miris dima. Tamara bi poludjela da sam joj to rekao. U svakom slučaju, shvatio sam tada da trebam otići.

Došli ste, kaže sestra Andrea.

Gdje je on?

Nervozni ste, a?

Zašto bih bio nervozan?

Vaš otac...

Stop, sestro, prekinuo sam je. Uopće nije sigurno da je taj tip moj otac, kao prvo.

Pogledala me je blago i sućutno.

Pažnju mi je privuklo prezime, kaže. To baš i nije često prezime... Kalda. Rekla sam mu za vas, to jest da smo nedavno imali pacijenta istog prezimena...

Kalda ima naokolo koliko god hoćete, rekao sam.

Naravno da nema, kaže ona.

Ima, ima. Danas sam na Googleu pronašao jednog Ivana Kaldu.

Odmahnula je glavom:

I onda sam mu predložila da vas nazovem i kažem vam da je ovdje. Nije imao ništa protiv. I ja sam vas nazvala.

Drago Kalda ležao je u sobi broj šest. U legendarnoj šestici, u kojoj je bilo šest kreveta. Soba je bila strah i trepet odjela. U njoj su ležali najstariji bolesnici, i mnogo se umiralo u njoj. Ne znam kako su umirali ti ljudi, jesu li u posljednjim trenucima kleli, preklinjali, molili se nekom bogu, ili su odlazili mirno i sa stilom. Nešto kao u pjesmi Street 66 moćnog pjesnika LKJ-a. Zašto mi sad na pamet pada ta pjesma? Zbog dvije šestice, ili zbog poda te sobe koji se na svjetlosti zalazećeg sunca presijavao kao žar drvenog ugljena? S maskama za disanje na licu starci knjavaju. Predvečernju tišinu remeti srkanje aparata za kisik. I kad je srkanje doseglo vrhunac, začulo se lupanje na vratima:

Bam, bam, bam!

Starci se trgnu i širom otvore oči.

Tko je tamo?, upita jedan.

Pogrebnik ovdje, ajde, otvaraj.

Koga trebate?

Je li to soba šest?

Starac, skinuvši masku s lica i udahnuvši kroz nos, odgovorio je:

Da, ovo je soba šest, uđite, i odvedite me.

Ali, Drago Kalda uopće nije izgledao kao da su mu dani odbrojani. Ne znam kako je izgledao iznutra, no fasada mu je bila u redu. Lice mu je bilo kao da se upravo vratio s nekog glečera, oči neznatno zamućene antibioticima, te jebene laserski prodorne oči koje su me sad mirno promatrale.

Nema sumnje, to je bio moj stari. Gledao me je bez nekih posebnih osjećaja, rekao bih, kao bilo koga tko bi se zaustavio pokraj njegova kreveta i prekinuo ga u čitanju novina. Ja sam mu uzvraćao pogled. Ne jebeš ti mene, ali ne jebem ni ja tebe, mislio sam si. Gledajući ga tako, osjetio sam olakšanje. Postalo mi je jasno da s tim čovjekom nemam ništa. Mogao sam se bez problema okrenuti i otići, i više nikada ne pomisliti na njega. I upravo sam se spremao to učiniti, kad je on ustao, stavio mi ruku na rame i oblizao usne.

Kako si, sine?

Osjetio sam žalac. Tako mi se nije obraćala ni majka. Bila je to gadna provokacija, uvreda gora od onog hračka u lice. No nisam dopustio da to primijeti, niti sam išta rekao. Bio sam pravi Kaldin sin.

Maknuo je ruku s mogeg ramena i pokazao uokolo, kao da se ispričava što se susrećemo na ovakvom mjestu.

Nisam se nadao da ćemo se ponovno vidjeti, rekao je.

Šta ćeš, rekao sam, život je pun iznenađenja.

Pa smo zašutjeli. No nije to bila neka nelagodna šutnja, omotana strujom nabijenom žicom. Zapravo, bila je to vrlo kvalitetna, opuštena šutnja, kakvu nisam očekivao da ćemo proizvesti nas dvojica. I onda je stari rekao:

Šta veliš da popričamo vani, u parku, ako imaš vremena?

Nema problema, rekao sam.

I stvarno tu nije bilo problema. Nismo toliko razgovarali, koliko smo trampili škrte informacije o tome što je tko radio proteklih godina kako se nismo vidjeli.

Četrdeset godina, uzdahnuo je vrlo plitko, što je razumljivo s obzirom na dijagnozu.

A ona je glasila: sebični, samoživi gad popužio je kronično opstruktivnu bolest pluća zbog koje se nije smio udaljiti ni metar od aparata s kisikom. I sad mi tu hripa krhotine života provedenog u kockarnicama, barovima, policijskim stanicama, zatvorima i hotelima sa zajedničkim veceom i kupaonicom na katu. Živio je, veli, u hotelskim sobama kakve ne mogu zamisliti, manjim od kupea spavaćih kola, ali i u apartmanima hotela s pet zvjezdica. Kupovao je odijela od tisuću dolara, i onda ih ostavljao u zalagaonicama kako bi mogao preživjeti sljedećih nekoliko dana. I slične stvari. Nakon nekog vremena počeo mi je ići na živce. Mislim si, kog zapravo boli kurac za njegove priče. A kad je već tako, mogao je baš i izvući neku kamatu iz svoga propalog života, napisati roman o tome, pjevati kao Tom Waits i slično, i sad bi se zajebavao u nekoj vili na Azurnoj obali, a ne bi sjedio tu u bolničkom parku, u ispranom šlafroku i maltretirao ljude.

Otišao sam, kaže, jer sam bio mlad, željan svijeta, života.

Nije važno, kažem, nikome se ne trebaš ispričavati.

Ne ispričavam se, samo kažem.

A onda se u jesen devedesetprve u Parizu razbolio. Tuberkuloza. Nije imao novca za liječenje, pa se vratio u Zagreb.

Bio sam švorc, kaže, jedva sam imao za voznu kartu.

Primili su ga tu dolje u Zaraznoj. Bio je tamo odjel koji je funkcionirao i kao sklonište za beskućnike. I tu je upoznao ženu koja... Iskreno, nije mi se slušala ta ljubavna balada. Vidio sam da se tip lagano odmrzao, i da sad slijedi pravi vatromet riječi. To uopće nije sličilo na starog kakvog pamtim. Bit će da ovo ipak nije on, da je ovdje posrijedi zabuna, obična zamjena identiteta, što uopće nije isključeno, ili su ga naćele godine, postaje senilan pa zaboravlja čak i to kakav je nekad bio. A bio je pizdun koji nije mnogo pričao, ako ste slučajno zaboravili. I već sam bio napola ustao s klupe da odem, kad je on upitao:

A Marija, kako je ona?

Uspravio sam se, stao ispred njega i pružio mu ruku.

Ne znam, rekao sam. Mislim da je mrtva.

I on se uspravio i rukovao se sa mnom. Gledao me je u oči. Oči su mu bile prazne. Zaustio je da kaže nešto, a onda se predomislio.

Vidimo se, rekao sam.

36.

U jesen tisuću devedeset prve stvari su najprije postale kristalno jasne, a onda je situacija zamračena.

Najprije je, dakle, postalo kristalno jasno da su bradonje i jugo-uniforme zapravo na istom poslu i da misle ozbiljno ono o granicama, grobovima i kostima. Pa su grunuli, s tenkovima i oklopnim transporterima, ubijajući i rušeći sve pred sobom, a njihovi avioni su počeli šibati iznad gradova.

Činilo se da je Padre to jedva dočekao. Naredio je da se zemlja zamračí i počeo je špansirati po Zagrebu s borbenom njuškom, u maskirnoj uniformi s neprobojnim prslukom, okružen gomilom tipova naoružanih do zuba. Tipovi su zvjerali uokolo, provjeravajući lica prolaznika i krovove okolnih zgrada. Ali, lica Zagrepčana nisu bila naoružana, a na krovovima su čučali samo golubovi i Padreovi snajperisti.

Zagreb je isto bio zamračen. Ulična rasvjeta nije se palila, a noću su se spuštale rolete, prozori zastirali teškim, crnim dekama. Mrak se nije dizao ni danju, toliko je situacija bila ozbiljna. Službeno objašnjenje glasiló je da se mrak koristi iz sigurnosnih razloga, kao kamuflaža, da nas Srbi ne skuže iz aviona, da nas teže uhvate u optiku svojih snajpera. No, znaš i sam kako je to sa službenim objašnjenjima. Da ona obično kamufliraju veća sranja, kao što su grabeži i pljačke, pa onda ubojstva, protjerivanja, silovanja, otpuštanja s posla, deložacije i takve stvari. U svakom slučaju, gradom su noću prolazile sjene automobila na čijim farovima su bili zalijepljeni kartoni s uskim prorezima za svjetlo. I ljudi su na očima imali iste takve kartone. Bilo je pametno ne osvrutati se, ne gledati znatiželjno uokolo, ne napinjati uši, žuriti kući i držati jezik za zubima. A bilo je tu dosta stvari, velim, koje se moglo nevidjeti i o kojima se moglo šutjeti u društvu, i općenito.

Nisam otišao iz Zagreba, kako sam isprva planirao. Bilo je to ipak rješenje, banalno, posve šupačko. Potez lišen ikakva rizika i ljepote. Kao da boksač pobjegne iz ringa. To se naprosto ne radi. Nepristojno je, smiješno. Grad je tvoja koža, i kako onda možeš pobjeći iz njega kad počne frka, razumiješ o čemu govorim. A da ne spominjem to da nisam imao kamo pobjeći,

nikakav rezervni položaj kak se ono veli. Plus što je cijena fotografa strašno porasla tih dana. Rat je tu, ne možeš ga spriječiti, pa... zagledaj mu se onda u ružnu njušku, omiriši ga, sjebi ga svojim Nikonom.

I Mirko Daničić jedva je dočekaio frku. Znao sam tada o njemu da je od vozača dogurao do vlasnika tjednika Starlight, ali to nije bilo ništa neobično. Štoviše, ako se još sjećate, ako vam propaganda nije skroz samljela mozak, to je bio standardan štos tada, da u zamračenom gradu razni mandrili odjednom postanu važnim njuškama. Jedan kamiondžija, naprimjer, zahvaljujući zamračenju postao je multimilijarder. Neki gostioničar je u isto vrijeme postao general. A jedan geometar naročito se dobro snašao u mraku, postao je i general i multimilijarder.

Ni Daničiću, velim, nije išlo loše. Ubojstvo, razbojništvo, pranje novca, silovanje, šverc, te stvari fantastično prodaju novine. A u ratu je toga u izobilju i, što je najljepše, sve je to na jednom mjestu. Posao je cvao.

Je li Starlight žuta novina?, upitala ga je jednom voditeljica emisije Nedjeljom popodne.

Daničić ju je oholo pogledao.

Draga moja, odgovorio je, trebala si dovesti svoju mater ako si htjela razgovarati o bojama. Žuto, crno, crveno, zeleno, ništa to mene ne zanima. Mene zanimaju pare.

Bilo ih je u Starlightu mnogo koji nisu fermali boje. I Mariski je bio tamo. U međuvremenu je okrenuo leđa literaturi i potražio sreću u novinarstvu.

Stari, govorio je, moramo se hraniti, moramo jesti, moramo plaćati račune.

Reci mi nešto novo.

Ne može se živjeti od priča, glas mu je bio melankoličan, ne toliko zbog bijega iz literature, koliko zbog cuge.

Pili smo mnogo, tih dana. Nije to bilo vrijeme za neke velike planove, i pogled u budućnost.

Mi ločemo, cvilio je, a naše ljubavi gutaju apaurine.

I tako sam jednom s njim otišao do redakcije Starlighta.

Znam sve tvoje radove, rekao je Daničić pozivajući me u svoj ured.

Čisto sumnjam, rekao sam.

To se tako kaže, pogledao me je svojim lukavim šoferskim očima.

Ured mu je bio namješten protestantski skromno. Daničić je stavio na stol bocu Jack Daniel'sa i čaše. Onda je otišao do vrata i rekao tajnici:

Donesi nam led, tri hiljade maraka i zbrojevku.

Šta će nam led, šefe, rekao je Mariski, i prasnuo u smijeh.

Malo kasnije u sobu je ušla tajnica i stavila na stol posudu s ledom, kuvertu i pištolj.

Okupio sam ovdje dobru ekipu, kao što znaš, rekao je Daničić. A volio bih da nam se i ti pridružiš. Ovo je znak da ne govorim u vjetar, gurnuo je kuvertu prema meni.

Šta trebam učiniti za tu lovu?, upitao sam i pokazao na pištolj. Ubiti nekoga?

Ne, rekao je i gurnuo pištolj prema meni. Gadna su vremena, ima svačega noću na ulici, može ti dobro doći.

Gledao sam ga. Nešto na njegovu licu podsjećalo me na lice koje sam jednom izbrisao iz sjećanja, a sad mi se evo osvetnički vraća. Naime, lice moga oca. Obojici je lice bilo presvučeno ledenom kartaškom glazurom.

Ne treba mi, rekao sam pokazujući na pištolj. A o poslu ću razmisliti.

Kako hoćeš, rekao je. Svoje fotografije možeš prodavati za sitniš, a možeš i za dobru lovu. Tvoja stvar.

Dajem ih svakome tko ih može platiti, rekao sam.

To ti i ja kažem. Ja plaćam bolje od drugih. A ako ti je problem to što nisam školovan, i što nisam iz neke poznate familije...

Nije mi to problem, prekinuo sam ga.

Nisam želio slušati ona sranja o uspjehu tipova bez pedigreea, koji su startali daleko ispod

nule i dogurali do predsjedničkog apartmana u Sheratonu.

Odlično, rekao je. Ljudi s kojima si dosad radio nisu ništa bolji od mene. Samo što se ja ne volim praviti boljim nego što jesam. Živio ti meni, podigao je čašu i iskapio je.

Tjedan dana poslije objavio sam u Starlightu svoju prvu naslovnicu.

Oko Božića pokrenuta je ofenziva u zapadnoj Slavoniji. Najveća vojna akcija dotada, za koju su se otimali urednici svih novina i strane agencije. Apsolutni hit koji je garantirano prodavao kompletnu nakladu. No bilo je teško doći do fotografija i priče. U to doba vojska se već organizirala, nije se kao ranije moglo slobodno švrljati po borbenim zonama. Sav posao sad su obavljali tipovi iz vojno-informativnog odjela, koji su dijelili propagandne fotografije i dovodili na razgovor svježe obrijane, namirisane vojnike u čistim, ispeglanim uniformama. Ipak, moglo se još provući u borbene zone. Ovo je mala zemlja, i svatko poznaje pravu osobu, ili poznaje nekoga tko poznaje pravu osobu. Ja sam poznavao neke dečke koji su poznavali kuhare u brigadi koja se borila oko Novske, pa su me oni ubacivali na teren. No, velim, to je sve teže išlo.

Jebiga, stari, ovo je zadnji put da te furamo, rekao mi je tada vozač kamioneta.

Zašto?, upitao sam.

Zadnji put je onaj kreten iz obavještajne strašno pizdio kad je vidio fotografije naših minobacačkih položaja. Rekao je da je to izdaja i da će na vojni sud onaj tko te je prošvercao tamo. Žao mi je, al' nemoj više dolaziti.

Nema problema, rekao sam.

Vozili smo se uskom planinskom cestom. Drveće je bilo okovano injem, prava ledena pustoš, i moglo se bez problema zamisliti da tu glavnu riječ vodi neka snježna kraljica, ili neka slična bešćutna kučka. Nakon nekih pola sata parkirao je u dvorištu prizemnice iz koje su izašla dva vojnika lica namazanih crnom kamuflažnom bojom, umrljanih uniformi. Nisu se mnogo obazirali na mene dok sam snimao kako istovaruju hranu. No, snimio sam na stotinu takvih fotografija, pa sam zato krenuo niz cestu nadajući se nečemu zanimljivijem. Vojnik sa suhim obrokom u ruci i nije baš za naslovnu stranicu. Tada sam naišao na mrtvacu. Ležao je na trbuhu, na rubu ceste usječene u planinu. Lijeva mu je ruka bila u jarku, desna podvučena pod tijelo. Ispod šinjela prekrivena injem virili su batrljci. Ovratnik šinjela zaklanjao mu je

lice. Stajao sam nad njim i pitao se što mu se dogodilo s nogama, kad sam začuo ljutit povik.

Jedan vojnik, mašući kalašnjikovom, brzo je prema meni, izbacujući psovke i uvrede. I njegovo lice bilo je crno, uniforma i čizme zamrljani starim blatom.

Koji kurac, ustobočio se preda mnom, šta radiš ovdje?

Oči crvene od nesanice bijesno su me odmjeravale.

Samo polako, rekao sam.

Pitao sam šta radiš ovdje?

Fotkam, rekao sam podižući polako fotoaparat.

Fotkaš?

Kimnuo sam.

Kako si uopće došao ovamo, tko te pustio?

Kuhari, rekao sam.

Kuhari?

Da.

Jebeni kuhari, opustio se. Otrovat će nas, ako nas oni tamo prije ne ubiju. Njega si fotkao?, upro je cijev kalašnjikova u smrznuti leš.

Kimnuo sam.

Fuj, rekao je gadljivo, koga bi to moglo zanimati? Gle na što slič! Ovo sivkasto što se smrзло, to mu je mozak, nastavio je. Vidiš da ga nije imao puno, inače ne bi sad ležao ovdje.

A ti, upitao sam ga, šta ti radiš ovdje?

Šta ja radim? Ubijam, nacerio se, da bi ti imao što fotkati. Pa da.

Svak svoj posao, rekao sam. Šta mu se dogodilo?, pokazao sam na noge.

Bio je neoprezan, rekao je sarkastično.

Opreza nikad dosta, rekao sam.

Šta mu se dogodilo?, glas mu je postao opor. Najprije je dobio rafal preko glave, a onda je tenk prešao preko njega, eto šta mu se dogodilo.

Niste ga mogli zaobići?

Pogledao me je zaprepašteno.

Zaobići?, rekao je. Zaobići? Zaustaviti cijelu jebenu akciju, reći dečkima nek zapale jednu i popiju kavu dok netko ne skine govno s ceste, i šta onda? Poslati ga kome? Tebi doma? Oćeš ga? Sad ću ti ga zapakirati.

Cijelo vrijeme ljutito je odmahivao glavom.

Hvala, ne bih, rekao sam. Samo sam pitao.

Glupo ti je pitanje, rekao je. Štrohal, pružio mi je ruku.

Molim?

Vojnik Denis Štrohal zvani Elias vama na usluzi.

37.

Ne znam, rekao sam potišteno, ali osjećam se kao da mi je netko ogulio kožu i sad unutra prodiru sve te stvari izvana.

To je odlična vijest, rekla je Tamara.

U ovom trenutku?, užasnulo sam se. Ti ne znaš što govoriš.

Za tebe nijedan trenutak nije pravi, rekla je.

Dođavola, rekao sam, kako možeš tako nešto reći?

Fino, mogu, rekla je Tamara mirno.

Tamara uopće ne shvaća ozbiljnost situacije. Ona ne zna kako je to ostati iznenada bez kože, na brisanom prostoru, pružen na dlanu neprijateljskoj artiljeriji i pješacima.

Znaš li ti uopće što mi je napravio taj čovjek?, upitao sam.

Što?

Obratio mi se sa sine.

Uuuuu, rekla je Tamara. Užas jedan, kako si to preživio?

Nisam tu mogao računati na razumijevanje i podršku, mogao sam to odmah znati.

Noćas sam plakao. Samo je počelo curiti. Ne sjećam se kad sam zadnji put tako curio. Otapao sam se. U jednom trenutku povjerovao sam da ću se istopiti, i osjetio sam strahovito olakšanje. Bio je to dobar osjećaj, nestajati. Konačno nešto. No onda sam shvatio da se to samo oklop otapa, pa me uhvatila panika.

Čovječe, požalio sam se Igoru, jučer sam bio s ocem.

S tipom koji je napumpao tvoju majku, rekao je gadljivo.

Da, rekao sam.

I šta hoće taj?

Ne znam.

Nema veze, rekao je Igor. Što god budala htjela, pošalji ga u božju mater.

Zurio sam obeshrabreno u njega.

Nisi mu valjda nešto obećao?, pogledao me sumnjičavo.

Odmahnuo sam glavom.

Šta je onda? Zašto me tako gledaš?

Znaš, rekao sam, nazvao me je sinom.

Oh, zastenjao je Igor, prokleta svinja. Prokleta prljava svinja. Kako ti je to mogao učiniti?

Igor shvaća što sve morate uraditi prije nego što nekoga nazovete sinom. Koliko je tisuća sati rada tu potrebno, koliko utrošene love, koliko živaca, ljubavi, nježnosti i ostale bižuterije. Mislim, ne možete hodati uokolo i iz čista mira nazivati ljude svojom djecom. To bi bilo isto kao da ja zovem Davida sinom. Ne radi se to, nije fer, ne.

Mislim da bih trebao razgovarati s njim, rekao sam.

Razgovarati s njim, rekao je Igor. O čemu?

Ne znam, rekao sam. Valjda o onome o čemu bi razgovarali otac i sin koji se dugo nisu vidjeli, pod uvjetom da su otac i sin, kužiš?

Ne baš, rekao je Igor.

Jebe se tebi, rekao sam, ti imaš roditelje. Uvijek si ih imao.

Zašto misliš da je to neka prednost, rekao je. Pogledaj kakav sam ispao.

Šta ti fali, rekao sam.

I odjedanput je, velim, noćas počelo u mene prodirati. Otac u bolničkom mantilu, ujakovi mršavi prsti kako prinose cigaretu njegovim crnim usnama, majka u onim iznošenim

cipelama kako silazi niz stepenice moje zgrade ne usuđujući se okrenuti, vidio sam i mutni sjaj boca sumporne kiseline razbacanih oko grobnice u šumi, čitava prošlost počela se vrtložiti i obuzimati me. Osjetio sam mučninu. Otrčao sam u vece, kleknuo ispred školjke i gurnuo dva prsta u grlo... Uzalud. Ne možete to povratiti. Ljudski organizam napravljen je tako da povraća samo sitnice. Hranu, cugu i takve stvari. Pokvarene starce, pokvareno djetinjstvo, i uopće pokvarenu prošlost ne možete povratiti.

Zaboravio sam vam reći da nisam mogao ispuniti ujakovu želju da prije smrti vidi svoju sestru. Štoviše, nisam znao gdje se nalazi majka, i je li uopće živa. Tražio sam je bio u tom selu, ali tamo je vladao popriličan kaos, jer je nekoliko dana prije toga vojska potjerala bradonje iz zapadne Slavonije. U selu je ostalo dosta seljana, sve je išlo brzo i nisu stigli kidnuti u Bosnu, no nitko nije znao ništa o mojoj majci.

Ništa mi ne znamo, odmahivali su glavom.

Gdje je kuća Pere Leskovca?

Nijemo su me gledali.

Gdje je on?

...

Gdje mu je žena?

...

Je li itko od vas poznavao Mariju Leskovac?

...

Proklete ovce, rekao sam poslije ujaku. Ništa mi nisu htjeli reći.

Ljudi su uplašeni, rekao je.

Ljudi su ovce, rekao sam.

Nekako u isto vrijeme na naslovnim stranicama osvanuo je Majk. Ubijen je iz zasjede, pisalo je. Dobio je rafal iz škorpiona u leđa, i hitac u glavu. Kud baš škorpion, mislio sam gledajući službenu policijsku fotografiju mjesta zločina. Bila je tu Majkova biografija u kojoj nije bilo ni riječi o ljubičastoj bundi, Strossmayerovu šetalištu i tulumima s optalidonima i votkom. Samo one svinjarije iz dosjea. Ispalo je da je sve te godine Majk drukao za zakon. Pisalo je da su ga vrbovali osamdesetih, kad je u Lepoglavi odsluživao dvogodišnju kaznu zatvora. Da je otišao u Njemačku kao suradnik jugoslavenske Službe, a da je od devedeset prve drukao za hrvatsku Službu. I što je najgore, da nije ubijen zbog veza s policijom, jer to njegovi pajdaši uopće nisu skužili, već da mu je na umu bilo likvidirati šefa južnozagrebačkog klana i zauzeti njegovo mjesto, i da ga je to koštalo glave... I tako dalje, i tako dalje, sve same gluposti.

Hoću reći, tada sam poput duha prolazio kroz te događaje, ne sudjelujući. Trebale su proteći godine da čujem ujaka kako mi govori da ga nešto čupa iz tijela. Da me dodirne Majkovo mrtvo tijelo u trapericama i majici boje limuna s fotografije u novinama. Ili da osjetim vonj balege u planinskom selu u zapadnoj Slavoniji iz kojeg je odvedena moja majka.

38.

U proljeće tisuću devetsto devedeset i druge nastupilo je nekakvo mlako primirje u Hrvatskoj. Nije bilo posla za novinare. Ničega na čemu se mogla podići tiraža, privući ozbiljan oglašivač. Vladala je gadna fjaka. Daničić je očajavao. Šta nam rade ovi jebeni mirotvorni političari, lomio je prste na kolegijima. Onda mi je jedno jutro rekao neka odem u Daruvar i fotografiram minirane srpske kuće. Pomislio sam da je poludio.

Nema problema, rekao sam, otići ću tamo, ali što će ti to?

Vidim da nisi u toku, rekao je Daničić. Da je Hrvat žrtva, to više nije vijest. Pas ugrizao čovjeka, razumiješ. Srbi žrtve, to je sad tražena roba.

Bilo je neke logike u tome što je pričao. Zasićenje tržišta i te stvari. I sad je trebalo pronalaziti nove teme, biti korak ispred konkurencije.

Koji novinar ide sa mnom?, pitao sam.

Nijedan, veli Daničić. Trebaju mi samo fotke. Radimo intervju s ministrom policije koji tvrdi da je to izmišljotina jugonostalgicara i drugih neprijatelja države, da nitko ne minira srpske kuće, i da on to jamči svojom čašću. Pa ćemo lijepo intervju ukrasiti tim fotografijama.

Na prvu ruševinu naišao sam na ulazu u Velike Zdence. Iz gomile cigle, žbuke, stakla i slomljenog namještaja strše grede i čelična armatura. Produžio sam i zaustavio se kod sljedeće ruševine. U susjednom vrtu kopao je muškarac. Pitao sam ga čija je srušena kuća. Prestao je kopati, uspravio se, oblizao usne.

Nekih ljudi, rekao je.

Kojih ljudi?

Gledao me je dugo, počeo sam već osjećati nelagodu. Onda se, ostavljajući me bez odgovora, vratio poslu.

Daruvar je bio pravi rudnik srušenih kuća. Bilo je tu svakakvih primjera, od majstorskih rušenja do nezgrapnih početničkih pokušaja od kojih je stradalo cijelo susjedstvo. Na

travnjaku ispred jedne ruševine koja se držala samo na nosećim stupovima igrala su se djeca. Prekinuli su igru i promatrali kako fotografiram.

Zabranjeno je fotografirati, rekao mi je jedan dječak.

Zašto?

Onako, bez veze. Nasmijali su se.

Tko je tu stanovao, upitao sam.

Ljudi, rekao je.

Koji ljudi?

Ljudi, odgovorio je.

Gdje su oni?

Otišli su, pokazao je rukom niz cestu.

A gdje ti stanuješ?

Pokazao mi je kuću u susjedstvu.

I nisi poznavao one koji su tu stanovali?

Jesam, ali ih više ne poznajem. Zašto ne uđeš unutra?, pokazao je na ruševinu. Unutra ima svašta. Video, televizor, kauč... nije sve uništeno. Mi se svaki dan igramo unutra.

Kad se ovo dogodilo?

Nedavno.

I kako je bilo?

Super. Bio sam vani, eno tamo, i letio sam pet metara kroz zrak.

Opet su se nasmijali. Prokleti, glupi, surovi klinici. Kao i onaj na kojeg sam to poslijepodne nabasao na terasi kafića u Pakracu. Imao je deset, jedanaest godina, ne više. U prljavoj majici kratkih rukava, kratkim hlačicama, bosonog, musava lica, loših, pocrnjelih zubi, nudio je na prodaju metalne pločice na kojima se graviraju imena i krvna grupa vojnika. Pločice su

bile prazne. Kupio sam ih nekoliko i naručio coca-colu za njega. Neko vrijeme sjedili smo i pili svatko svoje piće. Onda sam ga upitao ide li u školu.

Škola ne radi, odgovorio je.

Pa što onda radiš?

Igram se.

S kim se igraš?

S ustašama.

S ustašama?

S malim ustašama.

Jebote, al' je žestok, rekao je konobar. Jel' da si žestok, Dejo?

Dječak nije odgovorio, samo je cuclačo coca-colu. Upitao sam ga jesu li mu roditelji živi.

Majka jest, rekao je, a za oca ne znam.

Gdje ti je otac?

Tamo, pokazao je rukom prema jugu, u našoj vojsci.

Tamo negdje nalazila se i moja majka. U nekom selu u brdima, u kojem nije bilo rudnika dijamanta, ni naftnih izvora, niti nalazišta urana, a ipak su za njega ljudi bili spremni ubijati i umirati.

Kasnije me je otpratio do automobila. Fotografirao sam ga pokraj grafita: SAMO MRTAV SRBIN JE DOBAR SRBIN. Bio je ispisan crnim sprejem na sivoj fasadi izbušene, poluizgorjele peterokatnice. Na pamet mi je pala rečenica koju sam čuo u nekom filmu: svijet je loše mjesto koje nitko ne napušta živ. Pomislio sam kako će se i djeca ove djece igrati na ruševinama, i prodavati identifikacijske vojničke pločice s imenima svojih očeva.

Kako je u Hrvatskoj i dalje vladala gadna fjaka, a kako uopće nije dolazilo u obzir da javnost

ostane bez krvi i mesa, kompletan rat preselio se u Bosnu. Jednom prilikom Tim Haring i ja pošli smo u srednju Bosnu. Tamo su se Hrvati i Muslimani međusobno ubijali zbog nekih kota i planinskih zaselaka, a Srbi su nekoliko kilometara dalje mirno rušili Sarajevo. Dok smo na prijevoju na Ivan planini čekali da nas uniforme provjere, Tim je smotao jedan, pa smo tako sjedili u džipu, pušili i slušali detonacije iz smjera Sarajeva.

Čudno je to, rekao sam, kako mi sad na pamet padaju stvari koje nemaju nikakve veze s ovim, pokazao sam na blatnjavu planinsku cestu izoranu kamionskim kotačima i kontejner u kojem su se grijale uniforme.

Koje to stvari?, upitao je Tim.

Pa, na primjer, sjetio sam se cure u koju sam davno bio zaljubljen, rekao sam, i ispričao mu priču o De Jongovima.

Gospođa De Jong, završio sam, stvarno je bila luda ko puška. Jesu li sve vaše žene takve?

De Jongovi, rekao je Tim. Zanimljivo. Početkom osamdesetih neka je gospođa imenom De Jong, ako se ne varam, ubila i raskomadala muža, zato što je on godinama silovao njihovu kćer, kojoj je, da stvar bude gora, na kraju napravio dijete.

Izmišljaš, rekao sam.

Zašto bih izmišljao?, rekao je.

Ne znam, rekao sam. Čuo si da takve stvari rade ovdje po logorima, možda zato.

Pa, ne misliš li ti da je obitelj zapravo tihi logor?, pogledao me je, potegao zadnji dim i bacio opušak kroz prozor.

Imalo je smisla to što je rekao. Itekako je imalo smisla.

Misliš da su to isti ljudi?, upitao sam ga.

Lako moguće, rekao je.

Bila je ta novinarska kuća tamo u Vitezu. Skupilo nas se tu fino društvo s raznih strana. Francuzi, Englezi, Nijemci, Ameri, Danci... Paraziti rata. Psi rata ubijaju za lov, obiru

vrhnje, lešinari čiste ono što za njima ostane, a mi sve to fotkamo. Paraziti.

Kuća se nalazila na padini uz cestu za Travnik, i iz nje se pružao izvrstan pogled na rat. Dolje ispod bila je baza britanskih Plavih kaciga. Bio je to zapravo logor u kojem su plavci čuvali mir, pa ga se zato moglo tolerirati, za razliku od srpskih logora, na primjer, u kojima su ovi držali civile. A bogme su dobro pazili na mir u tom logoru, plavci, nije tu bilo govora. Podigli su visoku ogradu od bodljikave žice, nisu štedjeli na materijalu, vidjelo se, postavili su rampu na ulazu, tu su bili i stražari opasnog izgleda, s automatskim puškama po posljednjoj modi, s neprobojnim prslucima i srcima, i oklopna borbena kola, i blindirani džipovi, i videokamere, i senzori, i minska polja, plus rezolucije, apeli i upozorenja što su ih ispaljivali iz onog nebodera u New Yorku, a sve to da im mir ne zbriše iz tog logora.

I mir je čamio unutra, ni da bi pisnuo. Zapravo, nije mu bilo ni na kraj pameti da zbriše, bilo mu je super tamo, nije bio glup.

Ali zato je oko logora sve gorjelo.

U jednom trenutku sjediš tamo i iz boce mirno potežeš Jack Daniel's koji redovno kupuješ u menzi Plavih kaciga, a vani urnebes. Traje neki napad, ne znaš točno kako je započeo, kao da je to uostalom važno, i onda odjednom svi rokaju kao ludi, puške, minobacači, haubice, tenkovi, bacači raketa, allegro con brio u pičku materinu. A već u sljedećem trenutku vani si, na terenu, snimaš nečiju nogu koju je detonacija šibnula na stablo trešnje, i sad visi tamo gore kao neki urok protiv zala. Oko tebe strka, plač, naricanje, plavci trče uokolo i pokušavaju učiniti nešto, ni sami ne znaju što, a ti spokojno lelujaš kroz taj pakao poput nekog ludog anđela i snimaš ženu u dimijama koja stoji na vratima dvorišta, zuri u nebo i vrištikuškarca bez jednog uha i oka, kojeg je granata iskopala iz kanala u koji se bacio kad je počeo napad čovjeka koji u tačkama vozi raskomadano ljudsko tijelo, a u pozadini je neožbukani zid od sivih blokova i metalna vrata skladišta izbušena šrapnelima tenisicu pokraj lokve vode na zaraslom travnjaku između kuća na mjestu gdje je ekplodirala haubička granata nadstrešnicu pod kojom neki čovjek pali svijeću ranjenika u šoku kojem guraju kompresu u ranu na trbuhu kuću u plamenu pogođenu fosfornom granatom pougljenjene leševe životinja na zgarištu staje kako se puše u modroj kasnopodnevnoj svjetlosti.

Kako to mislite da sam ja kriv?, rekao je jednom doktor Galin. Pa nisam ja tražio od vas da snimate te strahote.

Naravno da niste, rekao sam, ali je vaša potreba diktirala proizvodnju, da tako kažem.

Molim?, složio je uvrijeđenu facu.

Pa da, šta se čudite, rekao sam, da nije bilo vas, moj posao bio bi besmislen. Ne bi ga zapravo uopće bilo. Poslije ručka, uz čašu vina, podrigujući i sve to, gledali ste moje fotografije i pritom pišali od sreće, ne?

Galin se namrštio. Nije mu se svidjelo što sam ga provalio u vezi s podrigivanjem.

Stvar ne može biti jasnija, nastavio sam. Da vi niste kupovali novine, one bi propale, i ja ne bih imao kome prodavati fotke, pa ih ne bih ni snimao. Nisam valjda manijak koji bi iz čista mira snimao onakve strahote.

Galin je odmahnuo rukom, i postavio mi neko defanzivno pitanje, samo da dobije na vremenu, stvarno sam ga ponekad znao dobro srediti.

39.

Ispočetka sam ga osjećala kao plinove u trbuhu, kaže Tamara i pogleda Davida, a poslije mi je stalno pritiskao mjehur.

Ko, jel' ja?, pita David.

Da, ti, kaže Tamara.

I to bi trebao biti misterij začeca, kažem, osjećati nekoga kao prdac.

David se smije.

Ti si kreten, Kalda, kaže Tamara.

Sjedimo na terasi iza gornjogradske gimnazije. Oni tamo krovovi, dimnjaci, antene, kupole, tornjevi i kranovi izgledaju kao inventar nekog smetlišta, i rugaju se spokoju Djevice s djetetom u naručju na žutomaslinastom pročelju Crkve sv. Marije. David na nevidljivom polju improvizira neku igru sličnu školici. Oblaci su sivožućkasti, puni pijeska iz Sahare.

Znaš li one Mozartove serenade za duhače?, pita me Tamara.

Tko ne zna te serenade?, kažem. Nama u Dubravi one su praktički bile hitovi, non-stop smo ih fućkali po cesti.

Baš si jadan, kaže Tamara.

Oprosti, kažem, ali zaboravljaš da nismo svi princeze.

Sereš, kaže. Uostalom, to nema veze s porijeklom, već s općom kulturom.

Okej, kažem. Ne znam te serenade, al kakve sad one imaju veze?

Nikakve, kaže Tamara. Samo sam htjela reći da sam se, dok sam bila trudna, cijelo vrijeme osjećala kao da mi u trbuhu sviraju oboe i klarineti.

Tamara i ja upoznali smo se na Murteru. Stanovao sam tog ljeta u kući iznad marine, usred šume rogača. Bili bi to mirni dani, sve u svemu, da nije bilo onih mačaka. Ludih nekih

mačaka, koje su po cijele noći jaukale i plakale poput beba, frktale i skakale s terase na platnenu tendu koja im je služila kao tobogan. Nisu mi dale spavati, proklete mačke, ali opet, ja nisam došao tu spavati. Došao sam tu zaboraviti neke stvari koje je vrijedilo zaboraviti. Nakupilo se, kao što ste vidjeli, na mojoj koži mnogo toga što je valjalo odbaciti, ostrugati, oguliti, zaboraviti. Ali to nije išlo lagano. To uopće nije išlo, kako se kasnije pokazalo.

Tamara je s prijateljima ljetovala na brodu. Svako popodne silazio sam u marinu, sjedio na lukobranu, zurio u namreškano more i slušao kako podigači jedara lupkaju po jarbolima. Bilo je dobro sjediti tamo, osjećao sam se kao da sam nakon mnogo godina sišao s nekog luđačkog vrtuljka.

Nekoliko dana prije toga još uvijek sam snimao njušku rata, zgarišta kuća iznad aerodroma u Udbini. U kući koja je iz nekog nedokučivog razloga ostala čitava otkrio sam ostatke tuđih života: gumene čizme ispod ljestava u predsoblju, postavljen stol u kuhinji, zdjelu ohlađene juhe i četiri čista tanjura. Na krevetu u spavaćoj sobi, na bijeloj posteljini ležao je vojnički snajper i vojnička jakna s oznakama RSK. Nije im tu bilo mjesto, kao što nije bilo ni meni, koji sam poput lopova ušao u tu kuću. U dvorištu jedne kuće na rubu šume vidio sam vojnika. Stajao sam tamo i gledao kako se iznad njega u kolovoskom zraku boje zlata roje metalnozelene muhe. Nisam osjećao ništa posebno, samo sam se upitao što mu je bilo posljednje: je li podigao ruke na predaju, ili se borio do kraja, ili je ne njušeći zasjedu samo pošao pišati. Sigurno je, međutim, da je našpikan puščanim zrnima, i da je za njega rat gotov. Dolje na cesti dočekala me policijska patrola. Jedan se počeo jako pjeniti i naređivati da mu predam film. Srpske kuće snimaš, srpske kuće, vikao je. I još: Snimaj naše spaljene kuće, naše spaljene kuće snimaj. Izvadio sam film iz aparata i dao mu ga. Na njemu nije bilo ništa zbog čega se isplatilo izgubiti glavu. A ta dvojica izgledali su kao netko tko će te ubiti samo ovako. Sjeo sam, dakle, u auto i odvezao se otamo. Vozio sam se sve dok pokraj ceste nisam ugledao nekakav sklepani štand. Za stolom ispod suncobrana sjedio je muškarac u havajskoj košulji i bermudama.

Imam hladno pivo i sendviče, rekao je srdačno se smiješeći i vadeći iz bačve bocu piva, a za koji dan moći će se ovdje pojesti i nešto toplo.

Uzeo sam pivo i sjeo u hlad suncobrana. Sunce je teroriziralo zemlju. Gušteri su šuškali u gustišu. Odnekud se tu stvorio pas boje plamena, onjušio mi cipele i otkaskao dalje.

Kažu da će ova vrućina potrajati, rekao je muškarac.

Tada sam osjetio da je i za mene rat gotov.

I tako, najprije smo se počeli pozdravljati kimanjem glave, Tamara i ja, onda smo počeli pričati, piti kavu u restoranu u marini, a jedne večeri otišli smo gore u kuću rogača. Mačke su te noći utihnule, osjetile su da se tu nešto događa i diskretno se povukle, otišle su negdje drugdje jaukati i frktati, bacati se niz neku drugu tendu.

Devet mjeseci poslije Tamara je rodila Davida.

Koji krš, kažem pokazujući dolje na grad.

I šta kaže stari?, pita Tamara.

Ah, on, kažem. Šta bi on mogao reći, nije on baš neki verbalni tip.

Nisi više nabrušen na njega?

Ne, kažem.

To je dobro, kaže.

Ne znam baš, kažem.

David dotrči do nas.

Dosadno mi je, kaže. Kad ćemo doma?

Još malo, kaže Tamara.

Dugo vremena osjećao sam se kao da sam zatvoren u onoj snježnoj kugli, kažem.

Tamara me pogleda iznenađeno. Mirno joj uzvraćam pogled.

To je vrlo nezgodan osjećaj, kažem. Biti neosjetljiv, a istodobno vidjeti što se oko tebe događa, i biti izložen pogledima. Bio sam zarobljen u vlastitoj koži.

Zar nismo to svi?

Jesmo, ali s vremenom je staklo postalo moja druga koža.

A kako se osjećaš sad?, pita ona.

Kao oslobođeni škorpion.

Kasnije hodamo niz Strossmayerovo šetalište prema Hidrometeorološkom zavodu. Taj uništeni potporni zid, taj poderani asfalt, ta stara željezna ograda prema dvorištima u Ilici, sve je tu isto kao prije trideset godina, i kladim se da bih, da se malo potrudim, pronašao kovanicu od pet dinara koja mi je tada tu negdje ispala iz džepa. Gledam Davida. Hoda ispred nas poput mjesečara, u svojem je nekom svijetu, u svojoj staklenoj kugli.

Davide, što je to Ligreto?, pitam ga.

Trgne se. Tko zna otkuda sam ga upravo dozvao?

Molim?

Što je Ligreto?

To je jedna igra kartama, kaže.

Nešto kao Crni Petar?

Zamislio se malo.

Ne baš, odmahnuo je glavom. U Ligretu je cilj da što prije odbaciš svoje karte, znaš, prije ostalih igrača.

Je li igra komplicirana?

Uopće nije. Ali je jako uzbuđljiva.

Znači, trebaš se što prije osloboditi suvišnog tereta.

David kima glavom.

Mislim da bih baš i mogao naučiti tu igru, kažem.

Mogu ti pokazati kako se igra, kaže David.

40.

Jutros, dok sam pio kavu, na mene se kroz prozor svalila neka melankolična melodija. Netko je na harmonici žvakao i razvlačio temu iz nekog filma, ili nešto slično. Što god bilo, svirač je gadno falšao. Izlazeći, zatekao sam ga ispred ulaza. I dalje je razvlačio mijeh i gledao gore prema prozorima i balkonima.

Kako je, prijatelju?, upitao sam ga.

Šta misliš kako je?, rekao je. Nikako. Nitko ne daje ništa.

Budi sretan, stari, što nitko ne puca na tebe, rekao sam. Znaš li ti koliko je sati?

Prokletniče, rekao je.

Uostalom, možda bi i dobio nešto da prestaneš mučiti tu stvarčicu, da samo ispružiš ruku.

Prokleti prokletniče.

Oca sam zatekao u bolničkom parku. Sjedio je na sunčanoj strani i žmirkao kao neki gušter. Nije izgledalo da je iznenađen što me vidi.

Došao si, rekao je.

Kako stojiš s aparatom za kisik?, upitao sam ga.

Kako to misliš?

Možeš li ikuda bez njega?

Zašto?

A možda bi i saznao, kad bi prestao postavljati protupitanja, rekao sam.

Oprosti.

Mislio sam, da odemo na neki izlet.

E, sad se iznenadio.

Pa, mislio sam, ako možeš bez aparata, i ako te ovi puste...

Tko njih šiša, subota je, rekao je. Idem se presvući.

Vozimo se autoputom prema istoku, prošli smo već pokraj onih željeznih grdosija od naftnih pumpi, ostavili smo iza sebe i petrokemijski kompleks u Kutini, i nastavljamo dalje ispod čistog kasnoproletnog neba, pod budnim okom škanjca koji krstari iznad polja djeteline. Uglavnom šutimo. Stari se sakrio iza sunčanih naočala i gušta na suncu što tuče kroz prednje staklo, ja zurim u asfalt koji nestaje pod haubom, a kad i progovorimo, onda su to škrte rečenice o bolesti, terapiji i gadnom učinku lijekova na jetru. Ili ovakve stvari:

I tako, veliš, bio si oženjen.

Jesam.

I imaš sina?

Da.

David, zar ne?

Da.

Kako je David?

Dobro.

Kako mu je u školi?

Super.

Kad ćeš me upoznati s njim?

Uskoro.

Kako glupa situacija, da sam sad tu s ocem, za kojeg uopće nisam računao da ću ga ikad više vidjeti, niti sam to želio, dok s druge strane nikad nisam saznao što se dogodilo s majkom, za koju sam se očajnički nadao da ću je opet vidjeti. Dugo vremena kucao sam na razna vrata,

okretao razne telefone, pisao na razne adrese. Ništa o njoj nisu mi znali reći ti tipovi tamo, ti lovci na nestale. I onda sam prestao kucati, nazivati, pisati. Shvatio sam da je majka završila kao Tim, nije bilo nijednog razloga da i ona ne završi tako. Bila je dovoljno nevina da je ubiju i bace u jamu s drugim nevinima, koliko ih je samo tako završilo tih godina. Ima jedan takav grob u brdima pokraj Bihaća. Nalazi se u udolini na rubu šume, ukrašen je zahrđalim čahurama i praznim bocama sumporne kiseline, a grane graba koje se nadvijaju nad njim u proljeće ne pupaju od straha i tuge.

Stojeći onog proljeća tamo, u glavi sam začuo glasove kako urlaju da je sve otišlo u kurac. I danas ponekad čujem te glasove. Kad jednom u glavi začuješ glasove kako urlaju da je sve otišlo u kurac, to samo znači da konačno osjećaš nešto.

Kud ono idemo?, pita otac.

Na izlet koji si onda obećao, kažem zlobno.

Kad sam to obećao?, pita nervozno.

Pa onda, velim, kad si na kartama dobio onaj auto.

Pogledao me i nasmijao se.

Sjećaš se toga, ha?

Sjećam se da si tada svašta obećao, rekao sam. Da ćeš ovo i ono.

Žedan sam, promijenio je temu i pokazao na benzinsku postaju ispred nas.

Skrenuo sam na benzinsku i parkirao. Parkiralište je bilo pusto. Samo je jedna roda hodala tamo po travnjaku i ključala, uopće se ne obazirući na nas.

Može pivo?, pitam ga.

Može, kaže on.

Donio sam iz trgovine limenke hladnog piva, pa smo sjeli na travnjak i pili.

Gle ovu rodu, kaže on.

Jebeš rodu, kažem.

Nećeš me upitati zašto sam otišao?, pita.

Odmahnem glavom.

Kakve koristi od toga, kažem.

Imaš pravo, kaže. Samo da znaš, nisam te nikad zaboravio.

Ma jasno, rekao sam. Toliko me jako nisi zaboravio, da si me odmah potražio kad si se vratio u Zagreb.

To nema veze, kaže. Sad mi je žao što ti nisam bio od neke pomoći, i što si, zastao je i onda oprezno dodao: patio zbog svega.

Nemoj biti tako skroman, kažem, itekako si mi bio od pomoći.

Ne moraš biti zloban.

Uopće nisam zloban, kažem. Evo, kupio sam si stan od prodaje one kuće u Dubravi.

Stari je kimnuo.

I nemoj si ništa umišljati, kažem, uopće nisam patio, niti išta slično.

Digao sam se i otišao do auta po cigarillos.

Nakon svega ti i dalje pušiš, kaže stari.

Dimio sam savanski cvijet, potezao iz limenke i sve bi bilo uredu da se tamo na sjeveru nisu tamnili Kričko brdo i Psunj.

Vidiš, rekao sam i pokazao rukom prema brdima, tamo je živjela mama.

Stari se trgnuo.

U nekom bezveznom selu koje je smrdjelo na balegu, kažem, i ukratko mu prepričam neuspješnu potragu za majkom.

Stari nije ništa rekao. Samo je zurio preda se. Gledao sam ga. Na njegovu licu nije se vidjelo žaljenje, još manje bol. Nikakvih burnih osjećaja nije bilo tamo. Iza te borama izbrazdane

kože stanovao je nemoćni starac koji se predao.

Da odemo gore?, pitam ga.

Nema potrebe, kaže.

Hoćemo li onda još po jedno?, pitam.

Umoran sam, kaže, radije bih da se vratimo.

U povratku otac je kunjao cijelim putem. Ja sam razmišljao kako ne bi bilo loše naučiti taj Ligreto, kako je krajnje vrijeme da se riješim starudije i ostalog krša, iz glave i iz podruma. Pravio sam spisak stvari kojih bi se valjalo riješiti. Bilo je toga dosta. Za početak, mislio sam, mogao bih večeras Davidu i Tamari konačno odnijeti one ušljive božićne poklone.

Oca sam iskrcao na bolničkom parkiralištu.

Hvala ti, rekao je izlazeći iz auta.

Na čemu?

Nije odgovorio. Pognut, krutim koracima, krenuo je preko bolničkog parkirališta. Hodao je kroz kašalj i prostačko kreštanje dežurnih sestara što su frkali kroz otvorene prozore. Kroz miris borovine, užeglog ulja, benzina i nekog dezinfekcijskog sredstva. U popodnevnoj svjetlosti koja je na propaloj fasadi treperi poput žeravice.

Kad se popeo na trijem, i zastao ispred ulaznih vrata da propusti neke ljude koji su izlazili, iskočio sam iz auta i povikao za njim. Okrenuo se i začuđeno me pogledao.

Jesi li još uvijek u šestici?, upitao sam.

Najprije se mrštio, a onda je skopčao.

Jebeš brojeve, rekao je i ušao u bolnicu.

Edo Popović

Rođen 1957. u Livnu, a 1968. preselio u Zagreb. Studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Danas živi između Zagreba i Stranice Gornje u Ribničkoj dolini. Knjige su mu prevedene na desetak jezika.

Objavio: *Ponoćni boogie* (priče, 1987), *San žutih zmijsa* (priče, 2000), *Kameni pas : refuli* (dnevnička proza, 2001), *Izlaz Zagreb jug* (roman, 2003), *Igrači* (roman, 2006), *Tetovirane priče* (priče, u saradnji s Igorom Hofbauerom, 2006), *Oči* (roman, 2007), *Priručnik za hodače* (putopisno-esejistička proza, 2009), *Lomljenje vjetra* (roman, 2011), *Ponoćni boogie i druge priče* (priče, posebno izdanje povodom 25 godina objavljivanja, 2012), *U Velebitu* (putopisno-esejistička proza, 2013), *Mjesečev meridijan* (roman, 2015), *Poglavnikov pudl* (roman, 2016), *Čovjek i planina* (putopisno-esejistička proza, 2018), *Zapisi iz Stranice Gornje* (autobiografska proza, zajedno s Ljiljanom Đorđević, 2019) i *Kako sam brojio ružičaste robote* (roman, 2021).

Biblioteka Online

knjiga 219

Edo Popović

OČI

© 2022 Edo Popović

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2022

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

harutmovsisyan / Pixabay.com

Objavljeno

9. listopada 2022.

ISBN 978-953-374-033-1 (HTML)

ISBN 978-953-374-034-8 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-035-5 (PDF)

ISBN 978-953-374-036-2 (MOBI)

Prvo izdanje

OceanMore, Zagreb, 2007.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Zagreba i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**